

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

На правах рукопису

Галинська Каріна Юріївна

УДК 342.5:002.6

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО
ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Науковий керівник –
Настюк Василь Якович
доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент
Національної академії правових
наук України, заслужений діяч
науки і техніки України

Київ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ.....	13
1.1. Концептуальні підходи до розуміння інформаційного правопорядку в сучасних умовах	13
1.2. Інформаційний правопорядок як об'єкт адміністративно-правового регулювання.....	30
Висновки до Розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	51
2.1. Система заходів адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку.....	51
2.2. Заходи адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку.....	73
2.3. Заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку.....	89
Висновки до Розділу 2.....	106
РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ.....	112
3.1. Поняття та види правопорушень у сфері інформаційного правопорядку.....	112
3.2. Напрями удосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку.....	127
Висновки до Розділу 3.....	143

ВИСНОВКИ.....	147
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	152
ДОДАТКИ.....	177

ВСТУП

Актуальність теми. З огляду на процеси перетворення, а також гострі кризові явища, що тривають зараз в Україні, необхідно констатувати, що активність і відчутна ефективність інформаційної діяльності значною мірою визначається характером впливу з боку держави на розвиток такого пріоритетного напрямку державної політики країни, як інформаційний правопорядок.

Правове поняття «інформаційний правопорядок» на сучасному етапі розвитку української державності вимагає комплексного дослідження на підставі системного аналізу, який передбачає з одного боку глибоке з'ясування його значення як самостійного об'єкта, з іншого – вивчення у процесі взаємодії з іншими правовими явищами. Ці вимоги підпорядковуються єдиній загальній меті, яка полягає в охороні прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб в інформаційній сфері.

Запровадження належного інформаційного правопорядку в Україні потребує чіткої правової регламентації й відповідних організаційних засад такої діяльності, що має сприяти публічному захисту прав та охоронюваних законом інформаційних інтересів як держави в цілому, так і окремих громадян і суб'єктів господарювання.

У той же час аналіз чинного інформаційного законодавства України, наукових джерел, статистичних матеріалів і правозастосовної практики суб'єктів владних повноважень дає підстави стверджувати, що нинішній стан вирішення проблем забезпечення інформаційного правопорядку в державі свідчить про потребу якісно нових підходів до розуміння цього виду адміністративних проваджень. З урахуванням того, що у вітчизняній адміністративно-правовій науці питання щодо становлення, розвитку й удосконалення інформаційного правопорядку, не знайшли належного висвітлення, незважаючи на численні наукові дослідження у царині інформаційного права, зазначена діяльність вимагає поглибленого комплексного вивчення. Учені, здебільшого, досліджуючи предмет, структуру й методи інформаційного права, залишають поза увагою вимоги і

правила функціонування інформаційної сфери, відповідальність, а також засоби адміністративного права щодо запобігання правопорушенням та їх припинення у цій сфері.

Суттєвий внесок в опрацювання загальних засад інформаційного права й у висвітлення окремих питань інформаційного правопорядку своїми науковими дослідженнями зробили такі вітчизняні вчені як: В.Б. Авер'янов, О.Б. Агапов, І.В. Арістова, О.Ф. Андрійко, О.А. Баранов, В.В. Белєвцева, К.І. Беляков, Ю.П. Битяк, В.М. Брижко, Г.В. Виноградова, В.Д. Гавловський, В.І. Гурковський, В.М. Желиховський, Р.А. Калюжний, Л.П. Коваленко, В.О. Копилов, І.Ф. Корж, Б.А. Кормич, Т.А. Костецька, В.К. Колпаков, О.В. Кохановська, Г.М. Красноступ, І.О. Кресіна, С.О. Кузніченко, О.В. Кузьменко, В.А. Ліпкан, В.Н. Лопатін, А.І. Марущак, Р.С. Мельник, В.Я. Настюк, Н.Р. Нижник, Н.Б. Новицька, А.М. Новицький, В.Г. Пилипчук, В.М. Попович, В.Ф. Погорілко, Н.В. Савінова, В.Ф. Сіренко, А.О. Селіванов, В.С. Цимбалюк, Р.В. Шаповал, В.О. Шамрай, М.Я. Швець, Ю.С. Шемшученко, Т.В. Шкарупа. Також різним аспектам досліджуваної проблематики приділяли увагу видатні зарубіжні вчені, а саме: І.Л. Бачило, А.Б. Венгеров, О.О. Гаврилов, М. Кастельс, В.О. Копилов, М.М. Расолов, Ю.С. Решетов, Ю.А. Тихомиров, Р.О. Халфін, А.Ф. Черданцев.

Проте, незважаючи на їх доробки, багато питань залишаються невирішеними. Так, нині існує нагальна потреба в комплексному дослідженні правової конструкції «інформаційний правопорядок», інформаційного правопорядку як об'єкту адміністративного регулювання, у розкритті системи заходів адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку, в установленні відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері, а також напрямків удосконалення законодавства з питань забезпечення цього виду правопорядку.

Таким чином, недостатня розробленість теоретичних положень, низка невирішених проблем адміністративно-правового забезпечення й наявність суперечливих питань у реалізації чинного законодавства у сфері інформаційного правопорядку свідчать про актуальність обраної теми дисертації, про її

теоретичну і практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні напрямки дослідження є складовою частиною наукових планів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, що відповідає цільовій комплексній програмі «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (державна реєстрація за № 0111U000966).

Дослідження здійснено відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, Стратегії розвитку наукових досліджень НАПрН України на 2016–2020 роки, затверджених Національною академією правових наук України. Дисертацію виконано в рамках науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України «Теоретико-правові основи формування та розвитку інформаційного суспільства» (РК УкрІНТЕІ 0113U003154).

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, затвердженої президією НАПрН України 3 березня 2016 р., а також у безпосередньому зв'язку з темами наукових досліджень Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України. Зокрема, дисертація пов'язана з плановою темою «Державно-правові проблеми інформаційної безпеки людини і суспільства в умовах інтеграції України у світовий інформаційний простір» (РК УкрІНТЕІ 0112U002073).

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 06.09.2013 р., протокол № 1, обговорена та рекомендована до захисту на засіданні кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (висновок від 12 квітня 2016 р., № 15).

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі досягнень юридичної науки, узагальнення

правозастосовної практики суб'єктів владних повноважень, аналізу вітчизняного й міжнародного законодавства розробити й надати науково обґрунтоване визначення основного категоріального апарату в сфері інформаційного правопорядку, запропонувати систему заходів адміністративно-правового забезпечення останнього, з'ясувати положення щодо адміністративної відповідальності за порушення інформаційного законодавства, розкрити питання його вдосконалення, усунення прогалин у законодавстві з означених проблем і приведення його у відповідність до міжнародних вимог і стандартів.

Для досягнення поставленої мети основна увага була приділена вирішенню таких задач:

- дослідити категорію «інформаційний правопорядок» з огляду на глобалізаційні трансформації світового інформаційного простору;
- проаналізувати стан наукової проблематики й напрямки сучасних наукових розробок цієї категорії;
- розкрити зміст інформаційного правопорядку як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- запропонувати систему заходів адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку, їх мету й завдання;
- з'ясувати структуру (класифікацію) засобів адміністративного права щодо регулювання інформаційного правопорядку в Україні й охарактеризувати їх;
- здійснити аналіз правового забезпечення заходів адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку в державі;
- систематизувати й розкрити зміст заходів адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку в країні;
- сформулювати поняття й види правопорушень у сфері інформаційного правопорядку;
- окреслити проблеми й розробити рекомендації щодо їх вирішення, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільно-правові відносини, що виникають у зв'язку із забезпеченням інформаційного правопорядку.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження використовувалися різні методи наукового пізнання. Застосування діалектичного методу дозволило розкрити зміст поняття «інформаційний правопорядок», з'ясувати адміністративну сутність діяльності щодо його регулювання. Формально-логічний метод застосовувався як універсальний спосіб аргументування окремих висновків. Порівняльний метод допоміг простежити концептуальні підходи до визначення таких правових конструкцій, як «інформаційний правопорядок», «заходи адміністративного забезпечення інформаційного правопорядку», «правопорушення у сфері інформаційного правопорядку». Формально-юридичний метод було використано при аналізі норм чинного національного законодавства, виявленні властивих інформаційному правопорядку переваг та недоліків, а також формулюванні пропозицій з удосконалення правового забезпечення інформаційного правопорядку в Україні. Статистичний метод задіяно для поглибленого вивчення, аналізу й узагальнення офіційної статистичної, а також іншої інформації, яка становить предмет дисертаційного дослідження. Вимоги формальної логіки стосовно послідовності, несуперечності й обґрунтованості деяких наукових положень були враховані при формулюванні висновків і рекомендацій відповідно до задач і мети.

Теоретичним підґрунтям цього дослідження послуговували праці вітчизняних і зарубіжних учених, їх фундаментальні доробки в науках адміністративного, конституційного, кримінального права, й державного будівництва, теорії управління, загальної теорії історії держави і права, філософії, а також енциклопедична юридична література.

Висновки дисертації ґрунтуються на положеннях Конституції й законів України, інших нормативно-правових актів органів законодавчої, виконавчої й

судової гілок влади, а також ратифікованих Україною міжнародно-правових документів, що регулюють відносини у сфері функціонування суб'єктів забезпечення інформаційного правопорядку.

Емпіричну базу дослідження становлять закони України та інші вітчизняні нормативно-правові акти, правові акти ЄС, Ради Європи, інші міжнародно-правові документи.

Інформаційну базу дослідження становлять узагальнення практики діяльності різних органів законодавчої та виконавчої влади, правоохоронних органів, дані аналізу судової практики в Україні за період 2013–2015 рр., правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині комплексним науковим дослідженням практичних аспектів розвитку й забезпечення інформаційного правопорядку в Україні. В результаті дослідження було обґрунтовано і сформульовано нові теоретичні положення, висновки і пропозиції, зокрема:

Уперше:

– досліджено поняття «інформаційний правопорядок», сформульовано його дефініцію: це системно-організований на підставі відповідних норм права стан суспільних відносин в інформаційній сфері, пов'язаних з обігом інформації, з розробленням інформаційних продуктів, з використанням інформаційних технологій, із захистом інформаційних прав та забезпеченням інформаційної безпеки тощо;

– розкрито зміст інформаційного правопорядку як об'єкту адміністративно-правового регулювання, при цьому наведено авторське тлумачення правової конструкції «адміністративно-правове регулювання інформаційного правопорядку»;

– окреслено систему заходів адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку, визначено їх мету й завдання;

– здійснено теоретичний аналіз поняття і змісту категорії

«правопорушення в інформаційній сфері», що дозволило сформулювати цю категорію як порушення інформаційного правопорядку й сукупності певних інформаційних правовідносин, які за своєю суттю є однорідними, але згідно з певними особливостями поділяються на відкриті й закриті, тобто правовідносини з обмеженим доступом.

Удосконалено:

- концептуальні підходи до характеристики інституту адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційного правопорядку;
- підходи до аналізу законодавчого адміністративно-правового забезпечення здійснення інформаційної діяльності в Україні.

Набули подальшого розвитку:

- визначення структури і змісту заходів адміністративного запобігання і припинення порушень інформаційного правопорядку;
- наукові концепції щодо видів правопорушень в інформаційній сфері;
- пропозиції з удосконалення законодавчого регулювання інформаційної сфери, в тому числі забезпечення інформаційного правопорядку.

Практичне значення одержаних результатів обумовлено науковою новизною окремих висновків у правотворчій, правозастосовній, практичній і науковій діяльності, можливістю їх використання, а саме:

- у науково-дослідній сфері – у процесі подальшого розвитку положень науки адміністративного й інформаційного права як підґрунтя для здійснення спеціалізованих досліджень окремих видів правопорушень у сфері інформаційного правопорядку (акт впровадження НДІП НАПрН України від 10.10.2016 р.);
- у нормотворчій діяльності – з метою вдосконалення положень чинного законодавства з питань забезпечення інформаційної діяльності й інформаційної безпеки України;
- у навчальному процесі – під час викладання курсів адміністративного й інформаційного права у вищих учбових закладах, для підвищення кваліфікації

посадових осіб суб'єктів владних повноважень, а також при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій (акт впровадження Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого від 23.03.2016 р.);

– у правозастосовній діяльності – для вдосконалення здійснення управлінських функцій уповноваженими суб'єктами владних повноважень у сфері забезпечення інформаційного правопорядку.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Основні концептуальні ідеї, теоретичні положення, висновки і рекомендації, які викладено в дисертації, належать авторці. При використанні наукових доробків інших учених для обґрунтування власних міркувань авторки на них обов'язково зроблено посилання.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Окремі її положення, теоретичні і практичні висновки доповідалися дисертанткою на наукових, науково-практичних міжнародних і регіональних конференціях, як-от: Міжнародна науково-практична конференція «Держава і суспільство: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Ужгород, 15–16 листопада 2013 р.), міжнародна науково-практична конференція «Юридичні науки: історія сучасний стан та перспективи досліджень» (м. Київ, 13–14 грудня 2013 р.), I міжнародна науково-практична конференція «Приватний сектор безпеки: сучасний досвід проблеми правового регулювання» (м. Харків, 19 квітня 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпропетровськ, 7–8 лютого 2014 р.), II міжнародна науково-практична конференція «Недержавний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми порівняльно-правового регулювання» (м. Харків, 19 квітня 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Роль і місце адміністративної юстиції в умовах проведення конституційної реформи» (м. Запоріжжя, 23 жовтня 2015 р.).

Основні наукові напрацювання дослідження використовуються у практичній діяльності на кафедрі адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого при підготовці експертних висновків щодо проектів відповідних нормативно-правових актів, у процесі листування з органами виконавчої влади, що стосується правових питань, а також при розробці методичних рекомендацій, роз'яснень і пропозицій.

Публікації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження містяться у п'ятьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, одній – в зарубіжному науковому виданні, а також в тезах шести доповідей на наукових конференціях.

Структура дисертації. Структура роботи зумовлена предметом, метою й завданням дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінок, з них: основного тексту - 151 сторінка; список використаних джерел на 25 сторінках нараховує 233 найменування; додатки - на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1. «ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВОПОРЯДКУ В УРАЇНІ»

1.1. Концептуальні підходи до розуміння інформаційного правопорядку в сучасних умовах

В умовах сьогодення коли для людини можливий світ за своєю значимістю стає реальним, а держава при цьому, навпаки умовно віртуальною, особливого значення набувають пошуки нових правил і форм взаємодії держави й соціуму в інтересах захисту своєї цілісності й безпечного розвитку всіх і кожного. За цих умов Українська держава відчутно активізує увагу до проблеми зміцнення й забезпечення інформаційного правопорядку.

У зв'язку із сучасними процесами інформатизації й забезпечення загального доступу до інформації роль законодавчих заборон та обмежень як правових регуляторів суспільних відносин суттєво змінюється. Нинішні телекомунікаційні технології дозволяють економічним стосункам, а також процесу створення нематеріальних благ набувати електронної форми існування, організувати спільну роботу значної чисельності людей на підставі їх прямих взаємозв'язків без обов'язкової участі посередників, надаючи майже повну свободу переміщати нематеріальні активи, керуючись особистим розсудом.

За останні декілька років у всьому світі значно зросла кількість законодавчих колізій, пов'язаних з так званого «електронною економікою» [9, с. 34]. Людство вперше зіткнулось з ситуацією, коли здійснювана в електронно-цифровій формі, циркуляція інформації набула масштабного характеру, а існуючі закони, регулюючі речові відносини, не завжди підходять для впорядкування останніх. В інформаційних системах виникли раніше невідомі праву суб'єкти й об'єкти, методи їх інформаційно-правового взаємовпливу, перебудовуються загальноновизнані і з'являються нові суспільні право відносини і зв'язки.

Зазначимо при цьому, що існує чимало прогалин у правовій регламентації інформаційних процесів, відмічається низький рівень правової свідомості і

правової культури юристів, практиків і науковців, які займаються проблемами інформації, та її захисту від несанкціонованого доступу. Що завдає чималих збитків структурам інформаційного простору і суспільства, яке формується в Українській державі, діяльності а також усіх учасників інформаційного обміну й управління.

Як свідчить аналіз наукової юридичної літератури, І. В. Арістова, І. Л. Бачило, К. І. Беляков, В. В. Белєвцева, В. М. Брижко, О. П. Дзьобань, Л. П. Коваленко, В. А. Копилов, Б. А. Кормич, В. Н. Лопатін, А. І. Марущак, В. Я. Настюк, В. Г. Пилипчук, І. М. Рассолов, В. Д. Сорокін, В. С. Цимбалюк, Р. В. Шаповал, С. Е. Чанов, М. Я. Швець, В. К. Шкарупа, В. М. Фурашев та ін.. Ними досліджено проблеми щодо правового забезпечення захисту інформаційної сфери й інформаційного правопорядку в цілому, лише в загальному аспекті, окремо їх взаємозв'язок із взаємодією, виділено незначну сукупність аспектів і завдань інформаційного правопорядку в юридичній сфері. При цьому багато хто з учених взагалі не використовує поняття «інформаційний правопорядок».

Узагальнюючи різноманітні нові підходи дослідників до визначення цього поняття, зокрема, Ю. Е. Аврутїна, А. А. Баранова, К. С. Бельського, В. А. Журавльова, С. Н. Кожевнікова, М. А. Лошицького, В. Я. Настюка, А. С. Тагієва) [1; 14; 24; 82; 103; 134; 149; 208], можна виділити й досить широке коло завдань нового напрямку юридичної доктрини [1–7; 9; 10], а саме:

- загальну характеристику інформаційного правопорядку як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- дослідження інформаційних прав як прав віртуального простору;
- аналіз правових аспектів регулювання інформаційного правопорядку;
- вивчення і введення підприємницької діяльності в інформаційній сфері;
- характеристику захисту авторських і суміжних прав у віртуальному середовищі;
- правове регулювання електронної торгівлі;
- особливості правового регламенту реклами й маркетингових послуг в інформаційній царині;

- питання захисту об'єктів інтелектуальної власності, створених при розробленні інформаційних продуктів;
- аналіз угод, здійснюваних за допомогою інформаційних засобів;
- актуальні проблеми забезпечення захисту інформаційного правопорядку;
- відповідальність за порушення досліджуваного правопорядку;
- інформаційних правопорушень та інших негативних явищ у віртуальному просторі;
- окреслення міжнародно-правових принципів глобального інформаційного суспільства, і провадження у справах щодо порушення інформаційного правопорядку в судах та ін.

Вбачаємо за необхідне, в першу чергу розглянути категорії «інформаційний правопорядок» й навести її визначення. Прийняттям Конституції України (1996 р.) у вітчизняній юридичній науці відбувається усвідомлення правового порядку в цілому як фундаментальної засади щодо функціонування як громадського, так і державного життя у всіх без винятку його проявах. Погляди про правопорядок, що мають місце в загальній теорії держави і права, не відповідають існуючим практичним потребам, адже вони формувалися головним чином за умов панування в державі за часів СРСР адміністративно-командної системи. Комплексних же монографічних досліджень теоретико-правових проблем правового порядку в період незалежності України не проводилось.

Учені-юристи висловлюють думку про нагальну потребу встановлення дійсного, сучасного розуміння терміна правопорядок. Це відбувається не лише в Україні, а й в інших республіках, колишніх членах СРСР. Як зазначає Л. С. Тагієв, «стан дослідження цього явища сьогодні вказує на необхідність підвищення уваги до нього юридичної науки й суспільства в цілому. Інтереси економічного розвитку країни, потреби суспільства вимагають упорядкованості і стабільності всіх аспектів суспільного життя. На нинішньому етапі розвитку країни чіткий і жорсткий правопорядок виступає необхідною умовою відродження і зростання економіки, нормального функціонування ринкового механізму» [208, с.10]. Схожої точки зору дотримується й С. М. Кожевніков, наголошуючи, що в теорії

права не опрацьовано єдиних підходів до розуміння цього правового явища, хоча чіткий правопорядок є необхідною передумовою результативної роботи влади, впорядкування різних сфер суспільного життя [103, с. 48]. Етимологія терміна «правопорядок» означає лад, звичайне і правильне розташування чого-небудь, стан, коли все виконується згідно з певними правилами, вимогами. Він виступає антиподом безладдю, хаосу, анархії [215, с. 646]. Додаток до слова «порядок» слова «правовий», як вдало відмічає цей науковець, указує, що подібний порядок устанавлюється у зв'язку дією права, ґрунтуючись на останньому [103, с. 48].

В умовах побудови в Україні правової держави, коли право стає визначальним засобом організації соціальному, під правопорядком слід розуміти правову впорядкованість, злагодженість соціального життя у всіх його проявах, цивілізоване, відповідаючи як цілям держави, так і прагненням громадян функціонування суспільних відносин на підставі норм права як інструментів досягнення їх взаємо злагоди і розуміння.

У загальнотеоретичній літературі, яка служить науковим підґрунтям для спеціальних галузевих правових досліджень, знаходимо різноманітні підходи до визначення терміна «правопорядок». Що свідчить, передусім про складність, комплексність цього суспільно-правового явища.

Так, О. Ф. Скакун пропонує таку його дефініцію: це стан (режим) правової впорядкованості (урегульованості й погодженості) системи суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності [201, с. 454, 455].

Натомість В. В. Копейчиков визначав правопорядок що реальний порядок, що встановлюється й охороняється державою, у здійсненні якого заінтересована держава як апарат влади [83, с. 212].

Ю. С. Шемшученко під цим поняттям розуміє суспільний порядок, заснований на праві [227, с. 48].

На думку В. О. Котюка, правопорядком є система правовідносин, що виникають у результаті реалізації норм позитивного права, створеного державою [119, с. 111].

Л. М. Шестопалова пояснює правовий порядок (правопорядок) як результат реалізації законності в суспільстві, систем суспільних відносин, будь-яких інших дій, що мають правове значення і здійснюються в суспільстві відповідно до вимог права [213, с. 144]. В. С. Нерсисянц розглядає правопорядок як частину й одночасно як правову форму (спосіб) життя, за допомогою якої опосередковуються різні аспекти життєдіяльності [163, с. 476].

Інший підхід використовує М. М. Марченко, який характеризує цю категорію як об'єктивно зумовлений стан, властивість соціального життя, що позначається внутрішньою узгодженістю й урегульованістю системи правових відносин і зв'язків, заснованих на демократичних, гуманістичних принципах і нормативних засадах права й законності, прав, свобод та обов'язків усіх суб'єктів права [211, с. 286].

Л. С. Тагієв трактує правопорядок як галузь найбільш значимих і вагомих соціальних відносин, що зазнають урегулювання нормами права [207, с. 11].

Як показує аналіз різних концептуальних підходів до тлумачення терміна «правопорядок», при його розгляді в загальній теорії держави і права йдеться про:

- а) впорядковану сукупність, систему правових відносин;
- б) реалізацію законності;
- в) забезпечення прав і свобод громадян, виконання ними їх правових обов'язків;
- г) підпорядкованість суб'єктів права правовим приписам, їх взаємовідносини на правових засад; д) спосіб, форму суспільного життя;
- е) порядок, установлюваних і охоронюваний державою;
- є) систему дій, що мають правове значення, тощо.

Однак серед існуючих загальнотеоретичних думок, можна виділити два базових підходи до розуміння категорії «правовий порядок».

Перший, за яким правопорядок трактується як результат реалізації законності в суспільстві, є наслідком застосування відповідними вченими, які вдаються до такого його розуміння, положень доктрини позитивного (формального) права, що тривалий час панувала в радянській юридичній науці й

означає загальнообов'язковість для суб'єктів права будь-яких установлених державою, незалежно правових норм, від їх адекватності критеріям гуманітарних засад і цінностей.

Другий відображає поступове наповнення сучасної теорії права й законодавства ідеалами вчення про природні права, утвердження природно-правової концепції в національній системі правового регулювання у випадку, коли права та свободи людини і громадянина визначають зміст і спрямованість діяльності суб'єктів владних повноважень [212, с. 105 – 109]. У цьому випадку правопорядок усвідомлюється передовсім як стан функціонування суспільних відносин, за якого всебічно й повно забезпечуються права і свободи особи.

Зважаючи на те, що термін «правопорядок» тісно пов'язаний з правом, ґрунтується на ньому, правильно буде його розглядати як результат реалізації конституційного принципу верховенства права (ч. 1 ст. 8 Основного Закону України), щодо якого, застосовуючи системний аналіз положень Конституції, можемо стверджувати, що він містить вимогу не лише про комплексну спрямованість діяльності органів влади (їх посадових осіб) на задоволення прав та свобод людини і громадянина (статті 3, 22), а й належне виконання останніми їх правових обов'язків перед державою, зокрема, неухильне додержання Конституції й законів України (ст. 68) тощо, тобто організацію захищеного функціонування держави з точки зору забезпечення її публічних інтересів [114].

Разом із тим, означене, не виключає допустимості розуміння терміна «правопорядок» і як реалізованої законності. Такий підхід до формування розглядуваного суспільно-правового явища, на нашу думку, не в повному обсязі характеризує його сутність з огляду на те, що закони становлять собою хоча й базовий, але не єдиний вид джерел права в Україні й позначається певною мірою елементами ідеальності, оскільки досягнення цілковитої відповідності змісту законів вимогам права – це лише перспективне законотворче завдання [56, с. 16 – 28].

Слід відмітити існування подібних адміністративно-правових (вузьких) підходів до поняття «громадський порядок» як суті правопорядку, кримінальному

праві. Тут має місце головним чином правоохоронна і правозабезпечувальна функції кримінально-правових норм у національній системі права. Установлені у КК України правила поведінки не належать до регулятивних. Отже, можна зробити висновок, за яким застосування категорії «правопорядок» тільки до відповідної сфери гарантування громадського спокою й безпеки при цьому є цілком виправданим і достатнім.

Доцільно наголосити, що термін «правопорядок» широко застосовується в нормотворчій техніці для позначення протилежного злочинності, правопорушенням (у правоохоронному значенні). Для підтвердження цієї думки звернімося до положень Закону «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 7 березня 2002 р. [167]. Преамбулі до якого встановлено, що з метою подальшого зміцнення законності, правопорядку й військової дисципліни у Збройних Силах України, забезпечення конституційних прав військовослужбовців, у Законі визначається статус, основні завдання, організація і принципи діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Прослідкувати значення терміна «правопорядок» у наведеному Законі можна шляхом аналізу змісту положень його ст. 3, в якій формулюються головні завдання відповідної служби правопорядку, а саме [167]:

- виявлення причин, передумов та обставин злочинів, інших правопорушень, учинених у військових частинах і на військових об'єктах;
- розшук осіб, які самовільно залишили військові частини;
- запобігання вчиненню і припинення злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України;
- участь в охороні військових об'єктів і забезпеченні громадського порядку й військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, у військових містечках, на вулицях і в громадських місцях;
- провадження у встановленому законом порядку дізнання у справах про злочини, вчинені військовослужбовцями Збройних Сил України чи військовозобов'язаними під час проходження ними зборів;

- захист майна Збройних Сил України від розкрадання та інших злочинних посягань;
- забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів;
- виконання в передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті та ін.

Із наведеного видно, що в розглянутому Законі поняття «правопорядок» вживається у значенні ефективного, організованого стану функціонування військових правовідносин, саме як антипод злочинності, правопорушенням, порушенням громадської і внутрішньої військової безпеки [167].

У правоохоронному аспекті застосування терміна «правопорядок» виявляємо і в указах Президента України («Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» від 18 лютого 2002 р. № 143/2002 [177], «Про відповідальність керівників органів виконавчої влади та прокуратури в забезпеченні законності і правопорядку, додержанні прав і свобод громадян на території Одеської області» від 28 серпня 2003 р. № 944/2003 [166]).

Підсумовуючи вищенаведене, вважаємо за доцільне зазначити, що правопорядок у вимірі окремої галузі правового регулювання існує, коли реалізуються всі відповідні норми права в їх системному взаємозв'язку.

Також варто враховувати закріплення правових положень не тільки в законах України, а й у її підзаконних нормативно-правових актах, міжнародно-правових договорах, санкціонованих державою звичаях (зокрема, це має місце у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності – у правилах Інкотермс та ін.). Отже, маємо достатні підстави визнати поняття «правопорядок» значно ширшим порівняно з реалізацією законності. Воно пов'язано з дотриманням правових положень не лише основних законів, актів Президента й Кабінету Міністрів України, а й усіх без винятку джерел права в країні. На нашу думку, цей термін рівною мірою, можна вживати для позначення стану функціонування будь-якої самостійної царини суспільних відносин, яка зазнає впорядкування правовими нормами, в тому числі й інформаційної.

У юридичній науці висловлюються, достатньо слушні думки, що правопорядок є чималим благом для економіки, тим чинником, який обумовлює її ефективний розвиток [208, с. 11 – 16]. З огляду на це, закономірним вбачається при розгляді обов'язку держави виділяти, формувати необхідні фінансові й організаційні умови для її підтримки й забезпечення ефективної діяльності її правоохоронної і правозастосовної систем. Ю. В. Кузнєцов зауважує, що «забезпечення правопорядку, як і виробництво хліба, нафти, туристичних та інших послуг, врешті-решт пов'язано з відповідними «ціновими» сигналами» [124, с. 4 – 12]. Якщо держава послаблює увагу до діяльності з виробництва, так би мовити, послуг правопорядку, виникає так звана «тіньова юстиція», а порядок, (зокрема, в інформаційній сфері), може підтримуватися кримінальними структурами. На користь правильності цієї думки достатньо переконав досвід попередніх років становлення ринкової економіки в Україні. Утім, це не є прийнятним для цивілізованого суспільства.

Застосування силових заходів за загально визнаними міжнародними правовими принципами, допускається в основному як контрзахід у випадку правопорушення. Вжиття до правопорушників інформаційного правопорядку заходів примусу допускається й у міжнародному праві, підставою для чого можуть виступати дії, якими порушується організований перебіг певних інформаційних правовідносин, міжнародний інформаційний правопорядок.

Досліджуючи категорію «інформаційний правопорядок», неможливо обійти увагою й достатньо глибокі за змістом висловлювання, зроблені такими знаними вітчизняними вченими-юристами, як В. Я. Тацій і Ю. М. Тодика. Вони виключають вірогідність досягнення верховенства права поза верховенством Конституції й законів України, бо, з їх погляду це, «є шляхом до беззаконня і всездозволеності» [209, с. 3 – 18].

Природа правопорядку та його сутнісна характеристика є невід'ємними від О. В. Зайчуком і Н. М. Оніщенко переліку основних ознак цієї категорії, а саме: [84, с. 106 – 110]:

- 1) правопорядок є результатом свідомої, раціональної, вольової діяльності як окремих соціальних суб'єктів, так і держави;
- 2) це засіб забезпечення й результат правової самоорганізації суспільства;
- 3) правопорядок підтримується й забезпечується державою;
- 4) він існує в режимі законності;
- 5) підставою для нього служать правові норми, вміщені у правові тексти;
- 6) змістом правопорядку виступає правомірна поведінка суб'єктів, які використовують надані їм права й виконують покладені на них обов'язки;
- 7) це результат реалізації правових норм;
- 8) правопорядок забезпечує необхідні умови для здійснення суб'єктами наданих їм прав;
- 9) він засновується на своєчасному й усвідомленому виконанні обов'язків;
- 10) його природа пов'язана з невідворотністю відповідальності за правопорушення.

Указані ознаки характеризують правопорядок як юридичну категорію. Однак він має і практичне призначення, що виявляється у процесі аналізу його функцій. Функції правопорядку – це напрямки його впливу на процес формування стабільного впорядкування правом суспільних відносин. При дослідженні цих функцій виявляються напрямки його взаємодії з оточуючою дійсністю, місце правопорядку серед елементів правової системи суспільства, характеризуються внутрішні зв'язки між елементами його структури.

У юридичній доктрині сьогодення обґрунтовується можливість виокремлення трьох основних функцій правопорядку. Розглянемо їх детальніше.

1. Функція взаємодії з оточуючим середовищем має зовнішній характер, становить собою взаємодію правопорядку й соціальної системи, у межах якої він діє. Її змістом є зміцнення, стабілізація й упорядкування останньої. Правопорядок займає певне місце в рамках цієї системи, перебуває під впливом її різноманітних чинників, активно впливає на неї. У результаті реалізації цієї функції забезпечуються стабілізація й удосконалення суспільства як певним чином організованої соціальної системи.

2. Функція зміцнення внутрішніх відносин і зв'язків має внутрішній характер, забезпечує взаємодію цілого його складових частин. Вона надає можливість визначати рівні впорядкованості, забезпечувати їх дієвість, характеризувати підпорядкованість цих рівнів і визначати їх взаємодію і взаємодоповнення. Ця функція гарантує, з одного боку, якісне існування правопорядку як узгодженої структурованої категорії, з другого — правовий стан системи як результат дії правопорядку.

3. Функція забезпечення й удосконалення правопорядку зумовлюється його функціонуванням у межах соціальної системи, схильної до змін і розвитку, його динамічним характером, що гарантує розвиток складаючих його елементів. Саме за допомогою цієї функції зберігаються самостійність правопорядку, його відновлення у процесі взаємодії із суспільством, результатом якої можуть бути не лише підтримка й удосконалення правопорядку шляхом створення ефективного законодавства, зміцнення дисципліни й організованості соціуму, а й негативний вплив на правопорядок, що зменшує його потенціал і можливості протистояти свавіллю й беззаконню. Зазначене вимагає зміцнення, відновлення й удосконалення правопорядку, що й забезпечується аналізованою функцією. Остання має різноманітні напрямки, основними серед яких є:

- а) управління правопорядком;
- б) захист від негативного впливу різноманітних чинників;
- в) зміцнення організованості і єдності структурних елементів правопорядку;
- г) підтримка його стабільності і стійкості;
- д) розвиток автономності як цілісного утворення;
- е) зміцнення основ законності, справедливості й демократизму.

Засобом реалізації досліджуваних функцій є елементи правопорядку [84, с. 145 – 150].

Узагальнюючи наукові дослідження у сфері теорії правопорядку, виділимо особливості категорії «правопорядок», а саме [18, с. 10 – 17]:

- 1) має жорстку регламентацію у нормах права;
- 2) правопорядок забезпечується державою;

3) правопорядок виникає в результаті реалізації норм права;

4) правопорядок робить людину більш вільною, організовує суспільні відносини, значно полегшує життя.

Співвідношення термінів «правовий порядок» і «громадський порядок» полягає у тому, що другий на відміну від першого, становить собою систему упорядкованих стійких суспільних відносин, що склалися під впливом норм соціальних, права й моралі, а також звичаїв.

Натомість співвідношення законності, правопорядку й демократії полягає в наступному:

а) дійсна демократія неможлива без законності і правопорядку, оскільки за відсутності останніх вона перетворюється на хаос, зловживання правом;

б) законність і правопорядок не несуть людям користь без демократичних інститутів, механізмів і норм, за допомогою яких можна врегульовувати нормативні засади законності і правопорядку.

Загально відомо, що зміцнення правопорядку в суспільстві неможливе без дотримання законності в діяльності державного апарату, без усунення корупції. Головною умовою зміцнення законності і правопорядку служить всесторонній розвиток демократичних начал у всіх сферах суспільного життя.

Отже, ведучи мову про існування правового порядку в Україні (ст. 19 Конституції України) як реалізованого верховенства права, слід визнати актуальним забезпечення різноманітними юридичними й управлінськими засобами чіткого й неухильного додержання, виконання всіма суб'єктами права положень законів як нормативно-правових актів, що прямо (шляхом референдуму) чи опосередковано (через волевиявлення народних депутатів України) виражають волю Українського народу законність у суспільстві.

Установлюючи зміст безпосередньо поняття «інформаційний правопорядок», звернімося до аналізу особливостей розуміння юридичного терміна «правапорядок» у спеціальних галузевих правових науках, зокрема, в адміністративному праві, положення якої є визначальними для інформаційного

права, і вказують на способи організації його забезпечення шляхом діяльності відповідних суб'єктів державної влади.

Відмітимо наявність певних відмінностей в оперуванні розглядуваним терміном в адміністративному праві й у загальній теорії держави та права. Якщо в останній громадський порядок, невід'ємною частиною якого є правопорядок, розглядається як налагоджений стан суспільних відносин сукупністю соціальних регуляторів (нормами права, моралі, звичаїв, релігійними та іншими приписами), то в теорії адміністративного права під ними, як правило, розуміють тільки відповідним чином організовану систему суспільних відносин, що виникають і функціонують у громадських місцях, а також їх зв'язок із забезпеченням особистої безпеки, здоров'я й майна громадян, установленого порядку діяльності підприємств, установ, організацій, органів влади [134, с. 4 – 11]. При цьому застосування поняття «правопорядок» фактично звужується до сфери гарантування громадського спокою і громадської безпеки, певної правоохоронної діяльності компетентних суб'єктів юрисдикційних повноважень.

Означений підхід до поняття «правовий порядок», яким визначається його розуміння даної категорії в адміністративно-правовій науці, є наслідком походження, історичного розвитку цієї галузі права із системи норм, що встановлювали режим забезпечення суспільної безпеки і громадського спокою, з поліцейського права, яке, на думку К. С. Бельського й досі становить основу адміністративно-правової галузі [24, с. 78 – 89]. Але норми щодо охорони суспільної безпеки і громадського порядку утворюють сьогодні тільки один інститут – адміністративне право. Ось чому слід визнати слушними висловлювання сучасних російських дослідників адміністративно-правових проблем правопорядку Ю. Е. Аврутіна, В. Я. Кікотя й І. І. Сидорука, згідно з яким не можна дійти до більш глибокого усвідомлення категорії «громадський порядок» (і відповідно, правопорядок) у межах існуючого в адміністративному праві підходу до його розгляду, що ґрунтується на модифікованому ототожненні наукою XVIII століття, поліції й адміністрації, що займається безпосередньо охороною публічного порядку, громадської й особистої безпеки, суспільної

моралі, тобто тільки з позицій поліцейського погляду на порядок. Спроби ввести вузьке розуміння громадського порядку, актуалізація забезпечення порядку лише в громадських місцях відчутно збіднюють адміністративно-правову науку й позбавляють її можливостей опрацювання конструктивних рекомендацій щодо налагодження правового порядку в державі, ефективної протидії злочинності і правопорушенням [1, с. 50, 51].

Є сенс наголосити на обставині, що, будучи галуззю права, адміністративне право зараз передбачає передусім регулювання відносин, виникаючих у зв'язку з діяльністю органів виконавчої влади загальної (а не юрисдикційної) компетенції, їх посадовців. Ним визначаються: правовий статус суб'єктів державного управління, умови проходження служби в органах державної влади, процедури реалізації прав і свобод громадян у взаємовідносинах з органами державного й муніципального управління. Іншими словами, своїй основі у своїй основі переважно з приписів регулятивно-управлінської спрямованості. А тому вважаємо неприпустимим виводити поза межі категорійного узагальнення адміністративного правопорядку виконання (дотримання) зазначених позитивних державно-управлінських загальнообов'язкових правил поведінки.

Термін «правопорядок» треба застосовувати в адміністративно-правовій науці для позначення характеристик належної й повної реалізації всіх норм цієї галузі права. Треба зазначити, що право інформаційне в системі права України вирізняється своєю комплексністю. Його норми виконують одну з функцій державного управління, впорядковують суспільні відносини, пов'язані з обігом інформації та з іншими засобами реалізації інформаційної політики держави. Правові норми, що складають інформаційне право, переважно є позитивними суспільно-правовими регуляторами. Лише певна кількість норм інформаційного законодавства має правоохоронну, правозабезпечувальну сутність.

Що стосується інформаційно-правової галузі, тут бракує будь-яких вагомих аргументів, що виключають допустимість застосування категорії «правопорядок» для позначення ефективного стану реалізації всіх норм цієї галузі, організованого функціонування інформаційних правовідносин.

Інформаційний правопорядок, з нашого погляду, можна розглядати і як один з важливих об'єктів правової охорони з боку держави, порушення сутнісних характеристик якого є підставою для визнання того чи іншого діяння протиправним в інформаційній сфері. Ознаками інформаційного правопорядку служить методологічно-емпіричним підґрунтям для виділення законодавцем видів і системи інформаційних правопорушень, установлення певної міри відповідальності, закріплення форм і напрямків діяльності компетентних органів державної влади щодо запобігання, припинення й усунення негативних наслідків цих порушень.

Важливо підкреслити, що сучасні проблеми підтримання правопорядку з національних перейшли в міжнародно-правові. Правовий порядок є головним принципом міждержавних відносин України, у тому числі в інформаційній царині. Саме про таку спрямованість зовнішньої політики держави свідчать кроки вищих посадових осіб країни. Національна економіка поступово інтегрується до світової. У світових масштабах утворюються й діють спільні міжнародні інформаційні відносини.

Єдиний правопорядок розглядається основною умовою формування й функціонування Європейського Союзу, стратегічного курсу на входженню до якого дотримується Україна. Держави-члени в обов'язковому порядку мають додержуватися загальних правових актів, рішень парламенту та інших органів влади ЄС, уніфікувати до них національні правові системи. В Угоді про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (ст. 51) наша держава визнала європейський правопорядок провідними напрямком розвитку вітчизняної практики законотворення [187].

Забезпечення правопорядку в інформаційній сфері слід вважати стратегічним завданням держави й розвитку українського суспільства в європейському напрямку.

Інформаційно-правові норми врегульовують суспільні відносини, що виникають між вітчизняними й зарубіжними суб'єктами інформаційної діяльності, тобто вони мають як внутрішньодержавний, так і міжнародний

характер. З огляду на це діяльність із забезпечення інформаційного правового порядку є важливою не тільки для України, а й для держав-сусідів. Налагодження останнього є невід'ємною умовою ефективного розвитку й визнання нашої держави на міжнародній арені. Отже, належне опрацювання теоретико-методологічних засад щодо забезпечення інформаційного правового порядку може бути визнано актуальним завданням сучасної вітчизняної юридичної науки.

Існують певні методологічні труднощі з визначенням сфери встановлення й дії інформаційного правопорядку. Це пояснюється тим, що в сучасній правовій доктрині ще недостатньо опрацьовані проблеми наявності складових елементів інформаційної сфери.

Таким чином, існуючі в юридичній науці підходи до вивчення й структури інформаційної сфери й видів інформаційних правовідносин позначені в певній мірі дискусійністю.

Інформаційний правопорядок є комплексним інститутом він не може входити до складу тієї чи іншої конкретної галузі права повністю, оскільки будь-яка галузь з них включає норми, об'єднані спільністю не лише предмета, й і методу правового регулювання. У той же час це не означає, що цей інститут утворює підсистему того ж рівня, що й указані вище галузі. Інформаційний правопорядок включається і в інші галузі права, але в галузь конкретну (наприклад, у міжнародне право) входить лише частково.

У зв'язку із цим інформаційний правопорядок як комплексний інституту права можна визначити як сукупність взаємопов'язаних правових норм, положень, статей, що об'єктивно відокремилась усередині різних правових галузей (більш за все в міжнародному, адміністративному та інформаційному праві), норм моралі тощо, об'єднаних спільністю регулювання стосунків в інформаційній сфері. Цілком очевидно, що при з'ясуванні змісту інформаційного правопорядку важливо в першу чергу визначити сукупність норм, що регулюють правовідносини в інформаційній сфері, й основні джерела інформаційних прав, що характеризують особливості цієї комплексної правової галузі.

Дослідження показали, що нинішнє внутрішнє інформаційне законодавство України досить об'ємне, але, на жаль, далеке від досконалості. Воно потребує детального прийняття нових нормативно-правових актів з огляду на сучасні глобалізаційно-телекомунікаційні процеси, що відбувається у світовому просторі [149, с. 116 – 125].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити загальний висновок, що під категорією «інформаційний правопорядок» слід розуміти системно-організований на підставі відповідних норм права стану упорядкованих суспільних відносин в інформаційній сфері, пов'язаних з обігом інформації, з розробленням інформаційних продуктів, з використанням інформаційних технологій, із захистом інформаційних прав та забезпеченням інформаційної безпеки тощо. Інформаційний правопорядок хоча і включає норми різних галузей права, однак характеризується єдиним предметом регулювання. Це свідчить про те, що цей інститут є об'єднанням норм міжнародного, публічного, адміністративного, фінансового, інформаційного права, норм моралі тощо. Існування інформаційного правопорядку зумовлено специфічними потребами правового регулювання відносин в інформаційній сфері взагалі.

У той же час зміст і сутність інформаційного правопорядку цим не вичерпується. Необхідно мати на увазі, що перед Українською державою постає непросте завдання – інтеграція до цивілізованого інформаційного суспільства й ліквідація відставання в розвитку інформаційно-комунікативних технологій, у зв'язку з чим має відбутися значна законотворча робота в інформаційній царині. Із цього випливає, що досконале вивчення питань, пов'язаних з правовим забезпеченням інформаційного правопорядку, повинно стати найважливішим компонентом розбудови й розвитку в Україні глобального інформаційного суспільства.

1.2. Інформаційний правопорядок як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Розвиток сучасного світового простору, який об'єднує людей з різних держав у єдину міжнародну спільноту без географічних і геополітичних меж, характеризується активними інформаційними процесами у всіх сферах життя суспільства. Інформаційні технології є не лише визначальним чинником спілкування представників соціуму, їх володіння новими знаннями, освіти й виховання, й необхідним засобом супроводу товарів і послуг, укладення оборудок, підтвердження подій, фактів тощо. Усе це і складає так званий інформаційний правопорядок, яким, як зазначається попередньому підрозділі цього дисертаційного дослідження, є системно організовані на основі відповідних норм права й погоджене в інформаційній сфері, суспільних відносин пов'язаних з обігом інформації, розробленням інформаційних продуктів, зі створенням інформаційного суспільства, із захистом інформаційних прав, зі здійсненням підприємницької діяльності у сфері електронних розрахунків тощо.

У нинішній час в Українській державі значно зросла кількість законодавчих колізій, пов'язаних з інформаційними правовідносинами. У цих правовідносинах виникли раніше невідомі праву суб'єкти й об'єкти, методи правового регулювання, перебудовуються загальноновизнані і з'являються нові суспільні відносини і зв'язки, на фоні чого спостерігається низький рівень правової свідомості і правової культури юристів, практиків і науковців, що займаються проблемами захисту інформаційного правопорядку. Це завдає чималу шкоду структурам інформаційного суспільства, діяльності всіх суб'єктів інформаційного простору. Однак ще й досі залишається низка невирішених проблем і прогалин у вітчизняному законодавстві України, що регулює інформаційну сферу. Насамперед це стосується адміністративно-правового регулювання, оскільки саме воно покликано попереджати й нейтралізувати виклики й загрози в інформаційній сфері.

На сучасному етапі розвитку цивілізації. Соціальна і юридична значущість інституту адміністративно-правового регулювання відчутно зростає. Це зумовлено основною економічною й політичною нестабільністю в багатьох державах світу, тривалими регіональними озброєними конфліктами, недосконалістю юридичних механізмів захисту інформаційного правопорядку як на внутрішньодержавному, так і на міждержавному рівнях.

Проте завдяки демократичним перетворенням у світі разом з універсалізацією міжнародних стандартів в інформаційному світовому просторі і трансформацією їх в національне право все вагомішого значення набуває формування механізмів захисту інформаційного правопорядку. У країнах з демократичним державним ладом накопичено значний досвід створення й функціонування механізму, який сприяє забезпеченню прав і свобод в інформаційній сфері. (Далі будемо застосовувати конструкцію «механізм адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку» або «адміністративно-правове регулювання»). У огляду на вищенаведене вбачається за доцільне порушити питання призначення адміністративного права безпосередньо для регулювання інформаційного правопорядку.

Отже, у сучасній вітчизняній адміністративно-правовій літературі висувається ідея «вирішального призначення адміністративного права в регламентації численних і різноманітних взаємовідносин між публічно-владними органами і приватними особами в питанні забезпечення важливих умов для ефективної реалізації, а в разі необхідності – й захисту належних приватним особам прав, свобод і законних інтересів [2, с. 45 – 51; 3, с. 23 – 32; 145, с. 148].

Адміністративне право є однією з найбільш об'ємних, мобільних, його складних і в той же час нестабільних із всіх існуючих юридичних галузей. Відносини, що складають предмет характеризуються значним динамізмом і нестабільністю правового регулювання. Обслуговуючи різноманітні соціальні процеси, окремі групи цих право відносин (у даному випадку – інформаційні) з часом втрачають свою актуальність і суспільне призначення. Вони можуть відмирати поступово або відразу, що залежить від причин, що лежать в основі цих

явищ. Наприклад, канули у небуття адміністративно-правові відносини народного й партійного контролю, майже не застосовуються норми ст. 157 КУАП, які регламентують деліктні відносини, пов'язані з учиненням дрібної спекуляції, та ін. [102; 145, с. 366].

Слід визначитися з конструкцією «механізм адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку». На нашу думку, це певна система правових засобів, спрямована на реалізацію й забезпечення стабільного функціонування інформаційної сфери з метою зміцнення й розширення її правового статусу, попередження і припинення порушень закону, викликів і загроз інформаційній безпеці, на вживання заходів до ліквідації причин, що їх породжують, притягнення до відповідальності винних.

Функцій адміністративно-правового механізму регулювання інформаційного правопорядку поділяються на охоронну й регулятивну. Охоронна становить собою певний напрямок правової дії, націлений на охорону позитивних і ліквідацію шкідливих для суспільства правовідносин. Охоронна дія права в інформаційній сфері виражається у встановленні заборон на вчинення протиправних діянь, а також юридичних санкцій за це й безпосередньому застосуванні останніх до осіб, які порушили інформаційний правопорядок. Функція регулятивна – це напрямок такої ж правової дії, що виражається у встановленні позитивних правил поведінки, в наданні суб'єктивних прав і покладанні юридичних обов'язків на суб'єктів інформаційних правовідносин.

Найважливішим завдання адміністративно-правового механізму регулювання інформаційного правопорядку будь-якої цивілізованої держави є впорядкування суспільних правовідносин в інформаційній царині, формування й підвищення рівня загальної і правової культури населення, надання можливості реалізації суб'єктивних інформаційних прав. Це завдання адміністративно-правовий механізм вирішує за допомогою саме регулятивної функції.

Наступним важливим завданням адміністративно-правового механізму регулювання інформаційного правопорядку є охорона й захист регульованих інформаційних правовідносин, прав, свобод та законних інтересів людини і

громадянина в інформаційній сфері від протиправних посягань. Це завдання вирішується за допомогою охоронної функції права.

Отже, структура адміністративно-правового механізму регулювання інформаційного правопорядку включає:

– інформаційний правопорядок (об'єкт охорони й захисту), обов'язки в інформаційній сфері як соціально-правове явище;

– систему адміністративно-правових засобів охорони й захисту інформаційного правопорядку, встановлених державою й міжнародними угодами;

– заходи адміністративно-правової охорони й захисту інформаційного правопорядку. Система засобів адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку представлена в особі державного апарату, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб або тих, хто добровільно займаються правовою діяльністю відповідно до законодавства України.

Згідно зі ст. 2 Конституції України на державу, а, значить, і на всі державні органи покладається обов'язок визнавати, дотримуватись і захищати права та свободи людини і громадянина. Більше того, права та свободи людини і громадянина визначають сенс, зміст і застосування законів, діяльність законодавчої і виконавчої гілок влади, органів місцевого самоврядування. У системі державних органів особливі завдання з охорони й захисту прав в інформаційній царині покликані вирішувати суди, представницькі органи, органи виконавчої влади, інститут президентства, прокуратура, Уповноважений з прав людини.

До засобів адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку також слід віднести й законодавчу базу, яка включає не тільки закони й підзаконні акти України, й акти міжнародно-правові, що регламентують діяльність держав та їх органів у сфері забезпечення інформаційного правопорядку й інформаційної безпеки.

Заходи адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку, охоплюють:

– судовий контроль щодо проваджень у справах про адміністративні правопорушення у сфері інформаційного правопорядку;

– контроль з боку представницьких органів державної влади за органами державного управління в царині охорони інформаційного правопорядку, інформаційних прав і свобод громадян;

– адміністративний (внутрівідомчий та надвідомчий) контроль і нагляд;

– прокурорський нагляд за законністю діяльності державних органів та їх посадових осіб, підприємств, установ, громадських об'єднань, органів місцевого самоврядування;

– правозахисну діяльність Уповноваженого з прав людини при Верховній Раді України;

– звернення громадян до державних органів, підприємств та установ, органів місцевого самоврядування, громадських організацій. Дуже важливим і ефективним способом захисту порушених прав в інформаційній сфері є право оскарження в адміністративному або в судовому порядку.

Об'єктами адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку є будь-які види інформації, інформаційні технології й комунікації, інформаційні ресурси, порядок їх створення й функціонування, з приводу яких суб'єкти права вступають у певні інформаційні правовідносини й реалізують свої права й обов'язки.

Вбачається за доцільне зазначити, що до об'єктів інформаційного правопорядку, згідно із законодавством України існує певний порядок доступу, що надає їм відповідного правового статусу.

Так, за ст. 20 Закону України «Про інформацію» за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію й інформацію з обмеженим доступом [179]. Остання має особливий режим адміністрування, покликаний захищати відомості (дані), вільний обіг яких може порушити права й інтереси держави, суспільства, окремої особи. Характерною ознакою надання інформації обмеженого доступу є законодавчо визначена процедура її захисту й охорони з боку як держави, так і іншого власника інформації (суб'єкта) [149, с. 16 – 18].

Для більш предметного розуміння терміна «інформація» наведемо її класифікацію відповідно до новітнього Закону. Отже, за змістом інформація поділяється на певні види [179]:

- а) про фізичну особу;
- б) довідково-енциклопедичного характеру;
- г) про стан довкілля (екологічна інформація);
- д) про товар (роботу, послугу);
- е) науково-технічна;
- є) податкова інформація;
- ж) правова інформація;
- з) статистична інформація;
- и) соціологічна інформація;

к) інші види інформації. Відповідно до Закону України „Про інформацію” розкриємо зміст кожного з наведених видів інформації.

Інформація про фізичну особу (про персональні дані) – це відомості чи їх сукупність про фізичну ідентифіковану особу, або яка може бути ідентифікована. Джерелами документованої інформації про таку особу документи є видані на її ім'я або, підписані нею, а також відомості про цю особу, зібрані державними органами влади чи органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень. Не допускається збирання, зберігання й використання конфіденційної інформації про фізичну особу без її згоди, крім випадків, установлених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту й захисту прав індивіда. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата й місце народження. Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом [179].

Інформація довідково-енциклопедичного характеру становить собою систематизовані, документовані й публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя й навколишнє природне середовище.

Основними джерелами такої інформації є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення й оголошення, путівники, картографічні матеріали, електронні бази й банки даних, архіви різноманітних довідкових інформаційних служб, мережі й системи, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками й автоматизованими інформаційно-телекомунікаційними системами. Правовий режим інформації довідково-енциклопедичного характеру визначається законодавством і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [179].

Інформація про стан довкілля (екологічна інформація) – це відомості та/або дані про:

а) стан складників довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми і взаємодію між цими складниками;

б) фактори, що впливають або можуть впливати на ці складники (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми);

в) стан здоров'я й безпеки людей, умови їх життя, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складників довкілля;

г) інші відомості та/або дані. Правовий режим інформації екологічної інформації визначається законами України й міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Інформація про стан довкілля, крім інформації про місце розташування військових об'єктів, не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом [179].

Інформація про товар (роботу, послугу) охоплює відомості та/або дані, що розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (робіт, послуг). Інформація про вплив товару (роботи, послуги) на життя і здоров'я індивіда не

може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом. Правовий режим такої інформації встановлюється законами України про захист прав споживачів, про рекламу, іншими законами й міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Науково-технічна інформація представлена будь-якими відомостями та/або даними про вітчизняні й зарубіжні досягнення науки, техніки й виробництва, одержані при проведенні науково-дослідницької, дослідницько-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої чи громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Правовий режим науково-технічної інформації встановлюється Законом України «Про науково-технічну інформацію» [182], іншими законами й міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. За режимом доступу, цей вид інформації є відкритим, якщо інше не встановлено законами України.

Податкова інформація становить собою сукупність відомостей і даних, створених або отриманих суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідних для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у встановленому Податковим кодексом України порядку [160]. Правовий режим цієї інформації визначається Зазначеним Кодексом та іншими законами України.

Правова інформація містить будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення й боротьбу з ними, їх профілактику тощо. Джерелами цієї інформації є Конституція України, інші законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори й угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань. З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів фізичним і юридичним особам держава забезпечує офіційне видання таких актів масовими тиражами у найкоротші строки після їх прийняття [179].

Статистична інформація є інформацією документованою, вона наводить кількісну характеристику масових явищ і процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства.

Офіційна державна статистична інформація підлягає систематичному оприлюдненню. Держава гарантує суб'єктам інформаційних відносин відкритий доступ до такої інформації, за винятком тієї, доступ до якої обмежено згідно із законом. Правовий режим державної статистичної інформації встановлюється Законом України «Про державну статистику» [169], іншими законами й міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Соціологічна інформація – це будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо. Правовий режим цієї інформації встановлено законами й міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [179].

Таким чином, аналіз змісту наведених видів інформації дозволяє зробити висновок, що їх підвалини складають відповідні правовідносини, а саме:

- ті, що мають адміністративно-правовий характер, які формуються між учасниками інформаційного права. Характерною особливістю останніх є те, що вони можуть одночасно виступати суб'єктами інших галузей права. Такі відносини правове регулюються нормами як адміністративного права, так й інших правових галузей;

- які виникають між суб'єктами інформаційної сфери у зв'язку зі створенням, володінням, поширенням, користуванням, зберіганням, доступом, охороною, знищенням інформації і регулюються в основному адміністративними нормами інформаційно-управлінського характеру;

- що виникають між спеціальними суб'єктами інформаційної сфери (інформаційні служби, інформаційні агентства, ЗМІ тощо) й регулюються переважно нормами інформаційного права за участю норм інших правових галузей;

– які виникають у процесі діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової гілок влади й органів місцевого самоврядування з приводу інформації щодо реалізації й захисту інформаційних прав та свобод юридичних і фізичних осіб, надання послуг інформаційно-управлінського характеру, задоволення інформаційних потреб суспільства. Зазначені відносини дістають комплексного нормативно-правового регулювання, що зумовлено як специфікою суб'єктів інформаційних відносин, так і особливою значимістю поставленого перед ними завдання – реалізація й захист конституційного права на інформацію й похідних від нього свобод та інтересів.

Розглянемо глибше інформаційні правовідносини як підґрунтя адміністративно-правового статусу інформації. Насамперед зазначимо, що інформаційні правовідносини – це один з видів адміністративно-правових відносин, визначально врегульованих нормами цього права. Це твердження зумовлює той факт, що до загальних ознак інформаційних правовідносин правознавці-адміністративісти відносять основні адміністративно-правові характеристики, притаманні всім іншим правовідносинам. Серед таких ознак, зокрема, можна виділити нижченаведені. Отже, інформаційні правовідносини є:

а) особливим різновидом управлінських суспільних відносин;

б) наслідком дії передовсім адміністративного права;

в) з огляду на швидку інформглобалізацію й активний міжнародний розвиток інформаційного суспільства вони виникли значно раніше, ніж дістали свою предметну правову регламентацію. Слід зазначити, що започаткування правової регламентації інформаційних правовідносин ґрунтувалося на відповідних адміністративно-правових нормах;

г) свідомим виявленням владних повноважень суб'єктів адміністративного права;

д) вони виявляють себе як односторонні, двосторонні й багатосторонні зв'язки за безпосередньою або опосередкованою участю суб'єктів адміністративного права;

е) зумовлені можливістю застосування державного примусу, тому числі й адміністративного.

У свою чергу ст. 17 Конституції України закріплює норму, відповідно до якої забезпечення інформаційної безпеки держави є однією з найважливіших функцій останньої, справою всього Українського народу [114]. Конкретизує наведену конституційну норму положення, закріплене у ст. 3 Закону України «Про інформацію», в який зазначено, що основними напрямками державної інформаційної політики є:

- а) забезпечення доступу кожного до інформації;
- б) гарантування рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони й захисту інформації;
- в) створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- г) забезпечення відкритості і прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- д) створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного врядування;
- е) постійне оновлення, збагачення і зберігання національних інформаційних ресурсів;
- є) гарантування інформаційної безпеки України; ж) сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері і входженню України до світового інформаційного простору [179].

Завдання щодо контролю за доступом до інформації полягає в забезпеченні додержання вимог і правил режимного законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями і громадянами, в недопущенні необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом.

Державний контроль за додержанням установленого режиму здійснюється спеціальними органами, визначеними Верховною Радою й Кабінетом Міністрів України. У порядку контролю Верховна Рада України повинна вимагати від

урядових установ, міністерств, відомств звіти, які мають містити відомості про їх діяльність по забезпеченню інформацією заінтересованих осіб, а саме:

а) число випадків відмови в наданні доступу до інформації із зазначенням мотивів таких відмов;

б) кількість та обґрунтування застосування режимних вимог і правил щодо обмеженого доступу до окремих видів інформації;

в) число скарг на неправомірні дії посадових осіб, які відмовили в доступі до інформації, і вжиті щодо них заходи тощо.

Статтею Закону «Про основи національної безпеки України» визначається, що на сучасному етапі основними реальними й потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві в інформаційній сфері серед інших є, розголошення інформації, що становить державну чи іншу передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, яка є власністю держави або яка спрямована на забезпечення потреб і національних інтересів суспільства й держави [186]. Зазначена загроза, як бачимо, закріплена на найвищому законодавчому рівні. Причому, зауважимо, що акцентується увага на фактах розголошення таємниці не лише державної, а й іншої передбаченої законом, а також конфіденційної інформації.

Для регулювання інформаційних правовідносин використовується передусім адміністративно-правовий метод, який ґрунтується на відносинах влади, нерівності сторін, одностороннього волевиявлення. Як свідчить статистика, в Україні виявляється значно більше порушень інформаційного правопорядку, ніж правопорушень кримінальних в інформаційній сфері. Загалом співвідношення при цьому становить приблизно 100 до 1. Так, у 2015 р. відбулося 614 проваджень про забезпечення права особи на доступ до публічної інформації. При цьому загальна кількість справ, за якими закінчено провадження, складає 578. У 2015 року надійшла 59 справ щодо злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж, мереж електрозв'язку, її у порядку кримінального судочинства 45 справ [88]. У свою чергу, у 2014 р. цей показник складав 486 справ [87]; у 2013 р.

правопорушення у сфері телекомунікацій, радіочастотного ресурсу й поштового зв'язку склали 1984 справи [86].

В інформаційній сфері вчиняються також і дисциплінарні, й цивільно-правові проступки. Мають місце непоодинокі факти порушень трудової дисципліни, неналежного виконання службових обов'язків працівниками установ та організацій різної форми власності в інформаційній сфері. Наприклад, у 2015 р. спори про захист честі, гідності й ділової репутації представників засобів масової інформації були розглянуті по 246 справах, з яких у порядку цивільного судочинства – 231 справа [88]. Цей показник у 2014 р. становив відповідно 242 справи, а позовне провадження було завершено всього по 209 справ [87].

Досліджуючи інформаційно-правові явища, слід враховувати об'єктивізацію інформаційної сфери як окремої галузі державного управління. Це аксіоматичне положення є міститься в низці роботі з теорії державного управління та адміністративного права [62, с. 258]. Адміністративно-правові норми впорядковують процес реалізації державного управління, визначають статус і процедури діяльності владних суб'єктів інформаційної сфери як органів виконавчої влади. Разом із тим прийняття правових норм, є одночасно, цієї формою даної організаційно-владної діяльності [6, с. 376 – 378; 202, с. 434 – 440; 2, с. 235 – 257; 214, с. 6 – 8].

Інформаційне законодавство України має переважно державно-управлінську спрямованість. Певна кількість його норм відзначається приватноправовим характером. Це, наприклад, правила, що стосуються виконання господарської діяльності у сфері криптографічного й технічного захисту інформації.

Далі розглянемо зміст конструкції «адміністративно-правове регулювання інформаційного правопорядку». Важливість адміністративно-правового захисту інформації з обмеженим доступом має велике значення для належного забезпечення національної й державної безпеки, що підтверджується багатьма законодавчими й підзаконними нормативно-правовими актами України. Їх аналіз дозволяє зробити висновок, що на сьогодні захист такої інформації, (в тому числі

й адміністративно-правовий), його законодавча регламентація, встановлення певних гарантій охорони для власників відповідної інформації є важливими завданнями держави та її органів.

За роки незалежності України у процесі трансформаційних перетворень у політичному й економічному житті були створені вагомі підстави для виникнення значної кількості недержавних підприємств та організацій різних форм власності, що стали самостійними суб'єктами господарювання. Їх новий статус, спричинив серед інших проблему захисту інформації з обмеженим доступом економічного характеру (комерційної й банківської таємниці, конфіденційної інформації), яка є їх власністю. Адже, як свідчать дослідження науковців, в умовах функціонування планової економіки в колишньому СРСР протиправних посягань на економічну інформацію підприємств та організацій з боку вітчизняних суб'єктів виробничої діяльності не було в силу їх безпідставності, а її захист такої інформації від посягань зарубіжних організацій цілком забезпечували вітчизняні компетентні органи [138, с. 32 – 34].

Відмітимо, що Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» містить визначення поняття «захист інформації» як сукупності організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіянню шкоди інтересам власника інформації чи автоматизованим системам та осіб, які користуються інформацією [175]. Тлумачення категорії «захист інформації» міститься також у деяких міжнародно-правових угодах. Зокрема, Угода між Кабінетом Міністрів України та урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі урядового зв'язку формує цю категорію як комплекс заходів, спрямованих на запобігання небажаним впливам на об'єкт захисту інформації, а також її неконтрольованому поширенню [190].

У законодавстві існує нормативне закріплення й суміжних понять, як-то: а) «комплексна система захисту інформації» – це сукупність організаційних, інженерно-технічних заходів, засобів і методів технічного й криптографічного захисту інформації [234]; б) охорона державної таємниці становить собою комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та

оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації і втратам її матеріальних носіїв [191] та ін.

Проаналізувавши термінологічно-понятійний апарат захисту інформації, керуючись наведеним вище змістом категорії «інформаційний правопорядок», відзначимо, що адміністративно-правове регулювання інформаційного правопорядку – це сукупність засобів попередження, припинення і примусу, що вживаються власниками об'єктів інформаційної сфери або іншими суб'єктами, які мають адміністративно-юрисдикційні повноваження, з метою запобігання заподіянню шкоди інтересам власника, неконтрольованому використанню й порушенню належного стану інформаційного правопорядку.

Адміністративно-правове регулювання інформаційного правопорядку має важливе значення для забезпечення інформаційної безпеки держави, що підтверджується багатьма законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами законодавства України, поглиблений аналіз як дає підстави підсумувати, що на сьогодні забезпечення належного стану інформаційного правопорядку, його законодавча регламентація, встановлення відповідних гарантій захисту для власників відповідних інформаційних суб'єктів є важливими завданнями держави та її органів.

Оскільки на нинішньому етапі розвитку Української держави поряд з традиційними загрозами, існуючими у сфері формування, зберігання й поширення інформації, повністю зростає небезпека несанкціонованого втручання в роботу інформаційних систем з метою не тільки отримання закритої інформації, а й порушення її цілісності і знищення, дезорганізації інформаційної системи держави, суб'єктів підприємництва тощо.

Виникають також інші інформаційні небезпеки, пов'язані з такими новими негативними явищами, як «інформаційна експансія», «інформаційна зброя», «інформаційна війна», «кібертероризм», «медіатероризм». Які, у свою чергу, вимагають не тільки застосування традиційних, практично перевірених заходів охорони інформаційного правопорядку, а й їх розроблення і впровадження в життя.

Отже, вищенаведені положення дозволяють підсумувати, що адміністративно-правове регулювання інформаційного правопорядку набуває важливого значення, бо має своєю метою перш за все попередження і припинення негативних наслідків інформаційних викликів і загроз, оскільки:

- здійснюється воно за допомогою заходів адміністративного впливу з метою забезпечення інформаційної безпеки інтересів людини, суспільства, й держави;

- зміст і перелік об'єктів адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку визначаються системою вітчизняного інформаційного законодавства;

- запроваджується воно винятково в рамках взаємодії спеціальних суб'єктів інформаційних правовідносин незалежно від форми власності (державна, муніципальні або громадські утворення, юридичні й фізичні особи);

- діяльність суб'єктів інформаційної сфери спрямована на вжиття заходів з обмеження вільного доступу третіх осіб до об'єктів адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку.

Слід окремо наголосити на своєчасності визначення співвідношення інформаційних прав громадськості і права власника суб'єкта інформаційної сфери на захист. На нашу думку, вказане має не лише теоретичне, а й практичне значення. Це пов'язано з тим, що захисту потребують не тільки об'єкти інформаційної сфери, а й інформаційні права громадян.

Наведені в підрозділі положення дозволяють стверджувати, що об'єкти адміністративно-правового регулювання інформаційного правопорядку мають складну структуру і перебувають на стадії свого становлення й розбудови.

З метою вдосконалення механізму забезпечення належного функціонування сучасного інформаційного простору Української держави, подальші наукові досліджень цій сфері вбачаються досить важливими. Це стосується зокрема правового статусу об'єктів інформаційної сфери, їх правового регулювання, юридичної відповідальності за порушення інформаційного правопорядку і правових режимів доступу до цих об'єктів та їх використання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Категорія «інформаційний правопорядок» – це системно організоване й на основі відповідних норм права погодженого функціонування в інформаційній сфері, суспільних відносин пов'язаних з обігом інформації з розробленням інформаційних продуктів, зі створенням інформаційного суспільства, із захистом інформаційних прав, зі здійсненням підприємницької діяльності у віртуальному просторі тощо. Інформаційний правопорядок хоча і включає норми різних галузей права, однак характеризується єдиним предметом регулювання. Це свідчить про те, що цей інститут є обґрунтованим об'єднанням норм міжнародного, публічного, адміністративного, фінансового, інформаційного права, норм моралі тощо. Існування інформаційного правопорядку зумовлено специфічними потребами правового регулювання відносин в інформаційній сфері взагалі.

2. Інформаційний правопорядок є одним з найважливіших об'єктів правової охорони з боку держави, порушення сутнісних характеристик якого служить підставою для визнання того чи іншого діяння протиправним в інформаційній сфері. Ознаки цього правопорядку мають стати методологічно-емпіричним підґрунтям основою для виділення законодавцем видів і системи інформаційних правопорушень, установлення за них тієї чи іншої міри відповідальності, закріплення напрямків і форм діяльності суб'єктів владних повноважень щодо запобігання, припинення і усунення їх негативних наслідків. Будь-який прояв протиправної поведінки в царині інформаційного правопорядку можна позначати широким, загальнотеоретичним поняттям – «інформаційне правопорушення». Це стосується інформаційних злочинів, адміністративних, дисциплінарних і цивільних деліктів в інформаційній сфері. Однак на галузевому, спеціальному рівні розгляду інформаційно-правових явищ, інформаційним правопорушенням є недотримання інформаційного правопорядку, тобто відповідний адміністративно караний делікт.

3. Інформаційний правопорядок існує, коли реалізуються всі норми інформаційного права у їх системному взаємозв'язку. Поняття «інформаційний

правопорядок» ширше реалізованої в інформаційній сфері справи законності. Воно характеризує додержання правових положень не тільки основних (базових) нормативно-правових актів галузі – законів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів, ратифікованих Верховною Радою України міжнародних договорів України в інформаційній сфері, а всієї сукупності джерел національного інформаційного права, в тому числі міжнародно-правових актів і звичаїв у царині інформаційної діяльності, згода на обов'язковість яких надана главою держави, урядом, а також наказів центрального й місцевих спеціально уповноважених суб'єктів владних повноважень в інформаційній сфері, інших компетентних суб'єктів, що регулюють інформаційну сферу органів державної влади. Вимога поводитись у межах інформаційного правопорядку стосується не лише зазначених, суб'єктів, а й посадових суб'єктів владних повноважень. Її дотримання всіма без винятку учасниками інформаційних правовідносин надійна гарантія для фізичних і юридичних осіб щодо своєчасного й повного задоволення їх прав та законних інтересів в інформаційній царині.

4. Інститут порушень інформаційного правопорядку разом із засобами адміністративного права забезпечує правову охорону інформаційних правовідносин. Об'єктами порушень цього правопорядку й інформаційних злочинів вступають одні й ті ж суспільні блага й цінності в інформаційній сфері. Порушення інформаційного правопорядку менш суспільно небезпечні порівняно з інформаційними злочинами, що зумовлює застосування до правопорушника за їх учинення не таких суворих, як визначені Кримінальним кодексом України, юридичних стягнень. Вони є суспільно шкідливими діяннями. Головною метою їх закріплення в чинному законодавстві України є забезпечення організованого (в порядку, визначеному інформаційним правом) функціонування інформаційних правовідносин, запобігання вчиненню поведінки не стільки суспільно небезпечної, скільки такої, яка суперечить упорядкованій реалізації державного управління. Порушення інформаційного правопорядку – це «управлінські», організаційно-правові і, протиправні, винні інформаційні вчинки.

5. Суб'єктами порушень інформаційного правопорядку, на відміну від

дисциплінарних правопорушень в інформаційній сфері, є особи, не пов'язані службовими зв'язками із суб'єктами владних повноважень, у межах юрисдикції якого допускається відповідний протиправний вчинок. При притягненні до відповідальності за порушення інформаційного правопорядку не може мати місця службовий зв'язок між посадовою особою, яка приймає рішення про застосування заходів стягнення, і правопорушником. Порушенням інформаційного правопорядку чиниться шкода зовнішнім, а не внутрішнім організаційно-владним, відносинам в інформаційній сфері як це має місце при дисциплінарному правопорушенні службової особи суб'єктові владних повноважень.

6. Від цивільного правопорушення порушення інформаційного правопорядку в інформаційній сфері відрізняється своєю публічно-правовою природою. Ним дезорганізовується установлений правом порядок державного управління інформаційною сферою, порушуються правові норми, що містять юридичні приписи й заборони, передбачають юридичну нерівність, владну підпорядкованість винної сторони. Склади інформаційних правопорушень встановлюються в законодавстві з метою захисту передусім інтересів держави, а правопорушень цивільних – як правило захисту особистого, майнового характеру, тобто особи. Обов'язок дотримання інформаційно-правових норм, невиконання якого є порушенням інформаційного правопорядку, має абсолютний для суб'єктів інформаційних правовідносин характер, а його набуття не є результатом укладання будь-яких угод.

7. Порушення інформаційного правопорядку – це акт зовні об'єктивованої, суспільно шкідливої, винної поведінки фізичної особи (громадянина, посадовця підприємства) у сфері державного управління інформаційною сферою, протиправність і караність якої встановлена чинним інформаційним законодавством України. Юридичні особи не є суб'єктами відповідальності за останнього підприємством. Учинення порушення інформаційного правопорядку під час провадження господарської діяльності в інформаційній сфері тягне за собою відповідальність його посадової особи. Матеріальною (ціннісною) властивістю порушення інформаційного правопорядку є його суспільна

шкідливість. Безпосередньо в чинному інформаційному законодавстві вона не закріплюється, отримує формалізацію через ознаку протиправності. Порушеннями інформаційного правопорядку є тільки свідомо вчинювані делікти. Безвинна поведінка не може бути кваліфікована як порушення такого правопорядку.

8. Наукову класифікацію порушень інформаційного правопорядку можна провадити за ознаками їх юридичного складу: об'єкт і суб'єкт, сторона об'єктивна, й суб'єктивна. Потребам удосконалення законодавчого регулювання і практики інформаційної юрисдикційної діяльності найбільше відповідає типізація порушень інформаційного правопорядку залежно від їх об'єктів – певних елементів інформаційної сфери, яким ними заподіюється шкода. При цьому слід виокремлювати певні групи порушень, а саме ті, що а) порушують установлений порядок функціонування інформаційної сфери, б) полягають у недотриманні існуючих процедур ліцензування в інформаційній сфері, в) передбачають порушення встановленого порядку обігу інформації, г) полягають у невиконанні вимог законодавства щодо інформаційних режимів. Властивості суб'єкта інформаційної сфери дозволяють класифікувати порушення інформаційного правопорядку на ті, що вчинені громадянами й ті, що вчинені посадовими особами підприємств. Залежно від показників об'єктивної сторони існують порушення інформаційного правопорядку, що вчиняються шляхом як певної дії (видача ліцензій без дозволу суб'єкта владних повноважень), так і бездіяльності (ненадання суб'єктові владних повноважень документів, потрібних для здійснення інформаційної діяльності та ін.). За ознаками суб'єктивної сторони існують підстави виділяти умисні порушення інформаційного правопорядку і порушення, що вчиняються з необережності. Правопорушення умисні є більш суспільно шкідливими ніж необережні. Їх учинення вимагає застосування до винних більш суворих заходів відповідальності.

9. Протидія порушенням інформаційного правопорядку виступає провідним завданням діяльності державних органів України у практичній реалізації державної інформаційної політики. Для її здійснення посадові особи суб'єктів

владних повноважень, як суб'єкти виконавчої влади, наділяються компетенцією застосовувати у визначеному законодавством України порядку адміністративно-правові процедури, низку обмежуючих права суб'єктів інформаційних заходів, що є конкретним проявом адміністративного примусу в інформаційній сфері. Адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку використовуються цими суб'єктами коли не досягнуто бажаних результатів для такого забезпечення виховними чи роз'яснювальними діями або іншим чином не вдається запобігти протиправній поведінці. У сучасних умовах побудови правової держави в Україні ствердження пріоритету конституційних прав і свобод громадян у діяльності органів державної влади ці заходи служать додатковим до переконання способом державного управління інформаційною сферою.

РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВОПРЯДКУ В УКРАЇНІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

2.1. Система заходів адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку

Інформаційні перетворення, здійснювані останнім часом у світовому просторі, настільки глибокі й масштабні, що при всій їх непослідовності й суперечності неважко помітити процес докорінного оновлення інформаційного суспільства. При цьому змінюються роль і місце держави, всього соціуму й окремої особи у сфері інформаційних правовідносин, виникають нові вимоги і правила до здійснення інформаційної діяльності, нові цінності у сфері інформаційного правопорядку, що проголошуються й захищаються державою.

Поряд із цим необхідно зазначити, що мета і принципи правової держави в інформаційній царині поки ще не стали дійсно реальністю. Більше того, на сьогодні держава ще не в змозі в повному обсязі забезпечити надійний захист та охорону інформаційного правопорядку, інформаційних прав та свобод людини і громадянина, організувати й провадити належну діяльність з протидії правопорушенням у досліджуваній сфері цього. Ось чому правопорядку охорона й забезпечення інформаційної безпеки, попередження і припинення правопорушень у зазначеній царині були й залишаються найважливішими завданнями державних органів і суспільства в цілому.

Управління інформаційним суспільством, забезпечення інформаційної безпеки і правопорядку здійснюються за допомогою активних засобів цілеспрямованої дії, їх впливу на свідомість і поведінку людей. Такими засобами й виступають заходи адміністративно-правові гарантування інформаційного правопорядку.

Розгляду питань щодо системи адміністративно-правових заходів у різні часи присвятили свої праці такі науковці, як Бахрах Д. К., Битяк Ю. П., Веремєєнко І. І., Гаращук В. М., Гурвич В. Д., Настюк В. Я., Севрюгін В. Є., та ін.

Однак у наукових працях цих учених наголос, робиться головним чином, на теоретичних аспектах зазначених заходів. Мета ж нашого дисертаційного дослідження полягає у вивченні питань визначення системи адміністративно-правових заходів із забезпечення ефективної протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку в Україні.

З огляду на природу порушень інформаційного правопорядку як правопорушень адміністративних, логічним з теоретичної і практичної точки зору виступає застосування органами виконавчої влади України компетентними посадовими особами адміністративно-правових методів правової охорони, встановлених адміністративно-правовими нормами прийомів і способів цілеспрямованого впливу на забезпечувану галузь інформаційних правовідносин, а також адміністративно-правових заходів протидії порушенням інформаційного правопорядку.

Відповідні органи України, здійснюючи адміністративну юрисдикцію в інформаційній сфері, здійснюють низку взаємопов'язаних заохочувальних, виховних, роз'яснювальних і владно-примусових дій, універсальні засоби використовують управління – переконання і примус. Зважено й науково обґрунтовано застосовуючи на підставі відповідних правових норм ці прийоми – переконання і примусу, суб'єкти державного управління інформаційною сферою можуть практично забезпечувати організоване функціонування інформаційних правовідносин, інформаційний правопорядок, ефективно протидіяти порушенням інформаційного законодавства.

За сучасних умов утвердження пріоритету конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності органів державної влади переконання має провідне, базове значення у справі протидії відповідними органами порушенням інформаційного правопорядку.

Посадові особи, виконуючи правоохоронні функції, провадять певну роз'яснювальну, консультативну роботу з громадянами, посадовими особами підприємств – учасників інформаційної діяльності з метою переконати їх у необхідності комплексного дотримання положень чинних інформаційно-правових

норм, правильності й соціальної обґрунтованості інформаційної політики держави й виключити порушення інформаційного правопорядку. У той же час через різноманітні об'єктивні й суб'єктивні чинники періоду становлення ринкової економіки в Україні, не в усіх випадках заходи переконання гарантують досягнення поставленої мети. Свідомому виконанню приписів інформаційного законодавства фізичними і юридичними особами й досі не сприяє правовий нігілізм, поверхове ставлення до законів, низький рівень добробуту значної частини населення, особливо у віддалених від центру прикордонних регіонах. Зазначене зумовлює застосування відповідними органами як суб'єктами державного управління інформаційною сферою владних, примусових заходів правової охорони й на сьогоднішньому етапі розвитку інформаційної діяльності в Україні. Можливість запровадження примусу з боку носіїв влади – невід'ємний показник функціонування права й держави, не виключаючи й демократичної, правової.

Але сьогодні примус в Україні відзначається не стільки поширеністю, скільки потенційністю, абсолютністю його форм. Ним оперують, коли вичерпані всі можливі заходи переконання, іншим чином не вдається запобігти протиправній поведінці.

Існують особливі вимоги до застосування суб'єктами владних повноважень примусу, владних заходів при здійсненні ними правоохоронної діяльності. На відміну від інформаційних, роз'яснювальних, заохочувальних та інших дій у межах методу переконання, їх реалізація допускається винятково на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами України (ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 19, п. п. 9, 12 і 22 Ч.1 ст. 92 Конституції України [114]). Діє основоположний, конституційно-правовий принцип, за яким громадяни не можуть бути примушені робити те, що не визначено законодавством (ч. 1 ст. 19 Основного Закону України [114]).

Відмітимо, що в інформаційній сфері, лише заходи переконання з огляду на брак у них розпоряджень влади можуть реалізовуватись у непередбаченому правом порядку. Однак не слід виключати часткової регламентації і процедур їх

вжиття. Зокрема, це необхідно у випадках, коли безвідповідальне застосування суб'єктами владних повноважень цих заходів може призвести до негативних для суб'єктів інформаційної діяльності наслідків і правових санкцій. Так, Закон України «Про інформацію» містить гарантії права на інформацію (ст. 6) [179]. Одночасно, нормами цього Закону встановлена відповідальність за порушення законодавства про інформацію [179].

Таким чином, які вживають примусові заходи, для боротьби з порушеннями інформаційного правопорядку, мають бути обов'язково законодавчо унормовані. Без відповідного їх установа на рівні закону, яке з огляду на державно-управлінську природу інформаційної діяльності має характер адміністративно-правового регулювання, вони не можуть бути використані.

Правообмежувальні владні заходи, запроваджені суб'єктами владних повноважень в боротьбі з порушеннями досліджуваного правопорядку, становлять собою конкретний прояв адміністративного примусу в інформаційній сфері, виступаючи додатковим до переконання способом державного управління останнього.

Кодекс України про адміністративні правопорушення закріпив застосування за порушення інформаційного правопорядку адміністративний примус не лише у формі адміністративної відповідальності – обтяжливі для правопорушників стягнення матеріального й морального характеру, а й низку інших владних заходів з виявлення, розкриття, припинення, профілактики й запобігання розглядуваних інформаційних правопорушень.

Крім того, у ст. 255 КУпАП України йдеться про осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, в тому числі стосовно порушення інформаційного правопорядку [102].

З метою припинення порушень інформаційного правопорядку дозволяються здійснення посадовими особами суб'єктів владних повноважень (у тому числі тими, які безпосередньо провадять діяльність в інформаційній сфері), установа особи, яка вчинила правопорушення, складання протоколу, забезпечення провадження про порушення інформаційного правопорядку

доказами, також таких примусових процесуальних дій, як адміністративне затримання, вилучення предметів (об'єктів) інформаційних правовідносин тощо. Усі ці та інші встановлені оновленим інформаційним законодавством України примусові заходи боротьби суб'єктів зазначених з порушеннями інформаційного правопорядку потребують осмислення, упорядкування з наукових позицій, що може послужити методологічною базою для ефективнішого їх практичного застосування, покращання організації гарантування інформаційного правопорядку, розвитку законодавчого й підзаконного правового регулювання в інформаційній сфері.

Відповідні теоретичні знання можуть сприяти й підвищенню рівня захисту, забезпечення дотримання суб'єктами владних повноважень прав і свобод громадян у цій сфері, прав і законних інтересів суб'єктів інформаційної діяльності. Наведене свідчить про актуальність та новизну наукового розгляду проблем правового регламенту інформаційного правопорядку й оперування адміністративно-правовими заходами забезпечення.

Адміністративний примус – загальновідомий у юридичній науці спосіб забезпечення організованого функціонування суспільних відносин, правопорядку в різних галузях державного управління. Ученими-адміністративістами він отримав обґрунтування для боротьби з корупцією, порушеннями податкового законодавства, корисливими адміністративними правопорушеннями, адміністративними правопорушеннями на автомобільному транспорті та іншими видами адміністративно-правових деліктів [48, с. 131 – 136; 9, с. 13 – 17; 77, с. 16 – 19].

Проаналізувавши відповідну наукову літературу, можемо відмітити, що, ведучи мову про адміністративно-правову протидію з тими чи іншими правопорушеннями, науковці для позначення її способів, прийомів в одних випадках вживають юридичне поняття «адміністративно-правові засоби», в інших – «адміністративно-правові заходи». З етимологічних позицій слова «засіб» і «захід» є достатньо близькими за значенням. Зокрема, термін «засіб» у сучасній українській мові пояснюється як прийом, спеціальна дія, що уможливорює

здійснення, досягнення чого-небудь, знаряддя в якій-небудь справі; а «захід» – як абстрагована опредмечена дія; сукупність дій, що мають на меті здійснення чого-небудь [215, 356 – 363].

Отже, для встановлення сутності, характеристики системи й конкретних адміністративно-правових заходів, які можуть застосовуватися для забезпечення інформаційного правопорядку, що складає предмет цієї дисертаційної роботи, дослідимо зміст зазначених правових категорій.

Адміністративно-правові засоби становлять використовувану у зв'язку зі здійсненням державного управління частину відомих вітчизняній теорії і практиці правового регулювання правових засобів. Вони володіють усіма їх загальними властивостями й рисами. Значний внесок у вчення про правові засоби зробили такі значні вчені-юристи, як С. С. Алексєєв [5], В. М. Горшенцов [54], О. В. Малько [136], П. М. Рабінович [192], Р. О. Халфіна [220] та низка інших.

Наприклад, Д. А. Керімов зауважує, що правові засоби об'єктивують, надають реальній, конкретній формі реалізації, формальній визначеності, нормативності, загальнообов'язковості, забезпеченості силою держави цілям правового регулювання. На його думку, правові засоби виступають юридичними інструментами досягнення соціальних завдань [95, с. 302]. Натомість С. С. Алексєєв визначає взяті в єдності правові засоби механізмом правового регулювання. Ними, на переконання цього представника загальної теорії держави і права, практично й забезпечується правовий вплив на суспільні відносини [4, с. 364]. О. Г. Лук'янова, у свою чергу розглядає правові засоби як інституційні утворення (форми, установлення), реальне функціонування й використання яких дає змогу втілювати в життя об'єктивне й суб'єктивне право [135, с. 158].

Проблеми правових засобів становлять собою спеціальний об'єкт наукових досліджень російського правознавця О. В. Малька. В останніх публікаціях він підкреслює визначає компромісний характер цієї правової категорії, пов'язування нею ідеального (мети) з реальним (результатом). Фрагментами ідеального, з його погляду, є засоби установлення (правові норми, суб'єктивні права й обов'язки, пільги, заборони, заохочення, покарання тощо), а реального – засоби-діяння,

призначені здійснювати засоби–установлення (правові норми, інші нормативні регулятори). До засобів-діянь науковець відносить акти реалізації прав та обов'язків, інші прояви правозастосування [136, с. 4 – 6].

Як бачимо, в юридичній доктрині категорія «правові засоби» в основному означає сукупність різних елементів механізму правового регулювання, способів правової організації, нормативно-владного упорядкування певних груп суспільних відносин, виконання функцій права. Правовими засобами є норми права, суб'єктивні права й обов'язки, акти здійснення суб'єктивних прав та обов'язків, інші акти правозастосування, угоди тощо [109, с. 363].

У теорії адміністративного права під правовими засобами розуміють систему адміністративно-правових норм і реалізуючи їх дій, яка розглядається з точки зору її функціонального призначення – як спосіб вирішення конкретних соціально значимих державно-управлінських завдань. Відмітимо обґрунтоване О. В. Дьяченком тлумачення адміністративно-правових засобів боротьби з корисливими правопорушеннями як норм адміністративного права, а також урегульованих ними взаємопов'язаних прийомів, заходів, що передбачають викорінення таких деліктів [77, с. 18].

Проведений поглиблений аналіз наукових джерел дозволяє визнати адміністративно-правовими засобами забезпечення інформаційного правопорядку адміністративно-правовий механізм забезпечення інформаційних правовідносин, масив адміністративно-правових правоохоронних в інформаційній сфері норм і здійснюваних на їх підставі спеціальних юрисдикційних дій, що формується й функціонує в державних інтересах запобігання, унеможливлення порушень інформаційного законодавства. Правозастосовний блок означеного адміністративно-правового механізму і є досліджуваними заходами забезпечення інформаційного правопорядку.

Отже, адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку виступають діяльною, активною частиною вказаних адміністративно-правових засобів. Вони є певними нормативно передбаченими способами, прийомами практичного виконання відповідними суб'єктами правової

охорони завдань протидії певного виду інформаційним правопорушенням, охоплюються змістом більш широкої юридичної конструкції – «адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційного правопорядку».

Адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку полягають у психологічному й фізичному впливі з боку суб'єктів владних повноважень на посадових осіб – учасників інформаційної діяльності, громадян, які мають право на інформацію і які свідомо, умисно чи з необережності не виконують або не намагаються виконувати існуючі правила, процедури. У першу чергу застосуванню підлягають заходи психологічного плану, що не допускають обмеження свободи дій, пересування, розпорядження майном, особистої недоторканності об'єкта управління. Але якщо учасник інформаційної діяльності не вживає самостійно зусиль для повернення інформаційного правопорядку після законної вимоги посадової особи суб'єкта владних повноважень не порушувати інформаційний правопорядок, застосування до нього більш жорстких, інтенсивних владних заходів фізичного примусу як реакції на продовжувану протиправну поведінку є виправданим. Таким чином, заходи фізичного примусу вживаються як крайній засіб, з метою припинення особливо зухвалого порушення інформаційного законодавства. Вони передбачають суттєве обмеження особистісної й майнової сфери правопорушника. Наведене потребує зумовлює їх докладного законодавчого визначення.

Заходи психологічного примусу відрізняються від схожих за формою несилових дій у рамках методу переконання яскраво вираженим імперативним характером. Хоча і при переконанні має місце певний вплив на психологічну сферу організованих дій особи, не відзначається ознаками владного підпорядкування її волі, не містить елементів тиску адміністративних розпоряджень. Психологічний примус застосовується після заходів переконання, коли не дали позитивного результату виховні, роз'яснювальні, не зобов'язуючі управлінські дії і відповідний об'єкт не намагається вжити зусиль щодо виконання охоронюваних державою правил поведінки.

Для боротьби з порушеннями інформаційного правопорядку суб'єкти владних повноважень на підставі положень низки статей КУпАП можуть використовувати такі примусові заходи психологічного характеру, як-то:

а) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого (ст. 24.1);

б) догана або сувора догана (ст. 24.1);

в) попередження, (ст. 26);

г) громадські роботи (ст. 30.1);

д) виправні роботи (ст. 31) та ін.. [102].

Адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку з психологічно-юридичної точки зору є імпульсами, настановами для учасників інформаційної діяльності поважати, виконувати чинне інформаційне законодавство. Вони координують волю й фізично-матеріальний стан суб'єкта, який нехтує інформаційним правопорядком, своїми законодавчо встановленими обов'язками, правами інших фізичних і юридичних осіб.

Основною метою оперування означеними заходами виступає забезпечення нормального функціонування інформаційної сфери на території України, а також поза її межами, відповідно до встановлених державою процедур. Мають бути визнаними обмежувачими певні права і свободи осіб, які вдаються до неправомірних дій, характер подібних заходів, у тому числі й заходів психологічного примусу.

Відмітимо соціальну зумовленість розглядуваного особистісного обмеження, що пояснюється гарантуванням особливо важливих суспільних інтересів як держави, так і всіх громадян України. Цього роду заходи суб'єктів владних повноважень в інформаційній сфері виконують не лише юрисдикційні функції щодо протидії конкретним порушенням інформаційного правопорядку, забезпечення відповідальності за них, а й позитивну державно-управлінську роль, адже використовуються з метою спрямування функціонування інформаційних відносин у правовому руслі і створення рівних конкурентних умов для діяльності в розглядуваній царині.

Інформаційне законодавство України містить указівок на адміністративно-правову природу застосовуваних суб'єктами владних повноважень примусових заходів. Подібний законодавчий підхід обумовив появу в сучасній юриспруденції думок, за якими належність зазначених заходів до заходів адміністративного примусу не визнається.

Наведене твердження не є достатнім чином аргументованим, у ньому не враховується комплексний характер інформаційної сфери. Інформаційне законодавство, окрім норм фінансового, цивільного, міжнародного та інших базових галузей, правових, формують також адміністративні загальнообов'язкові правила поведінки. При цьому, як було встановлено раніше, адміністративно-правовими є переважна більшість положень національного інформаційного законодавства. Засобами адміністративного права впорядковується чималий комплекс організаційних відносин, пов'язаних з діяльністю суб'єктів владних повноважень, у тому числі в юрисдикційній сфері забезпечення інформаційного правопорядку. Суб'єкти владних повноважень в інформаційній сфері функціонують як елемент механізму виконавчої влади, отже, застосовувані їх посадовими особами примусові заходи необхідно розглядати як заходи адміністративного примусу. Застосовувані суб'єктами зазначеними примусові заходи є спеціальним проявом в цей царині адміністративного примусу, і саме як елемент останнього їх слід характеризувати у структурі державно-примусових заходів. Наведене зумовлюється ще й тим, що для цих заходів властиві основні риси адміністративно-примусової діяльності, а саме:

- допоміжна порівняно з переконанням їх роль у справі забезпечення організованого функціонування відповідної сфери суспільних відносин;
- реалізація їх виключно на підставі й у порядку, визначеними правом, нормами, що врегульовують сферу державного управління;
- можливість застосування цих заходів як наявності, так і за відсутності правопорушення;
- множинність розглянувши заходів і суб'єктів їх реалізації;

– застосування їх, правило, органами виконавчої влади (в окремих випадках вони запроваджуються судом у межах спеціального адміністративного судового провадження);

– допустимість використання подібних заходів також з метою профілактики злочинів у певній сфері державного управління;

– відсутність службового підпорядкування між суб'єктом влади, який використовує такі заходи, й особою, до якої вони застосовуються [49, с. 23 – 25].

Останнім часом висловлюються думки серед учених дослідників, що заходи адміністративного примусу є своєрідним пережитком тоталітарного минулого, інструментом відживаючої бюрократичної командної системи, і на цьому фоні ставиться під сумнів актуальність їх наукового вивчення. Але ж ці заходи визнані законодавцем важливими і своєчасними для забезпечення інформаційного правопорядку й сьогодні. Зокрема, вони отримали відповідне нормативно-правове урегулювання, у зв'язку з чим владні заходи, застосовувані згідно з чинним інформаційним законодавством для забезпечення інформаційного правопорядку і протидії його порушенням, не можуть не розглядатися як сучасні форми адміністративного примусу.

Таким чином, для протидії порушенням інформаційного законодавства суб'єкти владних повноважень в інформаційній сфері вправі оперувати різноманітними адміністративними примусовими заходами. Інформаційне законодавство України містить правові підстави такого виду заходів, як-об: огляд і перевірка речей і документів; особистий огляд; адміністративне затримання; адміністративні стягнення; застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї; проведення інших дій, пов'язаних з профілактикою і припиненням порушень інформаційного правопорядку.

Аналізуючи установлені інформаційним законодавством наведені заходи примусу, можемо підкреслити, що вони не вирізняються змістовною і функціональною однорідністю, а розраховані на різні управлінські ситуації. Потреби їх належного практичного застосування зумовлюють нагальність поділу зазначених заходів на певні характерні групи. З урахуванням їх природи як

заходів адміністративного примусу для цього можна використати відповідні положення адміністративно-правової теорії. Типізація примусових заходів протидії порушенням інформаційного правопорядку може сприяти не лише правозастосуванню, а й удосконаленню їх законодавчого регулювання, оскільки вони не є системно визначеними.

У вітчизняній адміністративно-правовій науці дискусія з питання класифікації заходів адміністративного примусу триває й до нині. У 40-х і в першій половині 50-х років минулого століття було започатковано підхід до їх поділу на дві групи. Першу назвали «адміністративні стягнення» й пов'язували з покаранням винних у вчиненні адміністративних правопорушень, – заходи адміністративного запобігання, що використовувалися для попередження і припинення вказаних деліктів [181].

На сьогодні певним чином модифікували означену класифікацію заходів адміністративного примусу Т. О. Коломоєць [105, 105 – 110] і Р. С. Мельник [141, с. 5, 6]. Обидва вони виокремлюють примусові заходи, пов'язані й не пов'язані з відповідальністю, визнаючи також підвидом останніх заходи адміністративного попередження і припинення. Наголосимо, що за такої класифікації група заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю, не є однорідною. До неї включаються різні за характером і призначенням заходи, що практично ускладнює їх реалізацію. З огляду на це наведений підхід до систематизації заходів розглядуваних не може бути визнаний повністю прийнятним для опрацювання наукового підґрунтя для більш ефективної діяльності з охорони інформаційного правопорядку, що складає предмет цього дисертаційного дослідження.

Більш чіткою, на наше переконання, є виступає класифікація заходів адміністративного примусу, яка передбачає їх поділ залежно від мети застосування на групи запобігання, припинення й відповідальності. Обравши таку методологію щодо поділу цих заходів, враховуючи характер протиправної поведінки порушника, практично можна логічно й послідовно, здійснювати різні за ступенем правового обмеження владно-зобов'язуючі дії. При проведенні

діяльності з протидії порушенням інформаційного правопорядку це дозволяє економити державні ресурси й не допускати необґрунтованого звуження прав і свобод громадян. Сформувавши за такою класифікацією відповідні групи примусових заходів, спочатку можна використовувати профілактичні, попереджувальні прийоми, які найменше обмежують особисту й матеріальну сфери об'єкта управління, потім - заходи припинення, які хоча і спричиняють для нього негативні правові наслідки, але лише тимчасово і не в такій мірі, як заходи відповідальності, та й то лише на останній стадії, коли особа свідомо доводить свій протиправний вчинок до логічного завершення. А ось найсуворішими заходами є примусу адміністративні стягнення. Ця класифікація вперше була запропонована на початку 60-х років ХХ ст. М. І. Єропкіним [79, с. 60 – 68]. Сьогодні її дотримується переважна більшість українських учених-адміністративістів, зокрема, Ю. П. Битяк, В. В. Зуй [33, с. 78], О. М. Бандурка [10, с. 18 – 19], І. П. Голосніченко [51, с. 40], Є. В. Додін [74, с. 112, 138], Л. В. Коваль [100, с. 116 – 121], В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк [108, с. 198], В. Я. Настюк [149] низка інших науковців.

В адміністративно-правовій доктрині мають місце також підходи щодо класифікації заходів адміністративного примусу за критерієм їх функціонального призначення й на чотири, а також на п'ять груп. Так, В. К. Шкарупа виділяє наступні види досліджуваних заходів; попередження, припинення, заходи відповідальності, й відновлювальні, [224, с. 6]. Як бачимо, до вказаних заходів адміністративного примусу вчений додає заходи відновлення порушених прав. Одним видів заходів адміністративного примусу – заходи відновлення порушених прав (компенсаційні заходи) – визнаються також Р. А. Калюжним і С. Т. Гончаруком [3, с. 96]. В Російській Федерації прихильником відновлювальних заходів адміністративного примусу є А. І. Стахов [206, с. 27].

У розумінні зазначеної класифікації відновлювальні заходи за вітчизняним законодавством уповноважені застосовувати і суб'єкти владних повноважень України в інформаційній сфері. Разом із тим, на нашу думку, точка зору щодо їх адміністративно-правової природи виглядає сумнівною. Ці заходи є скоріше

фінансово й цивільно-правовими, аніж адміністративними, з огляду на комплексний характер галузі інформаційного права, що не виключаємо. Зазначене підтверджується, й аналізом положень КУпАП, за якими з осіб, визнаних винними у вчиненні порушень митних правил, стягуються витрати, пов'язані з провадженням у відповідній справі.

За законодавством витребуванню підлягають певні витрати державного бюджету, спрямовані на інвентаризацію, зберігання, перевезення (пересилання) товарів – безпосередніх предметів порушень інформаційного правопорядку, проведення експертиз, залучення до розгляду справи перекладачів, свідків тощо. Отже, варто відмітити, виключно матеріальний зміст установленої при цьому вимоги до правопорушника відшкодувати завдані державі збитки, що дозволяє її розглядати цю вимогу і як захід цивільної відповідальності, за яким винною особою компенсується шкода, спричинена неправомірними діями чи бездіяльністю (ст. 1166 ЦК України [221]). А стягувані витрати визнаються відновлювальними адміністративними примусовими заходами, які не є безпосередньо спрямованими на забезпечення інформаційного правопорядку чи організованого функціонування інформаційних правовідносин.

Окрім заходів адміністративного попередження, припинення й відповідальності, адміністративним примусом, іноді визнаються й заходи адміністративно-процесуального забезпечення, які в 80-тих роках запропонував виділяти Д. М. Бахрах [15, с. 23 – 32]. В Україні такої точки зору дотримується й В. К. Гіжевський [49, с. 26]. Останні стали вважатися 4-ю групою заходів адміністративного примусу після того, як отримали спеціальне врегулювання в законодавстві про адміністративні правопорушення. Однак, лише обставина особливого законодавчого оформлення, на наше переконання, не може бути вирішальним фактором визнання цих заходів самостійним структурним елементом класифікації адміністративно-правових примусових заходів, розглядуваної за функціональним призначенням, з метою використання їх для протидії порушенням інформаційного правопорядку.

Заходи адміністративно-процесуального забезпечення застосовуються на етапі вчинення протиправної поведінки, для її припинення й уможливлення відповідальності за неї.

За радянських часів Л. М. Розін поділив заходи адміністративного примусу на п'ять груп [194, с. 182 – 189]. На початку ХХІ ст. подібної класифікації державно-примусових заходів дотримуються такі представники російської адміністративно-правової науки, як Б. В. Росінський, Ю. М. Стариков [16, с. 464 – 467], П. В. Діхтієвський [72, с. 46 – 47]. Вони нічим не обґрунтовують якісно нові, відмінні від попередньо розглянутих видів заходів адміністративного примусу, хоча й виокремлюють додаткові до загальновизнаних – заходи адміністративно-процесуального забезпечення й заходи відновлення порушених прав. Проте проведене ретельне дослідження не виявило достатніх підстав для виокремлення цих груп у структурі заходів адміністративного примусу, які могли б бути використані для підвищення ефективності діяльності із забезпечення інформаційного правопорядку. Отже в нашому дослідженні ми не можемо визнати прийнятним для застосування цей підхід до вказаної класифікації заходів адміністративного примусу.

Якщо розглядати зазначені заходи як методи державного управління, необхідно відмітити, що вони як явища є соціальними, оскільки знаходять свій прояв у змісті зв'язків між учасниками інформаційних правовідносин. Гарантування інформаційної безпеки, охорона законності й інформаційного правопорядку вимагають, щоб відповідні державні органи забезпечували втілення в життя державної волі, застосовуючи в разі потреби до тих, хто добровільно не слідує цій волі, примусові заходи, що допускаються законом, а саме адміністративно-правові. Треба при цьому наголосити, що найважливішими принципами протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку є невідворотність впливу на правопорушника, законність, справедливість і гуманізм.

З точки зору, адміністративно-правові заходи застосовуються лише за наявності правопорушення як передбачена законом реакція на неправомірні дії. В

одних випадках припиняється конкретна неправомірна дія, поведінка, образ дій, в інших – підставою для застосування цих заходів виступає конкретний адміністративний вчинок (проступок), наприклад, дрібне хуліганство, систематичні порушення закону, антигромадський спосіб тощо життя [200, с. 54].

У той же час правознавці окремі вважають, що адміністративно-правовими заходами можна оперувати як за наявності, так і за відсутності правопорушення [23, с. 15 – 22; 2, с. 78 – 89]. Проте в усіх випадках правопорушень у сфері інформаційного правопорядку вони є засобом забезпечення безпеки інформаційних правовідносин від наявних або можливих загроз. Основне ж призначення розглядуваних заходів цієї царини полягає у примусовому припиненні протиправних дій, спрямованих проти незаконного втручання в інформаційну діяльність учасників інформаційних правовідносин, а також порушення інформаційних прав людини і громадянина.

Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку можуть використовуватися як самостійно (закриття у зв'язку із закінченням ліцензії суб'єкта інформаційних правовідносин), так і в сукупності з адміністративними стягненнями, забезпечуючи при цьому можливість стягнення і, як правило, передуючи їм (затримання порушника інформаційного порядку з подальшим накладенням на нього адміністративного штрафу).

Отже, спираючись на теорію адміністративного права, адміністративно-правові заходи пропонуємо поділяти на три види заходів: а) адміністративні стягнення (штраф, конфіскація, виправні роботи тощо); б) заходи припинення (особисте затримання, позбавлення спеціального права тощо); в) адміністративно-попереджувальні заходи (огляд, перевірка документів, вимога припинення окремих дій тощо). Кожен з названих заходів має своє призначення, специфіку й водночас усі вони володіють спільними рисами, що витікають з державно-владного характеру їх управлінських функцій, і водночас є обов'язковим для виконання.

Заходи адміністративного стягнення мають характер покарання носять. Відрізняються вони від кримінального покарання тим, що не несуть для винної особи такого негативного наслідку, як судимість, і не настільки жорсткі. Вони настають у порядку, що відрізняється від кримінального покарання, і при дотриманні порівняно коротких термінів давності, особливих процесуальних правил тощо.

Такі адміністративно-правові заходи, як припинення й адміністративно-попереджувальні, служать загальній меті профілактики правопорушень у всіх сферах життєдіяльності, в тому числі й забезпеченню інформаційної безпеки. На відміну від повноважень щодо застосування адміністративних стягнень, які має відносно вузьке коло органів управління й посадових осіб, інші адміністративно-правові заходи використовуються в тій чи іншій формі всіма органами державного управління в межах їх компетенції.

З огляду на з вищевикладене можемо назвати особливості адміністративно-правових заходів з протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку, а саме:

- а) застосовуються для негайного припинення порушення закону, вимог і правил проведення інформаційної діяльності;
- б) мають вольовий і достатньо жорсткий характер;
- в) є, як правило, стисло тимчасовими;
- г) застосовуються владними суб'єктами, на яких покладено функції із забезпечення інформаційного правопорядку.

В адміністративно-правовій літературних джерелах пропонуються різні переліки адміністративно-правових заходів. Однак, щодо переліку таких заходів, що служать протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку, слід урахувувати повноваження основних суб'єктів інформаційних правовідносин у процесі односторонньої реалізації їх юридично-владних повноважень. Заходи такого роду багатоманітні, ними оперують різні суб'єкти в різних сферах суспільного життя. В основному вони мають галузевий профіль, але можуть

вживатися й органами із загальною управлінською компетенцією [149, с. 103 – 116].

Посилаючись на ст. 7 Закону України «Про інформацію» до основних суб'єктів інформаційних відносин належать громадяни України юридичні особи й держава. Суб'єктами інформаційних відносин відповідно до цього Закону можуть бути також інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації й особи без громадянства [179].

Посилаючись на наукові дослідження О. В. Кохановської й Л. П. Коваленко, можна виділити основні групи суб'єктів інформаційних правовідносин [120, с. 376 – 379; 98, с. 51 – 54]. Це виробники, або творці, інформації, в тому числі автори, власники інформації (інформаційних об'єктів) і споживачі інформації.

За законодавством України, що регулює діяльність зазначених суб'єктів інформаційних правовідносин, як і на переконання більшості вчених, до адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку, які використовуються компетентними органами з метою забезпечення інформаційної безпеки, можна віднести:

- контроль і наглядові перевірки;
- вимагання від громадян і посадових осіб припинення правопорушення й дій, що перешкоджають здійсненню повноважень суб'єктів забезпечення інформаційного правопорядку;
- огляд речей, особистий огляд, огляд вітчизняних і зарубіжних інформаційно-телекомунікаційних засобів тощо;
- перевірка документів, що засвідчують особу, документів дозвільного характеру на користування інформаційним продуктом;
- ознайомлення з документами й даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, функціонуючих в інформаційній сфері;
- виклик посадових осіб, громадян для пояснень щодо джерела отримання інформації, використання баз персональних даних та ін.;
- зупинення дії або скасування в установленому порядку ліцензії на провадження господарської діяльності у сфері криптографічного й технічного

захисту інформації, а також дозволів на проведення робіт з технічного захисту інформації для власних потреб органам державної влади;

- перебування осіб, затриманих в адміністративному порядку, у спеціально обладнаних для цих цілей приміщеннях;

- затримання осіб, які незаконно втруtilись або намагались втрутитися в роботу об'єктів інформаційної сфери, щодо яких здійснюється державна охорона (наприклад, державна таємниця), перевірка у них документів, що посвідчують особу, здійснення у встановленому законом порядку особистого огляду затриманих та огляд їх речей, інформаційно-телекомунікаційних засобів, за допомогою яких вони втручаються у роботу об'єкта охорони інформаційної сфери, і передача їх іншим правоохоронним органам;

- реквізиція майна – (засобів передачі інформації, її матеріальних носіїв, інформаційно-телекомунікаційні засобів та ін.);

- затримання, що застосовується як засіб припинення правопорушення для доставки порушника, установлення особи і складання протоколу (акта) про правопорушення у сфері інформаційного правопорядку;

- арешт і вилучення майна;

- припинення робіт, що може бути застосовано відносно підприємств, які допускають порушення встановленого порядку діяльності щодо інформаційної сфери, що загрожують інформаційній безпеці (приміром, правил криптографічного й технічного захисту інформації, вимог і правил користування інформацією, яка має обмежений доступ, та ін.);

- тимчасове усунення від роботи (займаної посади);

- вимоги припинити неправомірну поведінку;

- ліквідація результатів неправомірних дій, що є засобом відновлення положення, яке існувало до цього;

- проведення гласних і негласних оперативних заходів у визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» порядку.

Використання цих та інших заходів жорстко регламентовано наступними нормативно-правовими актами України, як-от:

- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Закони України: «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про доступ до публічної інформації», «Про телекомунікації», «Про авторське право і суміжні права», «Про Службу безпеки України», «Про Службу зовнішньої розвідки України», «Про Службу спеціального зв'язку і захисту інформації України», «Про розвідувальні органи України», «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність».

- укази Президента України: «Про Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України», «Про Положення про державну службу України з питань захисту персональних даних», «Про Положення про Державний комітет фінансового моніторингу України» та ін..

Адміністративно-правові заходи попередження, припинення і профілактики правопорушень у сфері інформаційного правопорядку покликані забезпечити максимально можливе обмеження останніх і доведення до такого стану, при якому ці правопорушення перестали б бути загрозою інформаційній безпеці України.

Підсумовуючи вищевикладене пропонуємо авторську дефініцію конструкції «адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку»: це законодавчо закріплена сукупність взаємопов'язаних заходів владного впливу компетентних органів держави організаційно-правового й спеціального характеру, спрямованих на забезпечення захисту інформаційного правопорядку, інформаційної безпеки, інформаційних прав та свобод держави, суспільства, людини і громадянина.

Наведені вище наукові положення можуть сприяти якісному покращанню діяльності суб'єктів владних повноважень у справі забезпечення інформаційного правопорядку і протидії порушенням інформаційного законодавства, охорони інформаційного правопорядку, гарантування прав і свобод громадян в інформаційній сфері.

З метою формування системи заходів адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку, доцільно використовувати, існуючу в теорії адміністративного права взірцеву класифікацію заходів адміністративного примусу, що передбачає їх поділ за функціональним призначенням на групи – на заходи попередження, припинення й відповідальності. Означена методологія цілком відповідає і практиці законодавчого регулювання інформаційної сфери.

Доцільно, вважаємо, ще раз відзначити актуальність розгляду питання щодо адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку в Україні, оскільки саме зараз вона надзвичайно загострена у зв'язку із серйозними змінами в механізмі державного управління і в організаційно-правовому статусі багатьох суб'єктів інформаційних правовідносин та (що особливо важливо) об'єктів (наприклад, спостерігаються різке посилення самостійності підприємств), а також із швидким розвитком договірних зв'язків в інформаційній сфері.

Ці питання знаходять своє вираження не лише в законодавстві з питань регулювання інформаційних правовідносин, а й в управлінській діяльності, що стосується функціонування інформаційної сфери в країні, у методах її практичного здійснення. При цьому ще більш актуалізуються проблеми застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням й у сфері інформаційного правопорядку.

Варто констатувати, що сьогодні в Україні триває процес активної розбудови нового й удосконалення чинного інформаційного законодавства, у зв'язку з чим вважаємо за доцільне внести деякі зміни до чинного КУпАП, що стосуються забезпечення інформаційного правопорядку в країні, зокрема:

- сформувати окремий розділ «Адміністративні правопорушення у сфері інформаційного правопорядку»;
- загальну частину необхідно доповнити конструкцією «правопорушення у сфері інформаційного правопорядку»;

– доповнити Особливу частину новими складами правопорушень, що посягають на інформаційну безпеку, інформаційний правопорядок, інформаційні права та свободи людини і громадянина;

– розділ IV «Провадження в справах про адміністративні правопорушення» вбачається доповнити «механізм провадження у справах про інформаційні правопорушення».

Крім того, необхідно підсилити відповідальність щодо низки актуальних питань у сфері забезпечення інформаційного правопорядку, а саме:

– порушення порядку обігу й використання службової інформації;

– порушення законодавства у сфері інформаційної безпеки;

– порушення законодавства з питань захисту інформації з обмеженим доступом;

– зловживанням правом на інформацію;

– порушення законодавства щодо державного управління й діяльності посадових осіб в інформаційній сфері;

– підвищення рівня адміністративної відповідальності за порушення інформаційних прав й свобод людини і громадянина.

Викладені пропозиції й рекомендації можуть бути підставою для подальшого дослідження таких питань, як-то:

а) характеристика і класифікація адміністративно-правових заходів,

б) визначення критеріїв такої класифікації,

в) особливості застосування адміністративно-правових заходів у сфері забезпечення інформаційного правопорядку в Україні з урахуванням сучасних глобалізаційних процесів, що мають місце у світовому інформаційному просторі.

Отже, в наступному розділі проаналізуємо здійснювані суб'єктами владних повноважень адміністративно-правові заходи протидії порушенням інформаційного правопорядку за фактичним виконанням ними функцій попередження і припинення цих правових деліктів, відповідальності й адміністративних санкцій, за них. Обираючи такий спосіб розгляду примусових заходів урегульованих інформаційним законодавством, ми свідомо відзначаємо,

що він певною мірою є умовним. Але ознаки умовності можуть бути виявлені в будь-якому науковому узагальненні, що стосується складних правових утворень, і вони є суто його особливістю.

В основу цього типологічного підходу покладені несуперечливі й позначувані яскраво вираженою емпіричною спрямованістю внутрішні елементи, що дозволяє чітко й відповідно до потреб державно-правової практики впорядкувати зазначені заходи й застосовувати їх для протидії порушенням інформаційного правопорядку. Проблеми сутності характеристик складу й порядку використання суб'єктами владних повноважень окремих видів адміністративно-правових заходів, що передбачають попередження і припинення порушень інформаційного правопорядку, а також відповідальність за них, з урахуванням специфіки і внутрішньої структурованості кожної із цих груп заходів заслуговують на самостійний розгляд у цьому дисертаційному дослідженні. Саме в такому порядку й опрацюємо їх далі в цій дисертаційній роботі.

2.2. Заходи адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку

Активні перетворення, що спостерігаються зараз в Україні, спрямовані на побудову демократичної, правової держави. Вони вимагають переосмислення місця й ролі держави, її владних структур і громадськості в системі інформаційних відносин, зокрема, у сфері забезпечення інформаційного правопорядку. Кризові явища, що мають місце в Українській державі, а також пов'язані із цим об'єктивні суперечності правового й організаційно-інформаційного характеру, призвели до якісних і кількісних змін у структурі адміністративних правопорушень. Значну частку серед них займають правопорушення у сфері інформаційного правопорядку, які негативно впливають на соціально-політичний і криміногенний стан у державі, сприяють зниженню рівня довіри громадян до неї.

Актуальність дослідження питань застосування заходів адміністративного запобігання у справі протидії порушенням інформаційного правопорядку визначається перш за все тим, що причини й умови адміністративних правопорушень у сфері інформаційного правопорядку повністю не досліджені, а останні роки число таких правопорушень відчутно зростає. Профілактика й попередження останніх є важливим засобом захисту інформаційних прав громадян, інтересів суспільства й держави.

На сучасному етапі розвитку держави й суспільства в Україні все більшого значення набувають проблеми змісту й меж адміністративно-правового регулювання в інформаційній царині, а також забезпечення оптимального балансу публічних і приватних інформаційних інтересів. Аналіз чинного адміністративного законодавства в цій сфері свідчить про наявність явних прогалин у ньому.

Стан, що склався з попередженням правопорушень інформаційного правопорядку вимагає розроблення комплексу ефективних правових заходів, спрямованих на ефективне забезпечення зазначених процесів. Протидія правопорушенням у названій царині здійснюється перш за все органами державної влади правоохоронної й контролюючої спрямованості. Свою правозастосовну діяльність вони будуть відповідно до положень адміністративного законодавства і законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку, реалізуючи всю сукупність правоохоронних функцій – попередження, виявлення, припинення й адміністративну юрисдикцію. Особливе місце в цій сукупності заходів займають засоби запобігання порушенням інформаційного правопорядку.

Окремі аспекти порушеної нами в цьому підрозділі проблематики в різні часи привертала пильну увагу вчених і практиків. Важливе теоретичне й методологічне значення, зокрема, в адміністративно-правовій сфері, мають роботи С. С. Алексєєва, А. П. Альохіна, Г. В. Атаманчука, Д. Н. Бахраха, І. Л. Бачила, С. Н. Братуся, Ю. П. Битяка, І. І. Галагана, М. І. Єропкина, Ю. М. Козлова, А. П. Коренева, О. Д. Крупчана, Б. М. Лазарева, В. В. Лазарева, О. Є. Луньова, Н.

С. Малєїна, Н. Р. Нижник, Л. Л. Попова, В. І. Ремньова, Л. М. Розіна, І. С. Самощенко, В. Є. Севрюгіна, С. С. Студеникіна, М. С. Студеникіної, Ю. А. Тихомірова, Н. Г. Саліщевої та ін.

Актуальністю адміністративно-правової охорони інформаційних відносин пояснюється поява низки наукових робіт, що розкривають окремі напрямки інформаційної сфери, зокрема, пов'язаних з правозастосовною діяльністю. Це праці А. І. Арістової, К. І. Белякова, В. В. Белєвцевої, В. М. Брижка, Р. А. Калюжного, Л. П. Коваленко, А. І. Марущака, В. Я. Настюка, В. Г. Пилипчука, Н. А. Савінової, В. С. Цимбалюка, М. Я. Швеця та ін. Разом з тим, із проведений аналіз наукової літератури, а також дисертаційних досліджень показав, що сучасні правові засади й і організаційні аспекти запобігання порушенням у сфері інформаційного правопорядку були в деякій мірі предметом системного дослідження. Таким чином, недостатня теоретична розробленість обраної теми й потреба її комплексного дослідження на підставі аналізу чинного законодавства і практики його застосування, а також вагомість перелічених питань у вирішенні проблем застосування заходів адміністративного запобігання в забезпеченні інформаційного правопорядку держави й суспільства й означили мету цієї дисертації.

Досить важливо зауважити, що заходи адміністративного запобігання найменше серед усіх визначених чинним адміністративним законодавством владно-примусових заходів у царині інформаційного правопорядку обмежують права і свободи громадян у сфері інформаційних правовідносин. Вони передбачають гарантування позитивного, організованого функціонування інформаційних правовідносин шляхом усунення, ліквідації умов для вчинення правопорушень, коли протиправні наміри ще не набули активної форми.

Ці заходи полягають у моніторингу, в перевірці дотримання законодавства з питань інформаційного правопорядку учасниками інформаційної діяльності, у вжитті невідкладних дій з недопущення в подальшому протиправної поведінки. Усе це зумовлює визнання адміністративно-запобіжних заходів особливо важливим, першочерговим способом охорони інформаційного правопорядку.

Також вбачається за доцільне відмітити, що в загальнотеоретичному аспекті заходи адміністративного запобігання використовуються з метою припинення протиправних дій і запобігання їх шкідливим наслідкам. Як і адміністративно-попереджувальні, вони достатньо багатоманітні і вживаються різними суб'єктами системи виконавчої влади в багатьох сферах державного управління. Найбільш типові з них пов'язані [28, с. 154 – 157]:

- з вимогою припинити протиправне діяння;
- адміністративним затриманням особи, яка вчинила адміністративне правопорушення;
- примусовим лікуванням осіб, страждаючих захворюваннями, небезпечними для оточуючих;
- тимчасовим усуненням від роботи з посади інфекційних хворих;
- заборонаю експлуатації транспортних засобів, якщо їх технічний стан не відповідає встановленим вимогам;
- недопущенням або обмеженням ремонтно-будівельних та інших робіт, якщо при цьому не дотримуються необхідні вимоги щодо забезпеченню суспільної безпеки;
- безпосередньою фізичною дією;
- застосуванням спеціальних засобів (гумових палиць, сльозоточивого газу, наручників, водометів тощо) для припинення масових безладів і групових дій, що порушують роботу транспорту, зв'язку, підприємств та установ;
- застосуванням зброї тощо.

Закон України «Про Національну поліцію» містить дефініцію поліцейського заходу: це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права та свободи людини і застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. У його ст. 29 встановлено вимоги до нього, а саме:

- поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції, він має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним;

– обраний захід є законним, якщо він установлений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, крім визначених законами України;

– він є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо використовувати інший або його застосування буде неефективним, а також якщо обраний захід заподіє найменшу шкоду як його адресату, так і іншим особам;

– застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого його використано, або створеної загрози заподіяння шкоди;

– він є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції;

– поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мета його застосування, якщо неможливість її досягнення є очевидною або якщо немає необхідності в подальшому його використанні.

Вищевказаним Законом у ст. 30 затверджено види поліцейських заходів:

а) поліція для виконання покладених на поліцію завдань вживаються заходи реагування на правопорушення, встановлені КУпАПі правопорушення і КПК України, на підставі й у порядку, визначених законом;

б) з метою охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці й порядку або припинення їх порушення поліція в межах своєї компетенції застосовує також поліцейські превентивні заходи й заходи примусу, встановлені цим Законом;

в) для виконання покладених на поліцію завдань можливе застосування інших заходів, визначених окремими законами;

г) якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження.

Поліція вправі застосовувати такі превентивні заходи, як-от:

а) перевірка документів особи,

б) опитування особи,

- в) поверхнева перевірка й огляд,
- г) зупинення транспортного засобу,
- д) вимога залишити місце й обмеження доступу на означену територію,
- е) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю,
- є) проникнення до житла чи іншого володіння особи,
- ж) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ,
- з) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото-й кінозйомки, відеозапису, засобів фото-й кінозйомки, відеозапису,
- и) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб,
- к) поліцейське піклування. Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини їх застосування до неї, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

А. Перевірка документів особи. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що її посвідчують, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, в таких випадках:

- а) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;
- б) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір учинити правопорушення;
- в) якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;
- г) якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений чи заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;
- д) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-

транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

е) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Б. Опитування особи. Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень. Для опитування він вправі запросити особу до поліцейського приміщення.

Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається виключно за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави й мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

В. Поверхнева перевірка. Як превентивний поліцейський захід така не перевірка є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

З метою проведення поверхневої перевірки особи поліцейській може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським обов'язково відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може провести будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Поліцейський вправі здійснювати поверхневу перевірку також речей або транспортного засобу, якщо існує достатньо підстав вважати:

а) що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

б) що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

г) що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Така перевірка речі або транспортного засобу проводиться шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу чи візуального огляду його салону й багажника. При цьому поліцейський вправі вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу. При виявленні при поверхневій перевірці будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог ст. 237 КПК України.

Г. Зупинення транспортного засобу. Поліцейський може зупиняти транспортні засоби, якщо:

- водій порушив Правила дорожнього руху;
- є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- є інформація, яка свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом або знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;
- транспортний засіб перебуває в розшуку;
- необхідно опитувати водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного

правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

- необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху чи поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

- уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

- спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

- порушено порядок визначення й використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.

Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.

Д. Вимога залишити місце й обмеження доступу на означену територію. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити означене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до означеної території чи об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження й фіксації слідів правопорушення тощо. Він вправі обмежувати або забороняти рух транспорту й пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони життя і здоров'я людей.

Е. Обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку й на строки, визначені Конституцією, КПК України й КУпАП, а також іншими законами України. Відлік часу тримання затриманої фізичної особи у спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські

повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження такої особи, а також, по можливості поінформувати членів її сім'ї.

Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів. Обмеження фактичного володіння річчю має місце на підставах і в порядку, визначених КПК України й КУпАП. Таке обмеження здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також скласти протокол про проведення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю і вручити протокол цій особі.

Тимчасове обмеження пересування особи й перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності вживати такий захід. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

Можна навести ще дуже багато прикладів застосування посадовими особами суб'єктів владних повноважень України різних заходів адміністративного запобігання у випадках здійснення підприємствами, установами, іншими організаціями чи громадянами правопорушень у сфері державного управління (у нашому випадку – у сфері інформаційного правопорядку).

Звертаючись безпосередньо до завдань цього дисертаційного дослідження, відмітимо, що адміністративно-правові запобіжні заходи на практиці виступають однією з ланок складного механізму протидії порушенням інформаційного правопорядку. Єдина правоохоронна мета застосування пов'язує їх зі вставленими адміністративним законодавством заходами припинення й відповідальності. Разом із тим заходи адміністративного запобігання в системі примусових заходів

у сфері інформаційного правопорядку виконують певні самостійні власні функції, спрямовані на забезпечення установлених у загальносуспільних інтересах правил використання, зберігання й розповсюдження об'єктів інформаційних правовідносин. Вони передбачають реалізацію завдань профілактики правопорушень інформаційного правопорядку.

Не можна заперечувати превенційного характеру застосовуваних заходів адміністративного припинення й відповідальності щодо порушень цього правопорядку. Зокрема, гласне й відкрите їх використання виховує інших учасників інформаційних правовідносин, певним чином стримує їх від протиправної поведінки. Але здійснюваний при цьому профілактичний вплив відзначається загальністю його форм. Розглядувані заходи переважно не мають на меті попередження конкретних правопорушень. Профілактика правових деліктів, як слушно відзначає А. Т. Комзюк, виступає побічним, непрямим наслідком використання вказаних заходів [111, с. 77].

Ученими-адміністративістами в цілому ґрунтовно досліджені відмінності заходів адміністративного запобігання від інших адміністративно-правових примусових заходів. Показовою в цьому аспекті, з нашого погляду, може бути визнана дисертаційна робота Є.О. Безсмертного, в якій автор узагальнює погляди науковців щодо ролі й місця адміністративно-запобіжних заходів в адміністративній юрисдикційній діяльності. Головною відмінною рисою розглядуваних заходів від заходів адміністративного дисертант називає тим те, що вони безпосередньо не переривають явні правопорушення та інші протиправні діяння, а попереджають, відвертають їх учинення як підсумовує Є.О. Безсмертний від адміністративних стягнень заходи адміністративного запобігання відрізняються, відсутністю в них мети покарання особи, до якої вони застосовуються, можливістю використання їх без потреби встановлення вини об'єкта управління [23, с. 25].

Основне змістовне навантаження категорії «заходи адміністративного запобігання» несе термін «запобігання», який у сучасній українській мові означає недопущення чогось заздалегідь, відвернення, відведення, попередження [215, с.

352]. Це дозволяє під заходами адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку правил застосовування заходів суб'єктами інформаційних правовідносин для недопущення, відвернення зазначених правопорушень.

Таким чином, заходи адміністративного запобігання становлять собою примусові адміністративні заходи, що провадяться, зокрема і для протидії порушенням інформаційного правопорядку, за очевидної відсутності обставин порушення, з метою профілактики, недопущення таких порушень. В інформаційному юрисдикційному процесі вони, як правило, передують здійснюваним суб'єктами інформаційних правовідносин заходам адміністративного припинення і відповідальності, більш вагомим за ступенем правового обмеження матеріальної й особистісної сфери особи правопорушника.

В адміністративно-правовій науці заходами адміністративного запобігання визнаються не лише ті, що безпосередньо передбачають попередження правопорушень, а й ті, що мають на меті забезпечення правопорядку і громадської безпеки за певних інших, не пов'язаних з протиправною діяльністю надзвичайних суспільних ситуацій – при аваріях, стихійному лиху, епідеміях, масовій загрози життю чи здоров'ю населення тощо [2, с. 79]. Зокрема, ще в 1975 році Л.Л. Попов і О.П. Щергін відзначали застосування органами держави зазначених примусових заходів до осіб невинних у порушенні правових норм, для відвернення загрози суспільним і особистісним відносинам, що виникає внаслідок не протиправних дій, а різноманітних непередбачуваних подій та обставин у сфері державного управління [169, с. 28].

Не пов'язані з попередженням правопорушень заходи адміністративного запобігання, призначені для боротьби зі стихійним лихом (локалізацією наслідків, рятуванням людей, тощо майна), забезпечення нормального функціонування державних органів та об'єднань громадян, виділяв й Л. В. Коваль [100, с. 120, 121]. Цього роду заходами адміністративного запобігання вчений називав закриття окремих ділянок кордону, огляд з метою санітарної охорони території, вантажів, транспортних засобів, ревізіцію, карантин, обсервацію, обмеження

руху транспортних засобів, і пішоходів під час масових заходів, аварій та ін.

Існування застосовуваних у надзвичайних ситуаціях спеціальних заходів обґрунтовує в наш час Т. О. Коломоєць [106, с. 155]. Указані запобіжні адміністративні заходи безпосередньо не передбачають, не забезпечують здійснення попередження, протидії порушенням інформаційного правопорядку, що становить мету цього підрозділу дисертації. Отже в подальшому в роботі ми їх не розглядатиме, проаналізуємо заходи адміністративного запобігання застосовувані лише спеціально для недопущення, відвернення правопорушень у досліджуваній сфері.

Посадові особи суб'єктів інформаційних правовідносин оперують заходами адміністративного запобігання порушень інформаційного правопорядку, коли в них виникає реальне припущення можливості вчинення протиправного діяння тією чи іншою особою, яка зберігає, володіє, розповсюджує, використовує або створює об'єкти інформаційних відносин. Іншими словами, вагомим чинником що зумовлює реалізацію цих заходів, виступає елемент суб'єктивного передбачення (прогнозування) носієм владних в інформаційній сфері повноважень завдання шкоди охоронюваним суспільним інформаційно-правовим інтересам, дезорганізації інформаційного правопорядку, що ґрунтується, з одного боку, на його досвіді правозастосування, а з другого – на індивідуальних характеристиках особи, дії якої перевіряються щодо їх відповідності законодавству з питань забезпечення цього правопорядку. Підозріла поведінка такої особи чи наявність відомостей про неодноразове задіяння до неї санкцій за порушення останнього, може послужити цілком достатньою підставою для вжиття до неї суб'єктом владних заходів профілактичного характеру.

Натомість не можна заперечувати можливості використання суб'єктом державного управління інформаційною сферою адміністративно-примусових заходів і за браком очевидних, явних ознак існування протиправних намірів у об'єкта управління як певних вибірково здійснюваних імперативно-моніторингових дій, зумовлених реалізацією завдань організації конкретних правовідносин. Приміром, згідно з положенням «Про Адміністрацію Державної

служби спеціального зв'язку та захисту інформації України» цей орган має право [161]:

- залучення фахівців органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових формувань, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності за погодженням з їх керівниками до розгляду питань, що належать до компетенції Держспецзв'язку України, а також до проведення спільних інспекційних перевірок;

- доступу в установленому порядку своїх уповноважених представників на об'єкти органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових формувань, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, на яких знаходяться засоби спеціального зв'язку, а також на об'єкти, щодо яких проводяться державний контроль за станом криптографічного й технічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, надання на договірних засадах у встановленому порядку допомоги підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності у розробленні і здійсненні заходів із захисту інформаційних ресурсів в інформаційно-телекомунікаційних системах, із криптографічного й технічного захисту інформації;

- проведення планових і позапланових перевірок додержання ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг у галузі криптографічного й технічного захисту інформації на підприємствах, в установах та організаціях, а також умов проведення робіт із технічного захисту інформації для власних потреб в органах державної влади;

- проведення планових та позапланових перевірок центрального засвідчувального органу, засвідчувальних центрів і центрів сертифікації ключів щодо додержання ними вимог законодавства у сфері надання послуг електронного цифрового підпису;

- здійснення планових і позапланових інспекційних перевірок стану криптографічного й технічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена

законом, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, у тому числі в зарубіжних дипломатичних установах України, без одержання доступу до змісту інформації;

– зупинення дії або скасування в установленому порядку атестатів відповідності комплексних систем захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, актів атестації комплексів технічного захисту інформації на об'єктах інформаційної діяльності, експертних висновків на допуск до експлуатації, свідоцтв про допуск до експлуатації засобів криптографічного захисту інформації, призначених для захисту інформації з обмеженим доступом і криптографічних алгоритмів, а також дозволів органам державної влади на проведення робіт з технічного захисту інформації для власних потреб та ін.

Сутність заходів адміністративного запобігання порушень інформаційного правопорядку полягає в односторонньому владному усуненні суб'єктами інформаційних правовідносин можливостей, та умов для належного поведіння учасника інформаційної діяльності поза встановленим законодавством відповідним обов'язковим порядком діяльності в інформаційній сфері. Саме в цьому й виявляється характер цих заходів обмежувачий права й елементи свободи цього учасника.

Є сенс підкреслити допустимість використання суб'єктами інформаційних правовідносин адміністративно-запобіжних заходів не тільки для попередження порушень інформаційного правопорядку конкретними учасниками інформаційної діяльності (як заходів індивідуальної профілактики), а й з метою недопущення окремих видів цього виду правопорушень, коли вони набувають масового, загрозливого характеру в масштабах держави чи певного регіону. Наприклад, відповідно до ст. 21 Закону України «Про державну таємницю» [170] режимно-секретні органи мають право здійснювати перевірки:

– стану й організації роботи з питань захисту державної таємниці й забезпечення режиму секретності в підрозділах державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації у підвідомчих

їм установах і на підприємствах а також, давати відповідні рекомендації;

– додержання режиму секретності на робочих місцях працівників, які мають допуск до державної таємниці, обізнані щодо вмісту спецховищ (приміщень, сейфів, металевих шаф, спецчехолів, спецпапок тощо), наявності документів, виробів та інших матеріальних носіїв секретної інформації тощо.

Як бачимо, установлений законодавством з питань забезпечення інформаційного правопорядку запобіжні заходи можуть вживатися суб'єктами інформаційних правовідносин як для попередження порушень інформаційного правопорядку з боку конкретних осіб, схильних до протиправної діяльності, так і для здійснення комплексних державних чи регіональних програм практичної профілактичної спрямованості, пов'язаних з попередженням окремих видів досліджуваних правопорушень. Це також звана спеціально-галузева профілактика порушень інформаційного правопорядку.

Застосовуючи заходи адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку, суб'єкти інформаційних правовідносин тим самим гарантують, створюють необхідні умови для своєчасного й належного дотримання положень чинного законодавства з питань забезпечення цього правопорядку учасниками досліджуваних правовідносин, а також відвертають можливі посягання на нього, запобігають настанню небажаних наслідків, шкоди економічним, культурно-історичним та іншим охоронюваним інтересам держави, суспільства і громадян України.

Профілактичне призначення розглянутих заходів указує на зумовленість їх виділення в самостійну групу адміністративних заходів, застосовуваних суб'єктами інформаційних правовідносин з метою протидії порушенням інформаційного правопорядку, видів названих владних дій актуалізує потребу узагальнення конкретних, установлених законодавством з питань забезпечення такого правопорядку.

Наведені вище результати дослідження дозволяють тлумачити заходи адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку як заходи, застосовувані суб'єктами інформаційних правовідносин на підставі

положень чинного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку, за відсутності очевидних порушень і з метою профілактики, недопущення, виявлення правопорушень у сфері такого правопорядку. Вони виступають однією з ланок складного механізму протидії порушенням інформаційного правопорядку, передають заходам адміністративного припинення й відповідальності, більш вагомим за ступенем правового обмеження матеріальної й особистісної сфери особи правопорушника.

Головною відмінною рисою зазначених заходів від заходів адміністративного припинення в інформаційній сфері є те, що вони безпосередньо не переривають явні порушення інформаційного правопорядку чи інші об'єктивно протиправні діяння, а відвертають їх учинення. Від адміністративних стягнень заходи адміністративного запобігання відрізняються відсутністю в них мети покарання особи, до якої вони вживаються, можливістю реалізації відповідного об'єкта управління без потреби встановлення вини особи.

Перелічені заходи можуть бути задіяні для попередження порушень інформаційного правопорядку конкретними фізичними і юридичними особами, а також для виконання комплексних державних і регіональних програм практичної профілактичної правоохоронної спрямованості в царині забезпечення інформаційної безпеки.

2.3. Заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку

Останнім часом Українська держава значно посилює свою увагу до проблеми зміцнення інформаційного правопорядку. У Законі «Про основи національної безпеки України» відмічається, що «основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України в інформаційній сфері є: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-

правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; активне залучення засобів масової інформації до запобігання і протидії корупції, зловживання службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України; забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору і протидії монополізації інформаційної сфери України» [186].

Для реалізації наведених вище завдань в царині забезпечення інформаційного правопорядку важливо встановити причинно-наслідкові зв'язки між негативними наслідками, що настали в результаті правового розпорядження, й діями (бездіяльністю) передбачуваного правопорушника. Підтримання належного інформаційного правопорядку, заснованого на дотриманні більшістю суб'єктів інформаційних правовідносин, установлених матеріальними нормами інформаційного законодавства, є не лише покарання винного суб'єкта, а й застосування заходів адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку.

Отже, заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку виконують владні у сфері його забезпечення правоохоронні функції. Вони суттєво відрізняються від інших функцій, адміністративно-правових заходів, якими оперують з метою протидії зазначеними правопорушеннями. Їх характерною рисою є оперативне гарантування організованого функціонування інформаційних правовідносин шляхом попередження (недопущення) подальшого вчинення порушення інформаційного правопорядку, а також формування умов для своєчасного й повного в межах

процесуального законодавства вирішення справи щодо подібного адміністративно караного діяння.

Заходи припинення порушень досліджуваного правопорядку реалізуються винятково при виникненні реальної, такої, що безпомилково може бути кваліфікованою як порушення протиправної ситуації в інформаційній сфері, чим вони відрізняються від інших застосовуваних адміністративно-запобіжних (профілактичних) заходів.

На відміну від заходів адміністративної відповідальності, ці заходи не передбачають покарання особи правопорушника, накладення на нього юридичних санкцій, а лише переривають, призупиняють відповідний протиправний вчинок. Використання цих заходів в часі безпосередньо пов'язано з моментом перебігу порушення інформаційного правопорядку. Чого не спостерігаються при адміністративному характеру відповідальності, або ретроспективному, зверненому в минуле щодо правопорушення [12, с. 207 – 211]. Посадові особи відповідних органів можуть вживати заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку, не встановлюючи вини правопорушника, інших необхідних для реалізації юридичних стягнень з обов'язкових його суб'єктивних характеристик.

Юридична конструкція «заходи припинення порушень інформаційного правопорядку» є не тільки елементом понятійного апарату науки адміністративно правової доктрини. Нею оперують і в юридичній техніці чинного інформаційного законодавства України.

Заслуговує на увагу те, що зміст названої конструкції в чинному інформаційному законодавстві України не розкривається, як і не викладаються в систематизованому вигляді окремі види цього роду заходів, застосовуваних відповідними суб'єктами владних повноважень. Отже, нагальна потреба існує в науковому розгляді вказаних проблем. Це може сприяти як розвитку відповідних адміністративно-теоретичних знань, так і вдосконаленню законодавчого регулювання інформаційної юрисдикційної діяльності, покращенню протидії порушенням інформаційного правопорядку. Установлені чинним законодавством

України в інформаційній сфері заходи, що передбачають припинення порушень такого правопорядку, вченими-юристами комплексно не аналізувались. Зазначене актуалізує їх системне дослідження у цій науковій роботі.

У сучасній українській мові слово «припинення» означає: зупинити рух кого, чого-небудь, переривати на якийсь час; переставати рухатись; зупинити яку-небудь подію, процес, стан та ін. [215, с. 656].

Із позицій етимології заходами адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку є заходи, застосовувані відповідними органами для переривання, або зупинення розпочатого і триваючого, виду правопорушення. Разом із тим варто визнати, що лінгвістичним розумінням не обіймаються всі властивості юридичного поняття «заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку». Переривання, зупинення таких порушень виступає основним, але не єдиним, результатом застосування органами вказаних заходів.

Звернемо увагу на те, Ю. М. Козлов на підставі визначення практики адміністративної діяльності дійшов висновку, згідно з яким реалізація адміністративно-припинювальних заходів дозволяє також запобігати настанню шкідливих наслідків від відповідних протиправних дій [6, с. 279].

В. А. Тюрін, у свою чергу додатково (окрім наведених) називає таку прикладну якість цих заходів, як створення необхідних умов для притягнення винних до передбаченої законодавством відповідальності [216, с. 23 – 29]. Точки зору про потрібну правоохоронну сутність заходів адміністративного припинення дотримується в юридичній науці й М. Г. Шульга [225, с. 166].

Найбільш повно ефект, що досягається застосуванням розглянутих заходів, розкрив А. Т. Комзюк [112, с. 126]. Він виділив також такі рольові риси адміністративно-припинювальних заходів, як запобігання вчиненню нових правопорушень і відновлення попереднього правомірного стану.

Указані функції виконують у цілому й заходи припинення порушень інформаційного правопорядку, якими в межах чинного інформаційного законодавства оперують посадови особи державних органів.

Підсумуємо, що заходи адміністративного припинення в галузі забезпечення інформаційного правопорядку використовуються з метою:

а) спеціально примусового зупинення порушень інформаційного правопорядку й інформаційних злочинів;

б) забезпечення можливості прийняття об'єктивного й адекватного вчиненому порушенню інформаційного правопорядку рішення уповноваженим органом державної влади;

в) унеможливлення настання шкідливих наслідків від відповідної протиправної поведінки для інформаційної сфери держави, прав і законних інтересів інших громадян України, що може бути викликано неправомірним здійсненням провадженням інформаційної діяльності;

г) створення умов для відшкодування матеріальної та іншої шкоди, що спричиняється інформаційними правопорушенням;

д) відновлення, нормалізації організованого стану суспільних інформаційних відносин.

Наведене дозволяє вважати заходами адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку заходи, застосовувані компетентними посадовими особами суб'єктів владних повноважень на підставі норм чинного інформаційного законодавства для:

а) примусового переривання (зупинення) протиправних діянь,

б) недопущення спричинюваних ними шкідливих наслідків,

в) забезпечення провадження у справі про порушення такого правопорядку,

г) притягнення винних до відповідальності,

д) поновлення інформаційного правопорядку,

е) запобігання його порушенням у майбутньому.

Адміністративно-правові заходи, що використовуються посадовими особами суб'єктів владних повноважень для припинення порушень інформаційного правопорядку, вирізняються різноманіттям своїх форм, що потребує їх поділу на певні однорідні групи сприяючі ефективному їх застосуванню. У науці з адміністративно-правова неодноразово робилися

спроби типізації адміністративно припинювальних заходів, а їх поділ провадився за такими критеріями, як мета застосування, об'єкт впливу, форма процесуального закріплення тощо.

Подібні класифікаційні підходи до заходів адміністративного припинення, на нашу думку, мають більш наукову, а ніж практичну цінність. Натомість усіма такими заходами оперують з метою припинення порушень інформаційного правопорядку й відповідно до закріпленого в законодавстві процесуального порядку. Ураховуючи це, вважаємо, що потребам комплексного вивчення протидії порушенням інформаційного правопорядку більше відповідає класифікація досліджуваних заходів за обставинами (умовами) їх застосування. Розглядаючи поділені за цим критерієм застосовувані для припинення порушень інформаційного правопорядку заходи, практично можна охарактеризувати все, в тому числі й охоплюване іншими класифікаційними ознаками різноманіття їх форм. Отже, за належністю до груп загальних чи спеціальних (застосовуваних за надзвичайних, екстремальних умов) проаналізуємо заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку, визначені нормами інформаційного законодавства України.

Загальні адміністративно-припинювальні заходи полягають у встановленні певних обмежень і вимог до осіб, які вчиняють порушення інформаційного правопорядку. Вони реалізуються в усній або письмовій формі, як правило, шляхом використання психологічного, несилового впливу, тобто за умов, коли не спостерігається особливо зухвала протиправна поведінка в інформаційній сфері. Ними є переважна більшість заходів застосовуваних суб'єктами владних повноважень для переривання чи зупинення порушень інформаційного правопорядку. На відміну від заходів адміністративного припинення спеціального призначення, вони застосовуються не тільки до фізичних, а й до юридичних осіб (підприємств). Реалізація загальних заходів може мати місце як у місцях безпосереднього розташування об'єктів інформаційної сфери, так і поза ними. З урахуванням цього в юридичній науці їх іменують ще універсальними заходами адміністративного припинення [112, с. 137].

Загальними заходами адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку є:

а) вимога до підконтрольних осіб припинити протиправну поведінку,
б) виїмка об'єктів інформаційної сфери,
в) призупинення дії й анулювання дозволу (ліцензії) на здійснення певного виду діяльності в інформаційній сфері,

г) особистий огляд. До цієї групи заходів належать також застосовувані для забезпечення провадження у справі про порушення інформаційного правопорядку такі заходи, як:

д) адміністративний арешт,
е) вилучення об'єктів інформаційної сфери (документів, інформаційно-телекомунікаційних пристроїв, матеріальних носіїв інформації тощо),
є) обстеження. Розглянемо окремо кожен вид наведених заходів.

А. Вимога припинення протиправної поведінки. Суть цього заходу полягає у вказівці в категоричній формі особі, яка порушує норми інформаційного законодавства, на протиправність її дій, а також на необхідність негайного, під загрозою застосування більш жорстких, навіть силових заходів зупинити таку поведінку. Крім випадків особливо інтенсивного порушення інформаційного правопорядку, цей захід в обов'язковому порядку має застосовуватися, перед реалізацією посадовими особами суб'єктів владних повноважень заходів адміністративного припинення спеціального призначення – фізичної сили, спеціальних засобів, зброї. Ця вимога може формулюватися як усно під час доступу допитувачів до інформації з обмеженим доступом, так і письмово при виконанні посадовими особами суб'єктів владних повноважень функцій контролю за дотриманням положень чинного інформаційного законодавства підконтрольними підприємствами – учасниками інформаційних операцій, особами, які здійснюють підприємницьку діяльність в інформаційній сфері. Так, п. 6 ст. 17 Закону «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» закріплює право посадових осіб Держслужби спецзв'язку й захисту інформації України зупиняти дію або скасовувати в установленому

порядку ліцензії на здійснення господарської діяльності в царині криптографічного й технічного захисту інформації, а також дозволи на проведення робіт з технічного захисту інформації для власних потреб органам державної влади [168].

Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків відповідно до положень п. 1 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» надається право вимагати від громадян і посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку із цим документи, що посвідчують їх особу, а також провадити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо існує загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності [188].

Законні вимоги посадових осіб суб'єкта владних повноважень, у тому числі й ті, що містять указівку припинити порушення інформаційного правопорядку, згідно з чинним інформаційним законодавством є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами, які беруть участь в інформаційних правовідносинах чи займаються інформаційною діяльністю. Невиконання таких вимог тягне за собою адміністративну відповідальність. Приміром, на підставі ст. 188³¹ КУпАП настає адміністративна відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб органів Держслужби спецзв'язку та захисту інформації України. Продовження протиправної поведінки, невиконання вимоги уповноваженого посадовця митного органу щодо її припинення у п. 1 ст. 35 КУпАП визнається обставиною, що обтяжує відповідальність за порушення інформаційного правопорядку [102].

Б. Виймка об'єктів інформаційної сфери. Цей захід адміністративного припинення застосовується щодо матеріальних носіїв інформації, інформаційної інфраструктури. Його реалізація, як правило, передує здійснюваному для забезпечення провадження у справах про порушення інформаційного правопорядку вилученню таких об'єктів інформаційної сфери. Цей захід передбачає тимчасове обмеження у праві розпорядження і здійснення активних дій їх власником (або уповноваженою ним особою) стосовно предметів

порушення такого правопорядку. Повноваження посадових осіб суб'єктів владних повноважень щодо з використання цього виду примусових заходів установлені в інформаційному законодавстві України. Зокрема, п. 4 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює право підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, ознайомлюватися з документами й даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, таких виготовляти копії із цих документів: за вимогою керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території цих установ, а з дозволу суду – витребувати документи й відомості, що характеризують діяльність цих, установ [234].

В. Різновидом розглядуваного заходу адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку є передбачене ст. 397 Митного кодексу України призупинення митного оформлення й розміщення на складах митних органів пред'явлених для митного контролю й оформлення контрафактних товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, ввезення яких на митну територію України або вивезення з неї призводить до порушення захищених законом прав їх власника. З метою забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності органами доходів і зборів України ведеться реєстр таких прав. Включення товару до цього реєстру здійснюється за заявою власника (або представника) об'єкта права інтелектуальної власності [144].

Що стосується призупинення дії й анулювання дозволу (ліцензії) на провадження певного виду діяльності в інформаційній сфері, то п. 16 ст. 17 Закону «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» закріплено право Держслужби спецзв'язку й захисту інформації України: а) видавати й реєструвати відповідно до вимог законодавства ліцензії на здійснення господарської діяльності у сфері криптографічного й технічного захисту інформації, б) установлювати порядок видачі й видачу органам державної влади дозволу на проведення робіт з технічного захисту інформації

для власних потреб, а також, в) здійснювати контроль за додержанням ліцензійних умов та умов проведення робіт для власних потреб [168].

У свою чергу, п. 1 ст. 26 Закону України «Про інформацію» з метою створення сприятливих умов для здійснення журналістами, працівниками засобів масової інформації професійної діяльності встановлює право суб'єкта владних повноважень проводити їх акредитацію [179].

Установлюючи право суб'єктів владних повноважень видавати дозволи й ліцензії на здійснення відповідних видів діяльності в інформаційній сфері, законодавство одночасно передбачає також їх можливість призупиняти дію і скасовувати дозволи (ліцензії) в разі вчинення порушень інформаційного правопорядку. Так, зупиняти дію або скасовувати в установленому порядку ліцензії на провадження господарської діяльності у сфері криптографічного і технічного захисту інформації, а також дозволів на проведення робіт з технічного захисту інформації для власних потреб органам державної влади здійснюється в порядку, визначеному п. 6 ст. 17 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України [168].

Учинення порушень інформаційного правопорядку є основним чинником, що обумовлює застосування суб'єктом владних повноважень заходу призупинення дії ліцензії на здійснення діяльності в інформаційній сфері. Крім того, воно може мати місце, й коли власник ліцензії (дозволу) допустить інше порушення чинного законодавства в інформаційній сфері. Так, відповідно до п.п. 2 – 8 ст. 25 Закону «Про Службу безпеки України» цій Службі її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків надається право порушувати в установленому порядку питання про припинення інформаційної діяльності на об'єктах інформаційної діяльності або з використанням інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності в разі порушення ними вимог законодавства у сфері технічного захисту інформації [188].

Анулювання дії ліцензії застосовується у випадках порушення вимог здійснення господарської діяльності з розроблення, виробництва, використання, експлуатації, сертифікаційних випробувань, тематичних досліджень, експертизи, ввезення, вивезення криптосистем і засобів криптографічного захисту інформації, надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису), торгівлі криптосистемами й засобами криптографічного захисту інформації відповідно до наказу Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 26 січня 2008 р. за № 8/216 [147].

Г. Огляд об'єктів інформаційної діяльності. Цей захід може бути заходом як адміністративного запобігання, виявлення порушень інформаційного правопорядку, так і їх припинення. Документи, оформлювані посадовими особами суб'єктів владних повноважень у сфері інформаційної діяльності при проведенні огляду (акти, протоколи тощо), процесуально забезпечують провадження у справі про порушення інформаційного правопорядку, притягнення винного до відповідальності. Єдиною відмінністю огляду об'єктів інформаційної діяльності як заходу адміністративного припинення, від огляду як заходу адміністративного запобігання є те, що він застосовується за очевидних умов існування порушення інформаційного правопорядку. Наприклад, п.п. 2 – 5 ст. 25 Закону «Про Службу безпеки України» визначає право працівників цієї Служби на доступ в установленому порядку своїх уповноважених представників на об'єкти інформаційної діяльності й до інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових формувань, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, щодо яких здійснюється державний контроль за станом технічного захисту інформації, що є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом [188].

У свою чергу п.п. 2 – 7 ст. 25 Закону «Про Службу безпеки України»

регулює питання щодо здійснення цією Службою планових і позапланових інспекційних перевірок стану технічного захисту інформації, що є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, у тому числі в зарубіжних дипломатичних установах України [188].

Порядок реалізації посадовими особами суб'єктів владних повноважень огляду об'єктів інформаційної діяльності як заходу адміністративного припинення такий же, як і огляду як заходу адміністративного запобігання (його розглянуто в попередньому підрозділі дисертації).

Д. Адміністративний арешт. Об'єктом його застосування є громадянин, який вчинив порушення інформаційного правопорядку. Цей захід застосовується з метою примусового припинення порушення цього правопорядку, встановлення особи правопорушника, а також складання протоколу, якщо це неможливо зробити на місці правопорушення. Він відповідно до ст. 32 КУпАП установлюється й застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб. Адміністративний арешт призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) [102].

Адміністративний арешт не може застосовуватись до вагітних жінок, жінок, якщо мають дітей віком до дванадцяти років, до осіб, які не досягли вісімнадцяти років, до інвалідів першої і другої груп.

Е. Оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Суть розглядуваного заходу полягає у примусовому припиненні володіння, розпорядження зазначеними предметами (об'єктами інформаційної діяльності) до винесення рішення у справі про порушення інформаційного правопорядку. Відповідно до ст. 28 КУпАП оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в його

примусовому вилученні за рішенням суду й у наступній реалізації з передачею вирученої суми колишньому власникові з відрахуванням витрат по реалізації цього предмета [102]. Порядок застосування оплатного вилучення й види предметів, які підлягають вилученню, встановлюються КУпАП та іншими законами України. Постанова про оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, виконується державним виконавцем (ст. 311 КУпАП) [102]. Предмет, вилучений на підставі цієї постанови, здається державним виконавцем для реалізації у встановленому законом порядку. Суми, виручені від реалізації такого предмета, згідно зі ст. 28 КУпАП передаються колишньому власникові з відрахуванням витрат, пов'язаних з проведенням виконавчих дій (ст. 312 КУпАП) [102].

Є. Обстеження об'єкта інформаційної діяльності фактично є різновидом огляду, особливістю якого є об'єкти його застосування. Обстеження можуть зазнавати територія і приміщення підприємств, у яких знаходяться безпосередні предмети порушень інформаційного правопорядку, матеріальні носії інформації, предмети здійснення протиправної інформаційної діяльності тощо. Метою цього заходу є припинення вільного обігу, забезпечення вилучення предметів порушення інформаційного правопорядку, притягнення правопорушника до передбаченої законодавством відповідальності.

Про застосування заходів адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку суб'єкти владних повноважень повинні складати відповідні протоколи. Наприклад відповідно п. 4 – 1) ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» [188] працівниками цієї Служби та її органів повинні складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Служби безпеки України, провадити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, у тому числі у сфері порушення інформаційного правопорядку (ст. 2121 КУпАП [102])

Далі розглянемо спеціальні заходи адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку, які застосовуються за виняткових, екстраординарних обставин чи умов. Їх використання може мати місце, лише коли вичерпанні всі інші можливі несилові способи переривання протиправної в інформаційній сфері поведінки, а також для захисту життя і здоров'я працівників суб'єктів владних повноважень, громадян, збереження об'єктів інформаційної діяльності, інформаційної інфраструктури. Ці заходи припинення застосовуються тільки до фізичних осіб, передбачають втручання у сферу їх фізичної недоторканності [17, с. 262]. Застосовуючи ці спеціальні заходи, важливо не нанести суттєвої шкоди здоров'ю правопорушника, не перевищити зумовлених характером протиправної поведінки меж силового втручання в його особисту сферу.

Отже, неабияке значення має детальне врегулювання на законодавчому рівні підстав і порядку використання посадовими особами суб'єктів владних повноважень кожного із цих заходів. Зазначене в загальному плані отримало реалізацію в чинному законодавстві України. Зі змісту положень законодавчих актів України випливає, що зазначені посадові особи компетентні оперувати 3-ма видами спеціальних заходів адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку – фізичною силою; спеціальними засобами; вогнепальною зброєю. Розглянемо особливості й порядок застосування цих спеціальних адміністративно-припинювальних заходів.

1. Заходи фізичної сили. Відповідно до п. 18 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [234] застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби й вогнепальну зброю можна на підставах і в порядку, встановлених законами про Національну поліцію, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України й посадових осіб.

Фізична сила може застосовуватися для: а) припинення порушень інформаційного правопорядку, затримання осіб, які вчинили правопорушення, подолання їх опору законним розпорядженням і вимогам; б) забезпечення доступу

в приміщення або на територію, де знаходяться об'єкти (предмети) протиправної інформаційної діяльності; в) припинення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених законом щодо припинення порушення інформаційного правопорядку, якщо цього не можна досягти ненасильницькими заходами впливу.

Слід відмітити, що відсутність спеціального відомчого правового акта, в якому детально розкривався порядок застосування посадовими особами суб'єктів владних повноважень в інформаційній сфері фізичної сили, їх обов'язок надавати особі, якій будуть завдані такими діями тілесні ушкодження, невідкладну медичну допомогу, встановлювалася заборона застосування цього заходу до малолітніх та осіб похилого віку, вагітних жінок, а також процедури документування факту його застосування. У такому акті можна було б закріпити положення про необхідність обов'язкового попередження правопорушника (крім виняткових ситуацій) про застосування щодо нього фізичної сили у випадку продовження протиправної поведінки, а також щодо відповідності інтенсивності застосування цього заходу обставинам суспільної небезпеки протиправних дій.

2. Застосування спеціальних засобів. Розглянемо цей вид заходу припинення порушення інформаційного правопорядку на прикладі Служби безпеки України. Так, відповідно до ст. 26 Закону «Про Службу безпеки України» військовослужбовці цієї Служби мають право зберігати, носити, використовувати й застосовувати зброю і спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства.

За ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» поліція під час виконання своїх повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу: а) фізичний вплив (сила), б) застосування спеціальних засобів, в) і застосування вогнепальної зброї.

Спеціальні засоби, як поліцейські заходи примусу, – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними

предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів і службових тварин.

Отже поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом. Він уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Застосування вогнепальної зброї. Цей захід примусу є найбільш суворим. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Вид спеціального засобу, час початку й інтенсивність його застосування встановлюються з урахуванням обстановки, що склалася, характеру правопорушення й особи правопорушника. У практичній діяльності спеціальні засоби й вогнепальна зброя у сфері порушення інформаційного правопорядку застосовуються достатньо рідко. Підсумовуючи досліджене в цьому підрозділі, слід відмітити, що заходами адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку застосовуваними посадовими особами суб'єктів владних повноважень в інформаційній сфері на підставі положень чинного інформаційного законодавства, є ті, що передбачають:

- переривання (зупинення) зазначених протиправних вчинків,
- недопущення спричинюваних ними негативних наслідків,
- забезпечення провадження у справах про порушення інформаційного правопорядку і притягнення винних до відповідальності,
- поновлення інформаційного правопорядку й запобігання його

порушенням у майбутньому,

– примусові дії.

Переважає більшість використовуваних для припинення розглянутих порушень інформаційного правопорядку заходів не є прямими силовими діями. До універсальних, використовуваних за звичайних умов заходів адміністративного припинення таких порушень належать:

а) вимога припинити протиправні дії,

б) призупинення дії й анулювання дозволу (ліцензії) на провадження певного виду діяльності в інформаційній сфері,

в) огляд суб'єктів (предметів) інформаційної діяльності,

г) адміністративний арешт, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення,

д) обстеження.

У виняткових, екстраординарних випадках для припинення особливо зухвалої протиправної поведінки в інформаційній сфері, посадові особи суб'єктів владних повноважень можуть застосовувати спеціальні заходи адміністративного припинення – фізичну силу, спеціальні засоби, вогнепальну зброю. Системне використання зазначених заходів уможливорює здійснення суб'єктами владних повноважень протидії порушенням інформаційного правопорядку на стадії їх вчинення, створює необхідні умови для своєчасного й повного розгляду справи про порушення інформаційного правопорядку і притягнення правопорушника до передбаченої законодавством відповідальності.

Висновки до розділу 2

1. Адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку є активною, правозастосовною частиною адміністративно-правових засобів протидії порушенням інформаційного правопорядку, механізму адміністративно-правового регулювання галузі охорони інформаційних правовідносин. Ці заходи становлять собою нормативно передбачені прийоми, способи практичного виконання уповноваженими суб'єктами державного управління інформаційною сферою завдань протидії інформаційним правопорушенням. Практично вони полягають у психологічному або фізичному впливі з боку відповідних уповноважених посадових осіб суб'єктів владних повноважень органів на суб'єктів інформаційної діяльності і громадян, які беруть участь в інформаційних правовідносинах, свідомо, умисно чи з необережності не виконують або не намагаються виконувати існуючі правила або процедури, тобто порушують інформаційний правопорядок. Заходами фізичного примусу оперують у крайніх випадках, зокрема, для припинення особливо зухвалих порушень інформаційного правопорядку. Вони передбачають суттєве обмеження особистісної або майнової сфери правопорушника, у зв'язку з чим потребують докладного законодавчого врегулювання підстав і процедур застосування.

2. Основною метою застосування посадовими особами суб'єктів владних повноважень адміністративно-правових заходів забезпечення інформаційного правопорядку є належне регулювання інформаційної діяльності. Розглядувані заходи містять обмеження окремих прав і свобод осіб, які вчиняють протиправні дії. Їх реалізація соціально зумовлена, пояснюється гарантуванням у такий спосіб особливо важливих інформаційних інтересів – держави і громадян України. Поруч з роллю юрисдикційною ці заходи, виконують також позитивну державно-управлінську роль – спрямовують функціонування інформаційних правовідносин у правове русло, створюють рівні конкурентні умови для підприємництва в інформаційній царині.

3. Адміністративно-правовим заходам забезпечення інформаційного

правопорядку властиві основні риси заходів адміністративного примусу, а саме: а) допоміжна порівняно з переконанням роль у справі забезпечення організованого функціонування певної сфери суспільних відносин; б) їх реалізація виключно на підставі й у порядку, встановлених правом, адміністративно-правових норм; в) можливість здійснення як за наявності, так і за відсутності правопорушення; г) чисельність таких заходів і суб'єктів їх вжиття; д) застосування, як правило, суб'єктами виконавчої влади, іноді судом у межах спеціального судового юрисдикційного провадження; е) можливість використання їх також для профілактики злочинів у відповідній сфері державного управління; є) служба не підпорядкованість суб'єкта владних повноважень, який використовує такі ці заходи, особі, до якої вони застосовуються.

4. Усі визначені чинним інформаційним законодавством України адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку за функціональною ознакою можуть бути поділені на три основні групи. Це заходи адміністративного запобігання, припинення порушень митних правил, та адміністративної відповідальності за них, що відповідає класичній, опрацьованій у теорії адміністративного права класифікації заходів адміністративного примусу. Типізація в такий спосіб передбачених розрізненими положеннями інформаційного законодавства цього виду заходів може сприяти як більш ефективному комплексному їх застосуванню у практиці державного управління інформаційною сферою так і їх удосконаленню шляхом проведення систематизації законодавчого регулювання інформаційної юрисдикційної діяльності.

5. Серед усіх установлених інформаційним законодавством владно-примусових заходів суб'єктів владних повноважень заходи адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку найменше обмежують права і свободи громадян в інформаційній сфері. Вони передбачають забезпечення позитивного, організованого функціонування інформаційних правовідносин шляхом усунення, умов для вчинення правопорушень, коли протиправні наміри не набули активної форми вираження, ще не розпочали

втілюватись і полягають у моніторингу й перевірці дотримання інформаційного законодавства учасниками інформаційної діяльності й у вжитті невідкладних дій з недопущення в подальшому протиправної поведінки.

6. Адміністративно-правові запобіжні заходи є вагомим складником механізму боротьби суб'єктів владних повноважень з порушеннями інформаційного правопорядку. Єдина правоохоронна мета застосування тісно пов'язує їх з існуючими в інформаційному законодавстві заходами адміністративного припинення й відповідальності. У системі примусових в інформаційній сфері заходів заходи адміністративного запобігання виконують профілактичні функції щодо порушень інформаційного правопорядку.

7. Заходи адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку можна визначити як, управлінські дії застосовувані суб'єктами владних повноважень на підставі положень інформаційного законодавства з метою недопущення, а також виявлення порушень інформаційного правопорядку. Реалізацією цих заходів односторонньо владно усуваються, умови й можливості для поведіння суб'єктом інформаційних правовідносин поза встановленим інформаційним законодавством відповідним обов'язковим порядком діяльності в інформаційній сфері. Посадова особа суб'єкта владних повноважень може приймати рішення про використання заходів адміністративного запобігання, коли в неї виникає реальне припущення про можливість учинення протиправного діяння у сфері інформаційного правопорядку особою, яка займається діяльністю в інформаційній сфері. Оперування заходами досліджуваними зумовлюється суб'єктивним передбаченням (прогнозуванням) носієм владних повноважень в інформаційній сфері можливостями завдання шкоди охоронюваним суспільно-правовим інтересам чи дезорганізації інформаційних правовідносин.

8. Установлені законодавством з питань забезпечення інформаційного правопорядку запобіжні заходи можуть використовуватися суб'єктами інформаційних правовідносин як для попередження порушень цього правопорядку з боку конкретних осіб, схильних до протиправної діяльності, так і для здійснення комплексних державних чи регіональних програм практичної

профілактичної спрямованості, пов'язаних з попередженням окремих видів досліджуваних правопорушень. Це така звана спеціально-галузева профілактика порушень інформаційного правопорядку.

9. Оперуючи заходами адміністративного запобігання порушенням інформаційного правопорядку, суб'єкти інформаційних правовідносин тим самим гарантують, забезпечують, створюють необхідні умови для своєчасного й належного додержання положень чинного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку учасниками цих відносин, а також попереджають можливі посягання на інформаційний правопорядок, запобігають настанню небажаних наслідків, шкоди економічним, культурно-історичним та іншим охоронюваним інтересам держави, суспільства й окремих громадян України.

10. Профілактичне призначення розглядуваних заходів указує на зумовленість їх виділення в самостійну групу застосовуваних адміністративних заходів суб'єктами інформаційних правовідносин з метою протидії порушенням інформаційного правопорядку, актуалізує потребу узагальнення визначених законодавством з питань забезпечення інформаційного правопорядку конкретних видів розглядуваних владних дій.

11. Проведене в даному розділі дослідження дозволяє визначити заходи адміністративного запобігання порушень інформаційного правопорядку як відповідні дії застосовувані суб'єктами інформаційних правовідносин на підставі положень чинного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку за обставин відсутності очевидних порушень, а також з метою профілактики, недопущення й виявлення правопорушень у сфері інформаційного правопорядку. Вони виступають вагомою з ладного складного механізму протидії таким порушенням, передують більш значимим за ступенем правового обмеження матеріальної й особистісної сфери правопорушника заходам адміністративного припинення й відповідальності.

12. Головною відмінною рисою розглядуваних заходів від заходів адміністративного припинення в інформаційній сфері є те, що вони безпосередньо не переривають явні порушення інформаційного правопорядку чи інші об'єктивно

протиправні діяння, а явно відвертають їх учинення. Від адміністративних стягнень заходи адміністративного запобігання таким порушенням відрізняються відсутністю в них мети покарання особи, до якої вони застосовуються, можливістю їх реалізації без потреби встановлення вини відповідного об'єкта управління.

13. Досліджувані заходи можуть використовуватися для попередження порушень інформаційного правопорядку конкретними фізичними і юридичними особами, а також здійснення комплексних державних і регіональних програм практичної профілактичної правоохоронної спрямованості в галузі забезпечення інформаційної безпеки.

14. Заходами адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку, застосовуваними посадовими особами суб'єктів владних повноважень в інформаційній сфері на підставі положень чинного інформаційного законодавства є ті, що передбачають:

- а) переривання (зупинення) зазначених протиправних вчинків,
- б) недопущення спричинюваних ними негативних наслідків,
- в) забезпечення провадження у справах про порушення інформаційного правопорядку і притягнення винних до відповідальності,
- г) поновлення інформаційного правопорядку й запобігання його порушенням у майбутньому і
- д) примусові їх дії. Переважна більшість застосовуваних для припинення порушень інформаційного правопорядку суб'єктами владних повноважень заходів не є прямими силовими діями.

15. До універсальних, використовуваних за звичайних умов заходів адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку належать:

- а) вимога припинити протиправні дії,
- б) призупинення дії й анулювання дозволу (ліцензії) на провадження певного виду діяльності в інформаційній сфері,
- в) огляд суб'єктів (предметів) інформаційної діяльності,

г) адміністративний арешт,

д) оплатне вилучення предмета, що став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення і обстеження.

16. У виняткових, екстраординарних випадках для припинення особливо зухвалої протиправної поведінки в інформаційній сфері посадові особи суб'єктів владних повноважень можуть застосовувати спеціальні заходи адміністративного припинення – фізичну силу, спеціальні засоби, вогнепальну зброю.

17. Системне застосування розглянутих заходів уможливорює здійснення суб'єктами владних повноважень протидії порушенням інформаційного правопорядку на стадії їх учинення, створює необхідні умови для своєчасного й повного розгляду справи про його порушення і притягнення правопорушника до передбаченої законодавством відповідальності.

РОЗДІЛ 3. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВОПРЯДКУ В УКРАЇНІ

3.1. Поняття й види правопорушень у сфері інформаційного правопорядку

У нинішній час, в умовах світового розвитку різноманітних технологій значно зростає роль інформації, що викликає активізації діяльності в інформаційній сфері, і служить передумовою для вчинення правопорушень у ній. У зв'язку із цим Україна звертає особливу увагу на проблеми правового регулювання і забезпечення інформаційного правопорядку, на попередження його порушень і гарантування інформаційних прав та свобод людини і громадянина, оскільки інформаційно-телекомунікаційні технології стали одним з провідних чинників прогресу цивілізації, а їх повсюдне використання сформувало зовсім нову царину суспільних відносин.

Розвиток інформаційної сфери й ефективне використання інформаційних технологій в Україні є одним з пріоритетних напрямків державної політики. Активізація і впровадження в повсякденне життя інформаційно-телекомунікаційних технологій залучають до цього процесу все більшу численність людей і в той же час створюють умови для розширення поля діяльності злочинців. Відсутність меж і можливість діяти анонімно в інформаційному середовищі для правопорушників є, так би мовити, благодатним ґрунтом. Тому спостерігається й достатньо швидкий розвиток нових форм правопорушень у сфері інформаційного правопорядку.

Удосконалення правового забезпечення й захисту такого правопорядку без їх теоретичного обґрунтування вбачається мало можливим, а активність сфери інформаційних правовідносин ставить перед юридичною наукою завдання, пов'язані з бурхливою еволюцією нової правової категорії – «порушення інформаційного правопорядку».

Як і раніше, так і сьогодні особлива увага приділяється серйозним проблемам, що охоплюють:

- свободу масової інформації;
- правовий захист конфіденційної інформації (персональні дані) у зв'язку з використанням інформаційних технологій;
- захист правовідносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки України, інформаційно-правової політики держави;
- становлення теоретико-правової концепції права на інформацію;
- правове регулювання діяльності суб'єктів інформаційної сфери;
- науково-інформаційне забезпечення законотворчої діяльності;
- інформаційно-телекомунікативну функцію й механізм її реалізації в сучасних умовах розвитку Української держави.

Про потребу наукового аналізу різноманітних складників інформаційної сфери, а також численних аспектів інформаційно-правових відносин говорить інтерес багатьох учених до цієї проблематики, серед яких слід виділити таких, як І. Л. Бачило, В. А. Копилов, С. І. Лопатін, И. М. Рассолов, В. Д. Сорокін, І. В. Арістова, К. І. Беляков, В. В. Белевцева, В. М. Брижко, О. П. Дзьобань, Л. П. Коваленко, В. Я. Настюк, Б. А. Кормич, А. І. Марущак, В. Г. Піліпчук, В. С. Цимбалюк, М. М. Кравець, В. К. Шкарупа, В. М. Фурашев та ін.

Проте, незважаючи на існуючі їх напрацювання комплексних досліджень правових підстав для притягнення до юридичної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційного правопорядку в Україні практично не існує.

Перш за все ми ставимо перед собою завдання розкрити суть і зміст конструкції «правопорушення у сфері інформаційного правопорядку», а також навести загальнотеоретичну характеристику притягнення особи до відповідальності за такі правопорушення. Вбачаємо за доцільне відзначити, що порушення інформаційного правопорядку – це факт реальної дійсності, акт, що зовні об'єктивувався із суспільно шкідливої, протиправної, винної, адміністративно караної, вольової поведінки певного суб'єкта інформаційної

царини.

Розглянемо перш за все суть і зміст категорії «інформаційний правопорядок». Передовсім зазначимо, що інформаційний правопорядок є одним з видів адміністративно-правових відносин, урегульованих насамперед нормами інформаційного права. Це твердження можна пояснити тим фактом, що до загальних ознак інформаційного правопорядку відносять основні адміністративно-правові характеристики, властиві всім іншим правовідносинам. Серед таких ознак, зокрема, можна виділити нижченаведені [149]. Отже, інформаційний правопорядок:

- є особливим різновидом управлінських суспільно-інформаційних стосунків;
- виступає наслідком дії насамперед адміністративного права;
- з урахуванням швидкої сучасної інформаційної глобалізації й міжнародного розвитку інформаційної спільноти він виник значно раніше, а ніж придбав свою наочну правову регламентацію. Установлення правового його регулювання ґрунтується на відповідних адміністративно-правових нормах;
- це свідоме виявлення владних повноважень суб'єктів адміністративного права;
- служить одностороннім, двостороннім і багатостороннім зв'язком за безпосередньої або опосередкованої участі суб'єктів інформаційної сфери;
- зумовлений можливістю застосування державного примусу, в тому числі й адміністративного.

Розкриваючи суть правопорушень у сфері досліджуваного правопорядку, зазначмо, що будь-яке правопорушення спричиняє настання юридичної відповідальності, завданням якої у цій сфері є конкретний прояв загальних цілей, серед яких виділяють регулювання й охорону інформаційних відносин.

У системі адміністративно-правових заходів протидії порушенням інформаційного правопорядку особливе місце належить адміністративній відповідальності. На відміну від заходів адміністративного запобігання і припинення порушень цього правопорядку, застосування відповідальності може

мати місце тільки по завершенні протиправної поведінки, після проведення все стороннього й повного розслідування обставин учинення конкретного інформаційного правопорушення, а також виключно до винних у ньому дієздатних осіб. Вона є свого роду реакцією держави на факт адміністративно-правового делікту в інформаційній сфері, на негативне становлення правопорушника до встановлених у загальних інтересах суспільства інформаційних правових регуляторів.

Адміністративну відповідальність за порушення інформаційного правопорядку можна одночасно розглядати не лише як найбільш обтяжливу за наслідками для правопорушника форму адміністративного примусу в інформаційній сфері, а й як спеціальний галузевий прояв правового правоохоронного інституту адміністративної відповідальності. У площині останнього особливістю цього виду адміністративно-правових заходів є спеціальні фактичні й формальні підстави їх застосування (це спеціальний вид адміністративних правопорушень – порушення інформаційного правопорядку й інформаційне законодавство), коло суб'єктів юрисдикційних повноважень, а також переважно матеріальний за характером перелік адміністративних стягнень, які накладаються у зв'язку із цим [127, с. 120 – 122].

Значить, правопорушення в інформаційній сфері є різновидом адміністративних правопорушень, публічно правовими, державно-управлінськими деліктами, склади яких установлюються в чинному інформаційному законодавстві для забезпечення організованого функціонування інформаційних правовідносин, інформаційного правопорядку, запобігання здійсненню не стільки суспільно небезпечних проявів, скільки таких, які протирічать упорядкованій реалізації державного управління інформаційною сферою.

Вважаємо за необхідне виділити мету захисту інформаційного правопорядку й адміністративної відповідальності за його порушення, а саме [149; 197], що полягає:

- а) у забезпеченні нормального функціонування механізму правового

регулювання інформаційних правовідносин шляхом гарантування реалізації суб'єктами інформаційної сфери їх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;

б) у захисті, й затвердженні законності інформаційного правопорядку;

в) у захисті інформаційних прав і свобод громадян від незаконних порушень;

г) у покаранні винного у вчиненні правопорушення;

д) у попередженні вчинення правопорушень у сфері інформаційного правопорядку в майбутньому.

Адміністративна відповідальність за правопорушення у розглядуваній царині реалізується через її відповідні функції, що відображають основні напрямки впливу відповідальності юридичної на інформаційні правовідносини. Саме у функціях інституту відповідальності розкривається її роль і значення в забезпеченні реалізації, охорони й захисту інформаційного правопорядку держави.

Головними функціями адміністративної відповідальності (у тому числі й у сфері інформаційного правопорядку), які органічно впливають з її цілей, виступають регулятивна й охоронна. Похідними від них є штрафна (каральна), правовідновлювальна, попереджувальна, виховна і стимулююча функції.

У загальнотеоретичному вигляді відповідальність за правопорушення у сфері інформаційного правопорядку характеризуються певними ознаками, як от:

– фактичною підставою її виникнення виступає правопорушення у сфері інформаційного правопорядку;

– притягнення правопорушника до юридичної відповідальності здійснюється у відповідному процесуальному порядку в результаті здійснення правозастосовної діяльності;

– притягнення до юридичної відповідальності, як і інші види правозастосовної діяльності, проводиться уповноваженими державними органами та їх посадовими особами, йому властивий державно владний характер;

– чітка нормативна регламентація здійснення відповідальності;

– притягання до такої відповідальності є невіддільним від державного

примусу. Державний примус за правопорушення чітко регламентується в санкціях правових норм, що визначають його вигляд і міру як кількісні показники. Це й примус завжди обернено на правопорушника – особу, яка вчинила протиправне діяння, і тягне за собою негативні для неї наслідки, що полягають у позбавленні цієї особи певних благ, що їй належали до правопорушення;

– наявність передбачених законом певних втрат для винної особи. Позбавлення правопорушника тих чи інших благ – необхідна умова відповідальності. Ці втрати є реакцією держави на шкоду, заподіяну правопорушником суспільству, державі або окремій особі, і можуть мати для нього особистий, майновий або організаційний характер.

Соціальне призначення адміністративної відповідальності як засобу охорони й захисту інформаційного правопорядку від будь-яких незаконних порушень реалізується в цілях і функціях такої відповідальності.

Підставами притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері є [21; 138]:

- факт здійснення правопорушення;
- наявність в діях особи складу правопорушення;
- наявність відповідної правової норми, що передбачає притягнення до юридичної відповідальності за певне правопорушення;
- акт застосування має рацію (вирок суду, вирішення адміністративного органу, тощо).

Розглянемо далі принципи відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері.

А. Ключовим принципом відповідальності є принцип законності, суть якого полягає в суворому й точному виконанні правових розпоряджень, а саме:

- це вимога, передбачає, що притягнення до відповідальності повинно його здійснюватися лише на підставі закону за правопорушення (на момент здійснення заборонене законом), що набув чинності і був доведений до загального відома;
- єдиною фактичною підставою цієї відповідальності є правопорушення, тобто винне протиправне діяння, здійснене деліктоздатною особою;

– притягати до адміністративної відповідальності можуть тільки уповноважені законом органи й лише у встановленому законом порядку;

– міра покарання за закінчене правопорушення чітко обмежується санкцією правової норми і при реалізації відповідальності може бути пом'якшена, але в будь-якому випадку не повинна перевищувати верхню межу санкції;

– реалізація розглядуваної відповідальності відбувається у встановленій законом процесуальній формі.

Б. Із принципом законності тісно пов'язаний принцип справедливості, суть якого полягає у відповідності між діянням і його соціальним наслідком. Справедливість відповідальності полягає в тому, що вигляд і міра покарання (або стягнення) залежать від тяжкості закінченого правопорушення, ступеня його суспільної небезпеки й характеру нанесеної шкоди. Справедливість цієї відповідальності за правопорушення у сфері інформаційного правопорядку характеризується неможливістю призначення кримінального покарання за злочин.

В. Наступним принципом є принцип гуманізму, заснований на визнанні пріоритету загальнолюдських цінностей, серед яких провідне місце належить правам і свободам особи, які мають природний і невід'ємний характер і визнаються найвищою соціальною цінністю. Особи, які притягаються до відповідальності, користуються правами та свободами людини і громадянина за винятком установлених законом обмежень.

Доцільність функціонування інститут відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері передбачає відповідність обраних щодо правопорушника засобів покарання загальним цілям юридичної відповідальності – відновленню порушених прав і свобод, покаранню і перевихованню правопорушника, запобіганню здійсненню правопорушень, у майбутньому.

Г. Принцип невідворотності серед інших принципів відповідальності посідає важливе місце, адже встановлення покарання за порушення норм права має значення, тільки якщо правопорушник неодмінно притягується до відповідальності. Упровадження в суспільну свідомість уявлення про неминучість покарання за порушення норм права є важливим виховним і попереджувальним

правопорушення чинником.

Д. Суть принципу індивідуалізації покарання полягає в тому, що відповідальність за вчинене правопорушення має нести кожен сам за себе. Неприпустимим є її перекладання на інших осіб лише за наявності будь-якого зв'язку з правопорушником.

Е. Принцип неприпустимості подвоєння відповідальності означає, що ніхто не повинен двічі притягуватися до такої відповідальності за одне й те ж правопорушення.

Є. Принцип обґрунтованості такої відповідальності передбачає: а) об'єктивне вивчення обставин справи, збирання і все сторонню оцінку доказів, аргументованість висновків, про те, чи було здійснено правопорушення, чи винна, притягувана до відповідальності, особа чи підлягає застосуванню передбачена в законі санкція; б) визначення конкретної міри покарання, стягнення, відшкодування збитків, у точній відповідності з критеріями, установленими законом.

До принципів відповідальності можна також віднести загальні принципи правосуддя: а) змагальність процесу як засіб досягнення об'єктивної істини; б) право особи, яка притягується до такої відповідальності на захист; в) презумпція невинності; г) неприпустимість погіршення правового становища особи, яка оскаржує ухвалені рішення та ін.

Оскільки інформаційна сфера функціонує у встановленому законодавством режимі, важливим чинником правопорушень у сфері інформаційного правопорядку є відповідальність за так звані режимні правопорушення. Тут має місце інформація, як відкрита так і з обмеженим доступом.

Перш за все зауважимо, що адміністративна відповідальність визначається як самостійний вид юридичної відповідальності фізичних і юридичних осіб, установлені законодавчими актами з метою захисту прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів організацій, охорони природних ресурсів, усіх форм власності, безпеки, охорони громадського порядку, а також порядку здійснення державного управління. Адміністративна відповідальність настає за

вчинення адміністративного правопорушення [102]. Стаття 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнає винну протиправну, (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Така відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Розглянемо детальніше конкретні склади правопорушень у певній послідовності, використовуючи положення коментарів чинного законодавства України з питань адміністративної відповідальності [102].

Для систематизації правопорушень в інформаційній сфері їх автори використовують критерій щодо наявності режимної норми у статтях, що встановлюють відповідальність за порушення порядку, вимог, правил і законодавства в інформаційній сфері. Такий підхід, звичайно, є дискусійним і при подальших наукових дослідженнях може зазнавати відповідних змін і доповнень. Так, за порушення вимог і правил у сфері обігу таємної, конфіденційної або службової інформації адміністративна відповідальність настає за наступними статтями КУпАП:

- порушення умов і правил, що регламентують діяльність у сфері телекомунікацій, поштового зв'язку та користування радіочастотним ресурсом України, передбачену ліцензіями, дозволами – ст. 145;

- порушення правил реалізації, експлуатації радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, а також користування радіочастотним ресурсом України – ст. 146;

- порушення правил охорони ліній і споруд зв'язку – ст. 147;

- порушення Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг – ст. 148¹

- порушення порядку та умов надання послуг зв'язку в мережах загального користування – ст. 148²;

– використання засобів зв'язку з метою, що суперечить інтересам держави, з метою порушення громадського порядку й посягання на честь і гідність громадян – ст. 148³;

– використання технічних засобів та обладнання, що застосовуються в мережах зв'язку загального користування, без документа про підтвердження відповідності – ст. 148⁴;

– порушення правил про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загального користування – ст. 148⁹;

– порушення порядку розкриття інформації на фондовому ринку – ст. 163¹¹;

– порушення порядку здійснення операцій з електронними грошима – ст. 163¹⁴;

– порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги) – ст. 163¹⁵;

– демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів – ст. 164⁶;

– порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів – ст. 164⁷;

– недотримання квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу – ст. 164⁸;

– незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних – ст. 164⁹;

– порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень – ст. 166⁴;

– передача замовнику або у виробництво документації, яка не відповідає вимогам стандартів – ст. 169;

– незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень – ст. 172⁸;

- поширювання неправдивих чуток – ст. 173¹;
- порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків – ст. 184²;
- розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист – ст. 185¹¹;
- створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів електроенергетики – ст. 185¹²;
- порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень – ст. 186³;
- порушення законодавства про друковані засоби масової інформації – ст. 186⁶;
- недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів – ст. 186⁷;
- невиконання законних вимог національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації – ст. 188⁷;
- невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України – ст. 188³¹;
- невиконання законних вимог Вищої ради юстиції щодо надання інформації – ст. 188³²;
- невиконання законних вимог Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо надання інформації – ст. 188³⁵;
- порушення законодавства у сфері захисту персональних даних – ст. 188³⁹;
- невиконання законних вимог посадових осіб спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань захисту персональних даних – ст. 188⁴⁰;
- незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації – ст. 195⁵;

- умисне зіпсуття обліково-військових документів чи втрата їх з необережності – ст. 211;
- неподання відомостей про військовозобов'язаних і призовників – ст. 211⁶;
- повідомлення неправдивих відомостей державним органам реєстрації актів цивільного стану та несвоєчасна реєстрація народження дитини – ст. 212¹;
- порушення законодавства про державну таємницю – ст. 212²;
- порушення права на інформацію – ст. 212³;
- порушення порядку обліку, зберігання й використання документів та інших носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави – ст. 212⁵;
- здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем – ст. 212⁶;
- порушення порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку подання відомостей про виборців до органів Державного реєстру виборців, виборчих комісій, порядку складання та подання списків виборців, списків громадян України, які мають право брати участь у референдумі, та використання таких списків – ст. 212⁷;
- порушення права громадянина на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі – ст. 212⁸;
- порушення порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з використанням засобів масової інформації – ст. 212⁹;
- ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу – ст. 212¹¹;
- виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск – ст. 212¹³;

- порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях – ст. 212¹⁴;
- порушення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму – ст. 212²⁰.

Незважаючи на активну позицію законодавця стосовно зміни окремих норм КУпАП, деякі питання, що виникають під час провадження у справах про порушення інформаційного законодавства, так і залишилися за рамками нормативного регулювання й роз'яснень відповідних судових інстанцій. Це можна пояснити складністю відносин, що виникають у діяльності суб'єктів інформаційного простору щодо його захисту й охоронних нормами КУпАП.

Не випадково в науці з'явилася точка зору, відповідно до якої провадження у справах про адміністративні правопорушення слід називати «провадження по притягненню осіб до адміністративної відповідальності», оскільки в межах його вирішуються справи не тільки про порушення норм адміністративного, а й інших галузей законодавства. Головною метою такого провадження є застосування адміністративного стягнення за порушення інформаційного законодавства. У зв'язку із цим при розгляді таких справ, вважаємо необхідно не лише керуватися процесуальними нормами КУпАП, й урахувати специфіку антикорупційного законодавства. Зокрема, це стосується статей 16 і 21 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [173], згідно якими існує можливість притягати посадових осіб до адміністративної відповідальності за порушення інформаційного законодавства.

За здійснення інформаційних правопорушень установлені й застосовуються, як правило, такі види адміністративних стягнень як: а) попередження; б) штраф; в) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; г) конфіскація предмета, що став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, а також грошей, одержаних унаслідок учинення адміністративного правопорушення [102].

Адміністративна відповідальність ґрунтується на провині, що існує у формі

наміру або необережності. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим умисно, якщо особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки й бажала або свідомо допускала їх настання. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, якщо особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості їх настання, хоча повинна була й могла їх передбачити [102].

Таким чином, у результаті проведення теоретичного аналізу поняття і змісту категорії «правопорушення в інформаційній сфері» можемо підсумувати, що порушення інформаційного правопорядку є порушенням сукупності певних інформаційних правовідносин, які за своєю суттю є однорідними, але згідно певними особливостям поділяються на відкриті й закриті або з обмеженим доступом. Останні виявляють себе як однорідні охоронні зв'язки між державою, юридичними і фізичними особами, в питаннях забезпечення належного інформаційного правопорядку й мають адміністративно-режимний характер щодо захисту й гарантування відповідного функціонування суб'єктів та об'єктів інформаційних правовідносин.

За порушення у сфері інформаційного правопорядку настають різні види юридичної відповідальності – адміністративна, кримінальна, дисциплінарна, цивільна.

Адміністративна відповідальність є важливим елементом правового регулювання інформаційного правопорядку, суть якої полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку людини за допомогою юридичних засобів з метою впорядкування інформаційних правовідносин, надання їм системності і стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, утілення принципів соціальної справедливості, тощо. Саме існування інформаційного права як регулятора інформаційних правовідносин обумовлено необхідністю підтримувати інформаційний порядок в неоднорідному суспільстві, попереджати будь-які відхилення від установлених правил і норм.

Отже, підсумовуючи викладене, зазначимо, що головними завданнями адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення є:

- забезпечення належного функціонування механізму правового регулювання інформаційних відносин шляхом гарантування реалізації суб'єктами цих правовідносин суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, охорона а також існуючого державного ладу й суспільного порядку, утвердження законності й захист інформаційного правопорядку;

- захист інформаційних прав і свобод громадян від незаконних правопорушень;

- покарання винного у вчиненні правопорушення;

- попередження вчинення інформаційних правопорушень у майбутньому.

Отже, за правопорушення в інформаційній сфері може наставати адміністративна відповідальність, як і в інших царинах суспільного життя. З розвитком суспільства, інформаційних технологій і взагалі з часом ця правова галузь має одержати більше широке й удосконалене віддзеркалення в українському законодавстві. За допомогою адміністративної відповідальності встановлюються механізми охорони й захисту інформаційного правопорядку від неправомірних посягань шляхом покарання діянь, які порушують умови нормального розвитку інформаційного суспільства, протирічать інформаційним інтересам держави, суспільства й людини.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується високим динамізмом розвитку інформаційних технологій, їх складністю й безмежною сферою використання, чим зумовлюється недостатню науково-теоретична розробленість законодавчої бази України, щодо встановлення і притягнення до відповідальності за порушення у сфері інформаційного правопорядку, призводить до труднощів у практичній діяльності компетентних і судових органів, а також суб'єктів інформаційної сфери.

3.2. Напрямки вдосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку

За сучасних умов в Україні, як і в інших країнах світу, при створенні нових інформаційних технологій у результаті інтелектуальної діяльності виникають насичені найрізноманітнішими відомостями інформаційні об'єкти, що характеризуються національним значенням. Це можуть бути методики робіт, перспективні технічні рішення, результати маркетингових досліджень тощо. У нинішні часи інформація стала першоосною життя сучасного суспільства, предметом і продуктом його діяльності, а процеси її створення, накопичення, збереження, передачі й оброблення, у свою чергу, стимулюють прогрес в інформаційній сфері, у тому числі що стосуються електронно-обчислювальної техніки, засобів телекомунікації й системи зв'язку. З нові інформаційні досягнення впливають на те, що державні кордони практично стають прозорими для обігу інформації. При цьому чим більше зазначена сфера залучається в комерційний обіг, тим більше потребують захисту інтереси власників інформаційних об'єктів та їх користувачів, тобто забезпечення інформаційного правопорядку.

Проблема належного забезпечення інформаційного правопорядку має чимало аспектів, серед яких найважливішими є:

- а) визначення правового положення інформаційної сфери як соціального ресурсу,
- б) юридичне закріплення права на захист об'єктів інформаційної сфери,
- в) створення правових гарантій реалізації цього права,
- г) регулювання відносин, виникаючих у цій царині.

Питання щодо змісту інформаційного правопорядку викликає активні дискусії, однак варто визнати, що на сучасному етапі розвитку Української держави вже існує певне правове підґрунтя для практичної реалізації громадянами наданого їм Конституцією права як на інформації, так і на її належний захист.

Аналіз сучасної юридичної літератури показав, що в Україні усі зазначені питання порушувались у працях таких учених, як: І. В. Арістова, К. І. Беляков, В. В. Белєвцева, В. М. Брижко, О. П. Дзьобань, Л. П. Коваленко, В. Я. Настюк, Б. А. Кормич, А. І. Марущак, В. Г. Пилипчук, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець, В. К. Шкарупа, В. М. Фурашев та ін.. У той же час проблеми правового забезпечення інформаційного правопорядку, а також напрямки їх вирішення вивчені ще недостатньо. А тому з урахуванням сучасності звертаємось далі до є дослідження питань установавання напрямків оновлення вітчизняного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку.

При достатньо значній кількості нормативно-правових актів з питань регулювання інформаційного правопорядку розвиток і ступінь розбудови правової бази щодо інформаційної сфери в Україні слід вважати все таки недостатнім. Причини цьому – низький рівень інформатизації; повільне створення необхідної інформаційної інфраструктури для належного захисту інформації, зокрема з використанням мережі Інтернет, брак відповідної державної підтримки запровадження зворотного зв'язку «власник (користувач) інформації – орган виконавчої влади» та ін. Ось тому потребу оновлення законодавства в інформаційній сфері зумовлює передусім характер суспільних відносин, насамперед держави, влади і громадянина з огляду на конституційне положення, що інформаційні права людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [58, с. 24, 25].

Свою вірність гуманістичним, демократичним принципам Україна підтвердила в 1996 році своєю Конституцією, закріпивши в ній загальновізані світовою спільнотою права і свободи людини, у тому числі і право на інформацію та її захист. Аналіз чинного законодавства вітчизняного з питань забезпечення інформаційного правопорядку показує, що йому необхідна системність, що може бути досягнуто тільки за умови його узгодженості з Конституцією та іншими законодавчими актами.

Так, проведений аналіз Закону України «Про інформацію» [179] виявив низьку його недоліків. Приміром, застосовується до відносин не тільки між

громадянами й органами державної влади, а й громадськими організаціями, приватних підприємствами, тобто між недержавними суб'єктами інформаційного права. Така ситуація певною мірою не відповідає Основному закону України, оскільки названі правовідносини регулюються нормами цивільного або господарського, а не адміністративного (інформаційного) права, а в разі виникнення спорів між ними рішення приймаються судами в порядку саме цивільного судочинства [149, с. 117]. Вирішення цієї проблеми полягає в розмежуванні предмета регламентації системи інформаційного законодавства, КУпАП і КУпАС, якими й повинні бути встановлені відповідні інформаційні режими: доступ до різних видів інформації з обмеженим доступом, захист різних видів інформації, й використання об'єктів інформаційної сфери в умовах кризових явищ та обмеження доступу до них.

Особливо наголошуємо, що вітчизняне чинне інформаційне законодавство є не тільки недосконалим, а й у зв'язку з його недостатньою юридичною дією ще й неспроможним унормувати певні види проваджень у справах про порушення інформаційного правопорядку, які відповідали б європейським стандартам. Наприклад, воно потребує коригування з урахуванням відповідних положень Директиви 97/66/ЄС Європейського парламенту й Ради Європи «Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному просторі» [79].

Важливим напрямком оновлення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку є чітке встановлення видів інформації з обмеженим доступом і відповідне їх правове регламенту шляхом віднесення до конкретного законодавчого акта.

Зараз державі належить не тільки внести зміни до законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку з метою уникнення неоднозначного тлумачення інформаційно-правових норм, Зокрема тих, що регулюють провадження у справах про порушення інформаційного правопорядку, й підвищити вимоги до посадовців, особливо до уповноважених здійснювати таке провадження. Ці особи повинні щонайменше на крок випереджати

правопорушників у знанні законодавства, та інформаційних технологій, процедурного порядку визнання інформації, яка набуває статусу «з обмеженим доступом» як в умовах звичайного функціонування держави, так і під час кризових явищ.

Інші шляхи, спрямовані на оновлення законодавчого забезпечення інформаційного правопорядку в Україні можна знайти в рекомендаціях В. Я. Настюка й В. В. Белевцевої [149, с. 118, 119], а саме:

- кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері інформаційного правопорядку становить собою визначення конкретної сутності певного проступку, його фактичних об'єктивних і суб'єктивних ознак, установлення їх тотожності юридичним об'єктивним і суб'єктивним ознакам, закріпленим у законодавстві з питань забезпечення цього правопорядку;

- визначення об'єкта адміністративних правопорушень у зазначеній царині, що, у свою чергу, передбачає необхідність здійснити кваліфікацію норм, регулюючих відносини адміністративної відповідальності, а також їх відмінність від іншого конкретного правопорушення;

- виокремлення групи норм, що визначають проступки, які посягають на інформаційний правопорядок, зокрема норми, що встановлюють відповідальність за посягання на інформаційний правопорядок як складник інформаційної безпеки;

- здійснення контролю, надання доступу, реєстрації інформаційних ресурсів, криптографічного й технічного захисту; норм, що встановлюють відповідальність за порушення інформаційного правопорядку в аспекті доступу до державної, службової таємниці й конфіденційної інформації.

З точки зору В. Я. Настюка з метою належного забезпечення інформаційного правопорядку потрібно в законотворчій діяльності зосередити увагу:

- а) на відповідності вітчизняних законів міжнародним нормам захисту інформаційних прав людини, які забезпечували б надійних захист інформації;

- б) законах, не перевантажених декларативними положеннями, яким притаманний суто інформаційний характер і які не несуть нормативного

навантаження, тобто не визначають конкретних прав та обов'язків учасників інформаційних відносин;

в) розробленні механізму відновлення порушених інформаційних прав громадянина, людини, юридичних осіб;

г) на розкритті поняття «порушення інформаційного правопорядку» як об'єкту адміністративно-правових відносин тощо. [149, с. 121, 122]

Разом із тим, існує потреба законодавчо закріпити наступні положення використання сучасних інформаційних технологій у процесі захисту відповідних видів інформації щодо:

– щодо переліку документів, посвідчуючи професійну належність журналіста, поняття «оціночне судження», випадки, за яких журналістові забороняється збирати й поширювати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф чи інших надзвичайних подій, масових заворушень, збройних конфліктів, проведення антитерористичних операцій тощо;

– необхідності формалізації суб'єкта інформаційної сфери, адже за ст. 4 Закону України «Про інформацію» ними повинні виступати: фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних повноважень [179]. Інакше кажучи, доцільно було б доповнити вказану статтю дефініцією поняття «суб'єкт інформаційних відносин» з відповідним тлумаченням ознак кожного з його видів;

– внесення до структури Особливої частин КУпАП окремої глави, яка містила б вичерпний перелік порушень інформаційного правопорядку;

– передбачення адміністративної відповідальності посадових осіб за порушення Законів України «Про інформацію» і «Про захист персональних даних».

Л. П. Коваленко у свою чергу, у своїх наукових доробках наголошує: а) на формуванні такого інформаційного законодавства, яке не суперечило б іншим нормативно-правовим актам, насамперед Основному Закону України; б) на створенні на рівні законодавства умов для проведення і швидкого впровадження результатів вітчизняних наукових досліджень у галузі перспективних комп'ютерних технологій на рівні інноваційних проектів у всі сфери суспільної

діяльності, з урахуванням потреб ринку; в) на активізації у практичній діяльності щодо нормотворчості, де обов'язково слід дотримуватися таких принципів, як своєчасне ухвалення нормативно-правового акта; пакетна підготовка нормативно-правових актів, які впорядковують конкретні суспільні відносини, суворе дотримання правил законодавчої техніки; а в національному інформаційному законодавстві системоутворюючим чинником повинен стати Інформаційний кодекс України, який об'єднав би положення міжнародних актів, ратифікованих Україною [99].

Отже, враховуючи різні підходи до вдосконалення інформаційного законодавства України можна виділити декілька основних напрямків, що охоплюють розвиток:

- організаційних характеристик об'єктів інформаційного правопорядку;
- соціальний, що стосується розвитку інформаційної інфраструктури;
- управління операційними витратами у сфері інформаційної діяльності, в тому числі інноваційну діяльність, удосконалення благ від неї, підвищення якості інформаційних послуг тощо;
- співпраці, тобто зближення коаліційних цілей бізнес-середовища й суб'єктів владних повноважень в інформаційній царині;
- соціального партнерства, що полягає у створенні сприятливих умов для розвитку інформаційного суспільства, сприятливого інформаційного середовища тощо;
- зовнішніх інформаційних зв'язків зі споживачами, постачальниками інформації, розвитку інформаційної інфраструктури, наукового партнерства та ін..

Фактично всі ці напрямки спрямовані на оптимізацію системи управління інформаційною сферою Української держави. У цілому же удосконалення інформаційної інфраструктури й оптимізація системи управління інформаційною сферою зумовлюються безліччю чинників – мікро й макроекономічних, політичних, соціальних, культурних та інших.

Ґрунтуючись на отриманих даних аналізу стану інформаційної інфраструктури України, на особливостях національної економіки, як основними

чинниками покращення вітчизняної інформаційної інфраструктури пропонуємо назвати 2 їх групи. Це чинники:

– концептуальні, що охоплюють:

а) характер потреб формованого інформаційного суспільства, і змінювану інформаційну економіку держави;

б) особливості ресурсного забезпечення останньої, що виявляються в нерівномірному бюджетному фінансуванні, комерціалізації діяльності в інформаційній інфраструктурі, недостатності кваліфікованих ресурсів;

– інституційні, що полягають:

а) у поступовому переході державного апарату до послуг доступу до все розширюваної інформації, що розширюються;

б) у зміні моделі взаємодії суб'єктів владних повноважень з елементами такої інфраструктури; в) в конкуренції на ринку інформаційних послуг стосовно доступу до інформаційної інфраструктури, у стимулюючому підвищенні якості й розміщенні спектра послуг в інформаційній сфері;

г) у зміні становлення суспільства до потреби використання цієї інфраструктури в соціально-економічних та інших процесах розвитку держави.

Названі чинники, з одного боку, служать внутрішніми стимулами трансформації інформаційної сфери в цілому, з другого – враховують вплив зовнішнього середовища на можливості вдосконалення окремих елементів інформаційного правопорядку. Їх комплексність вимагає брати до уваги динаміку, що спостерігається в інформаційній царині та її принциповий вплив на внутрішні процеси, що відбуваються в інформаційній інфраструктурі.

У той же час удосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку відповідно до вимог системи управління інформаційною сферою держави допоможе створити необхідну базу для економічного розвитку країни. Такому випадку врахування як концептуальних, так і інституційних чинників дозволить значно поліпшити законодавство з питань забезпечення інформаційного правопорядку в межах загальнотрансформаційних процесів, що відбуваються в міжнародному інформаційному просторі.

Наведені міркування, дають змогу виявити чотири базові способи вдосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку, спрямованих на поліпшення системи функціонування інформаційної сфери України. Вони вимагають:

а) закріплення на законодавчому рівні інформаційної політики з урахуванням міжнародних норм і стандартів;

б) оптимізацію чинного інформаційного законодавства у сфері застосування інформаційних ресурсів;

в) розроблення і впровадження вимог до якості об'єктів інформаційної сфери (інформаційних ресурсів, послуг, інфраструктури тощо);

г) правого забезпечення інформаційної інфраструктури.

Зупинімося далі детальніше на кожному з наведених напрямів к покращення зазначеного законодавства.

А. Закріплення на законодавчому рівні інформаційної політики з огляду на міжнародні норми і стандарти. Ефективність удосконалення будь-якого елемента інформаційної сфери – об'єктів інформаційного правопорядку – залежить передовсім від діяльності суб'єктів владних повноважень у цьому напрямку й від розгляду інформаційної сфери як важливої стратегії на шляху розвитку сучасної Української держави. Так, нова економіка й Інтернет стоять на першому плані у Програмі розвитку ЄС з часу Лісабонського саміту (березень 2000 р.). На цей період керівники ЄС поставили завдання перетворити Європу на інформатизований регіон, з найбільш конкурентоздатною економікою, що динамічно розвивається. Із цією метою було розроблено глобальну стратегію – план «Електронна Європа 2002» [229, с. 221 – 225].

Б. Важливим напрямком інформаційної політики повинна стати реалізація в державі комплексу заходів з оптимізації чинного інформаційного законодавства в царині застосування інформаційних ресурсів. При цьому шлях на належне правового забезпечення інформаційної інфраструктури для поліпшення системи управління інформаційною сферою держави спрямований низку на таких цілей:

– створення й розвиток необхідного обсягу правових компонентів у сфері

інформаційної інфраструктури;

- ефективного використання в останній інтелектуального й кадрового потенціалу з поліпшенням її допоміжного й освітнього елементів;
- забезпечення гармонійної інтеграції держави до світового інформаційного простору на заходах кооперації й інформаційної відвертості;
- гарантування рівноправного входження громадян України до світового інформаційного співтовариства.

Ускладнення планування процесів оптимізації вітчизняного чинного інформаційного законодавства у сфері застосування інформаційних ресурсів, значне відставання України у цьому питанні вимагають упровадження нових нормативно-правових актів, якими враховувалися: міжнародні вимоги і стандарти у справі функціонування інформаційної царини й забезпеченням прав та свобод людини і громадянина в інформаційних правовідносинах.

Таким чином, теоретичне підґрунтя оптимізації чинного інформаційного законодавства в досліджуваній царині повинно враховувати низку важливих чинників, впливаючи на побудову ефективної інформаційної інфраструктури, а також заінтересованість усіх учасників інформаційних правовідносин у задіяні можливостей інформаційної інфраструктури. При цьому підтримка суб'єктів владних повноважень, повинна полягати в наданні можливості вдосконалення і зміцнення правових основ конкуренції для всіх учасників інформаційних правовідносин за допомогою відповідних заходів державної інформаційної політики, що становлять:

- державну підтримку елементів інформаційної інфраструктури;
- обґрунтування методологічних підходів до розроблення і правового забезпечення елементів цих і побудова концептуальної моделі такої інфраструктури;
- підтримку на державному рівні інноваційних наукових досліджень і подальшого розвитку суб'єктів інформаційної сфери;
- створення правового підґрунтя для споживачів і користувачів інформації й інформаційної інфраструктури з метою захисту їх прав і свобод, а також

підтримка належного інформаційного правопорядку;

– оптимізацію чинного інформаційного законодавства в царині застосування інформаційних ресурсів як спосіб удосконалення інформаційного правопорядку.

Чинне інформаційне законодавство України дозволяє вважати, що в державі є спеціальне законодавство, регулююче діяльність у розглядуваній сфері. Проте зараз не існує повного пакета законодавчих актів, які чітко регулювали б систему праввідносин у межах інформаційної інфраструктури на регіональному рівні. Більшість із них приймалися ще в середині 90-х років і на сьогодні деякі з них служать причиною для правових конфліктів між законодавчими актами й законотворчістю.

У такій ситуації тільки активний розвиток інформаційного права може стати належним підґрунтям для ефективного вдосконалення правового забезпечення інформаційного правопорядку й подальшого поліпшення системи управління інформаційною сферою. Брак повного пакета законів служить перешкодою для оптимізації інформаційної інфраструктури, знижує можливості їх додаткового фінансування з боку приватних інвесторів, надійність її діяльності і створює невпевненість і недовір'я всього кола її користувачів.

Реалізація кожного напрямку навіть в умовах реорганізація законодавства у сфері інформаційного правопорядку, відчуває певні протидії. Основною причиною чому є відсутність раціонального управління і стратегічного поліпшення законодавства з питань забезпечення такого правопорядку. Фактичний брак довгострокового планування не дає можливості прогнозування подальше вдосконалення цього законодавства, а значить, і не дає підстави для ефективного законотворчого процесу. У той же час законодавчій базі належить включати стимулюючі засади, які дозволили б не гальмувати цей процес удосконалення зазначеного законодавства й поліпшення системи управління інформаційною цариною взагалі. У такому разі законодавчі зміни мають бути спрямовані насамперед на створення умов, що забезпечать мобілізацію ресурсів для належного законодавства з питань забезпечення інформаційного

правопорядку, формування ефективної системи залучення додаткової ресурсної бази, а також контроль над її використанням.

Розглянута в цьому підрозділі дисертаційного дослідження нормативно-правова база не вирішує проблем, що стоять перед сучасною системою забезпечення інформаційного правопорядку держави, не враховує основних кінцевих результатів діяльності учасників інформаційних правовідносин. А це призводить до втрати цільової орієнтації й акценту на соціально-економічну значущість процесів національного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку й поліпшення системи управління інформаційною сферою країни.

В. Функціонування такої царини ґрунтується на використанні технологічних та інформаційних об'єктів останньої. Використання якісного комунікаційного устаткування, (як споживачами, так і провайдерами) служить підґрунтям для якісної і швидкої передачі інформаційних потоків у рамках держави. Технологічні об'єкти інформаційної сфери дають явну можливість доступу до неї, а їх активне застосування може стати фундаментом для ефективної діяльності в мережах, а значить, і для зростання затребуваності всієї цієї сфери. Відповідно, і якість інформаційних послуг впливає з технічних даних інформаційної сфери.

До основних видів технологічних та інформаційних об'єктів включається також і сукупність програмного забезпечення, якість якого має відповідати як вимогам споживачів, так і міжнародним вимогам і стандартам. Доступність, простота і швидкість їх використання створюють підставу для розширення кола учасників інформаційних правовідносин. Споживачі орієнтують свій вибір на якість програмного забезпечення, а значить, і на певних постачальників інформаційних послуг, а їх постачальники повинні пред'являти схожі технічні вимоги до споживачів.

У цілому же розвиток законодавчої бази з питань забезпечення інформаційної сфери повинен ґрунтуватися на поступальному правовому забезпечення всіх об'єктів інформаційної царини. Особливістю цього аспекту є

новий етап розвитку останніх при збереженні старих і потреба необхідності їх взаємовідповідності.

У той же час головною властивістю правового підґрунтя забезпечення інформаційного правопорядку стає його масштабність, тобто постійне нарощування додаткових компонентів (об'єктів) та їх просторове збільшення. Отже, основним напрямом удосконалення законодавчого забезпечення інформаційного правопорядку стає збільшення покриття об'єктів регулювання як додаткового числа споживачів, користувачів інформаційної сфери, а також підвищення якості інформаційних ресурсів, у тому числі і суб'єктами владних повноважень.

Маємо констатувати, що за сучасних умов лише якість людського капіталу може гарантувати ефективне поліпшення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій і діяльності з інформаційними ресурсами вимагає постійного, методичного підвищення рівня знань фахівців.

Діяльність щодо розроблення і впровадження вимог до якості об'єктів інформаційної сфери (інформаційних ресурсів, послуг, інфраструктури тощо) є наслідком низки процесів:

- інтернаціоналізації інформаційної сфери й необхідності гармонізувати інформаційний правопорядок з вимогами різних міжнародних законодавчих актів;
- ліцензування й контроль якості об'єктів інформаційної сфери з боку суб'єктів владних повноважень;
- створення й управління внутрішньогалузевими системами контролю якості й відділів контролю якості на підприємствах, організаціях, в установах незалежно від форм власності й відповідно до законодавчих вимог.

Розглянуті процеси вимагають розроблення не існуючої концепції побудови й функціонування внутрішньогалузевої системи контролю якості з боку суб'єктів інформаційної сфери, яких діяльність включає структурну, технологічну й інституційну перебудову послуг, всієї інфраструктури, оптимізацію мережі її установ, створення спеціалізованих філій, окремих структур і комплексів, що

зрештою, позначиться й на ефективності системи управління інформаційною сферою через значне поліпшення якості її об'єктів і роботи з інформаційними ресурсами. Передбачається і зворотний процес інтеграції установ, що надають різні інформаційні послуги, це дозволить підтримувати належний інформаційний правопорядок і створити чітку ієрархічну систему, в якій процес контролю якості стане спрощеним і комплексним.

Г. На сучасному етапі і вдосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку однією з ключових постає проблема ресурсного забезпечення інформаційної інфраструктури. В умовах конкуренції (особливо у сферах послуг швидкісного доступу до мережі Інтернет та ін.) існує потреба в оптимальному розподілі й використанні наявних ресурсів. У зв'язку із цим, багатьма авторами підкреслювалася залежність можливості поліпшення інформаційного законодавства ресурсів [198, с. 102 – 114; 199, с. 45 – 56]. При цьому враховувалися як людські, так і технічні властивості, зумовлені кваліфікацією, досвідом роботи працівників, їх професійні й особисті якості.

Трансформації законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку належить розраховувати в основному на власний потенціал і власні ресурси. За своєю суттю цей правопорядок пов'язаний з ресурсами можливостями, які має або може мати у своєму розпорядженні певна галузь або окреме підприємство інформаційної сфери. Ключовою особливістю інформаційного правопорядку є його первинна орієнтація на інформаційні і трудові ресурси. Він виступає і як основа функціонування, і як кінцевий результат, пропонований у рамках інформаційних правовідносин. Динаміка функціонування інформаційної царини в Україні свідчить про її залежність від залучених зарубіжних ресурсів. Ця залежність склалася внаслідок уповільнення, а в деяких випадках і припинення здійснення наукових розробок українськими науковими центрами. Унаслідок цього на рівні систем управління інформаційною сферою виникає нагальна потреба перегляду якісних параметрів трудових ресурсів, зайнятих в розглядуваній сфері.

Розкриття сукупності об'єктів інформаційної царини й визначення їх з

позиції реалізації для потреб системи управління останньою дозволяє назвати чимало перетинів, що характеризуватимуть реально використовувані можливості вдосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку. Їх динаміка і трансформація дає підставу для зміни сутнісних рис інформаційного законодавства протягом тривалого періоду.

З метою якнайшвидшого покращення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку необхідні такі дії:

а) підвищення якості законотворчої й нормотворчої діяльності в інформаційній сфері;

б) збільшення бюджетного фінансування наукових розробок з питань правового забезпечення інформаційного правопорядку;

в) поліпшення правової озброєності об'єктів інформаційної сфери;

г) удосконалення і зміна застарілого законодавства в інформаційній сфері;

д) поліпшення правового забезпечення патентних прав і ліцензій в інформаційній діяльності;

е) активізація наукових заходів запровадження нових нормативно-правових актів з питань використання інформаційних і технічних об'єктів інформаційної сфери.

Вищевикладені рекомендації узагальнено у вигляді проекту Концепції розвитку системи захисту інформації з обмеженим доступом, який додається до цього дисертаційного дослідження (Додаток А). Поступове й постійне здійснення наведених пропозицій дозволить суб'єктам владних повноважень системи управління інформаційною сферою реалізувати принцип безперервного вдосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку, логічність і цілеспрямованість якісної законотворчої діяльності, що стосується.

Спираючись на вищевикладене, зазначимо, що за сучасних умов функціонування Української держави активний і цілеспрямований розвиток інформаційного законодавства може стати фундаментом для успішного вдосконалення інформаційної інфраструктури й подальшого поліпшення системи інформаційного правопорядку. Відсутність повного пакета законів з питань

забезпечення такого правопорядку є перешкодою в оновленні й модернізації інформаційної інфраструктури, знижує можливість додаткового фінансування з боку приватних інвесторів, надійність роботи інформаційної інфраструктури і створює невпевненість і недовір'я всього кола учасників інформаційних правовідносин. Основні особливості оновлення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку:

- необхідність урахування нових тенденцій при встановленні завдань законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку та його окремих напрямків;

- законодавча підтримка вільного доступу до інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури й інформаційна відвертість;

- надмірність і одночасна сегментарність національної законодавчої бази.

Належна вирішення вказаних проблем може бути здійснено шляхом здійснення певних заходів у законодавчій сфері як от:

- розроблення нових законів, які доповнять сучасне законодавство у сфері забезпечення інформаційного правопорядку, застосування інформаційних ресурсів, використання повного спектра інформаційної інфраструктури тощо;

- узгодження чинних законодавчих актів у справі забезпечення інформаційного правопорядку із законодавством інших сфер життєдіяльності;

- опрацювання і прийняття підзаконних актів і керівних матеріалів, що стосуються використання існуючого законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку;

- активна участь представників громадськості в розробленні міжнародного законодавства у щодо інформаційних правовідносин, узгодження національного законодавства з міжнародним.

Реалізація кожного з напрямків навіть в умовах реорганізації законодавства з питань гарантування інформаційного правопорядку, стикається з певними протиріччями. Однак своєчасне, поступове, а головне постійне виконання цих дій дозволить суб'єктам інформаційної сфери реалізувати принцип безперервного вдосконалення законодавства щодо забезпечення такого правопорядку, оновити

інформаційну інфраструктуру, логічність і цілеспрямованість якісної роботи з інформаційними ресурсами.

Підводячи підсумки, цієї наукової роботи, зазначимо, що формальних вимог до забезпечення інформаційного правопорядку немає, оскільки не існує такого юридичного поняття. Труднощі в його захисті лежать не стільки у технічній площині (як саме його захистити), скільки в організаційно-правовій. З метою забезпечення інформаційного правопорядку й надійного захисту об'єктів інформаційної сфери достатньо лише належним чином і своєчасно розробити політику інформаційної безпеки й запровадити процес моніторингу її дотримання й актуалізації.

Висновки до розділу 3

1. Сфері інформаційного правопорядку недотримання в інформаційній є порушенням сукупності певних інформаційних правовідносин, які за своєю суттю є однорідними, але згідно з певними особливостями поділяються на відкриті й закриті (з обмеженим доступом). Останні виявляють себе як однорідні охоронні зв'язки між державою, юридичними й фізичними особами, в питаннях забезпечення належного інформаційного правопорядку й мають адміністративно-режимний характер щодо захисту й гарантування відповідного функціонування суб'єктів та об'єктів інформаційних правовідносин.

2. За правопорушення у сфері інформаційного правопорядку мають місце всі види юридичної відповідальності – адміністративна, кримінальна, дисциплінарна й цивільна.

3. Відповідальність адміністративна є важливим елементом правового регулювання інформаційного правопорядку, суть якої полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку людини за допомогою юридичних засобів з метою впорядкування інформаційних правовідносин, надання ним системності і стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, втілення принципів соціальної справедливості тощо. Саме існування інформаційного права як регулятора інформаційних правовідносин обумовлено необхідністю підтримувати інформаційний порядок в неоднорідному суспільстві, попереджаючи будь-які відхилення від установлених правил і норм.

4. Головні завдання адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення:

а) забезпечення належного функціонування механізму правового регулювання інформаційних відносин шляхом гарантування реалізації суб'єктам цих правовідносин суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;

б) охорона існуючого державного ладу й суспільного порядку;

в) утворення законності й захист інформаційного правопорядку;

г) захист інформаційних прав і свобод громадян від незаконних права

порушень;

д) покарання винного у вчиненні правопорушення в інформаційній сфері; е) попередження вчинення інформаційних правопорушень у майбутньому.

5. В основі діяльності членів інформаційного суспільства лежать: інформація, інформаційні ресурси, інформаційні продукти тощо, тобто існування інформаційного суспільства засновано на обігу інформації та її технічному забезпеченні. У зв'язку із цим головним призначенням права у сфері інформаційного правопорядку є регулювання відносин, що виникають при обігу інформації, правові проблеми якого досліджуються на підставі моделі інформаційної сфери – сфери виробництва, перетворення, споживання й захисту інформації.

6. За правопорушення в інформаційній царині, суспільного життя, як і в інших сферах може наступати адміністративна відповідальність. З розвитком суспільства, інформаційних технологій, і взагалі з часом ця галузь права повинна одержати більше широке й удосконалене віддзеркалення в українському законодавстві.

7. За допомогою адміністративної відповідальності встановлюються механізми охорони й захисту інформаційного правопорядку від неправомірних посягань шляхом покарання діянь, що порушують умови нормального розвитку інформаційного суспільства, стоять на заході інформаційних інтересів держави, суспільства й людини.

8. Сучасне інформаційне суспільство характеризується високим динамізмом розвитку інформаційних технологій, їх складністю й безмежною сферою використання, що зумовлює недостатню науково-теоретичну розробленість діючої вітчизняної законодавчої бази з установами правопорушення у сфері інформаційного правопорядку, і притягання винних до відповідальності, викликає труднощі у практичній діяльності судових та інших компетентних органів, а також суб'єктів інформаційної сфери.

9. За сучасних умов розвитку Української держави може стати вагомим підґрунтям для успішного вдосконалення інформаційної інфраструктури і

подальшого поліпшення системи інформаційного правопорядку лише інтенсивний розвиток інформаційного законодавства. Брак повного пакету законів з питань забезпечення цього правопорядку виступає відчутною перешкодою у справі оновлення й модернізації інформаційної інфраструктури, знижує можливість додаткового фінансування з боку приватних інвесторів і надійність її функціонування, створює невпевненість і недовір'я всього кола учасників інформаційних правовідносин.

10. Особливості оновлення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку, полягають:

а) у необхідності врахування нових тенденцій при окресленні завдань законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку та його окремих напрямків;

б) у законодавчій підтримці вільного доступу до інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури й інформаційна відвертість;

в) у надмірності й одночасній сегментарності національної законодавчої бази.

11. Напрямки вдосконалення забезпечення інформаційного правопорядку в законодавчій сфері охоплюють:

а) підготовка і введення в дію нових законів, що доповнять сучасне законодавство у цій царині;

б) застосування інформаційних ресурсів і використання повного спектра інформаційної інфраструктури;

в) узгодження чинних законодавчих актів у сфері забезпечення інформаційного правопорядку із законодавством інших сфер життєдіяльності;

г) розроблення підзаконних актів і керівних матеріалів, що забезпечать правозастосування існуючого законодавства з питань гарантування інформаційного правопорядку;

д) активну участь представників громадськості в розробленні міжнародного законодавства у сфері інформаційних правовідносин і узгодження національного законодавства з міжнародним.

12. Реалізація кожного напрямку вдосконалення законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку навіть в умовах його реорганізації, стикається з певними протиріччями. Однак поступове й методичне їх здійснення дозволить реалізувати принцип його безперервного покращення, оновлення інформаційної інфраструктури, логічність і цілеспрямованість якісної роботи з інформаційними ресурсами для суб'єктів інформаційної сфери.

13. Формальних вимог до забезпечення інформаційного правопорядку немає, оскільки не існує такого юридичного поняття. Труднощі в захисті інформаційного правопорядку сьогодні лежать не стільки у площині не стільки у технічній (як захистити), скільки в організаційно-правовій. З метою забезпечення цього правопорядку й надійного захисту об'єктів інформаційної сфери достатньо лише розробити політику інформаційної безпеки, а також запровадити процес моніторингу її дотримання й актуалізації.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й нове розв'язання наукового завдання, що виявляється в наданні науково обґрунтованого визначення основного категоріального апарату у сфері правового забезпечення інформаційного правопорядку, у з'ясуванні змісту і предмета його адміністративно-правового регулювання, у розкритті системи заходів його адміністративно-правового забезпечення, в аналізі заходів його правового забезпечення заходами адміністративного права, а також у наданні рекомендацій з удосконалення правової регламентації інформаційного правопорядку й усунення прогалин законодавчих з питань забезпечення останнього. Висновки містять основні результати дослідження, які відображають узагальнену концепцію сутності, функціонального призначення й документального оформлення пізнання на початковому етапі кримінального провадження, що ґрунтується як на положеннях, сформульованих попередніми дослідниками, так і на принципово нових наукових підходах здобувачки до цього питання. Основні з них такі.

1. Усебічний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, які слугували теоретико-методологічною основою дослідження, свідчить про те, що питання визначення правової конструкції «інформаційний правопорядок» було малодослідженими в юридичній літературі інформаційно-правового спрямування. У результаті ретельного дослідження зазначеного феномену у дисертації наведено авторське визначення інформаційного правопорядку як системно-організованого на підставі відповідних норм права стану упорядкованих суспільних відносин в інформаційній сфері, пов'язаних з обігом інформації, з розробленням інформаційних продуктів, з використанням інформаційних технологій, із захистом інформаційних прав та забезпеченням інформаційної безпеки тощо;

2. Наведено поняття адміністративно-правового забезпечення інформаційного правопорядку як здійснюване державою комплексне нормативне упорядкування інформаційно-публічних відносин, їх законодавче закріплення, здійснення охорони з використанням заходів адміністративного примусу: а)

попередження, б) припинення, в) відповідальності.

3. Доведено, що адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку становить собою сукупність засобів попередження, припинення і примусу, які вживаються власниками об'єктів інформаційної сфери або іншими суб'єктами, що мають адміністративно-юрисдикційні повноваження, з метою запобігання заподіянню шкоди їх інтересам, неконтрольованому використанню й порушенню належного стану такого правопорядку.

4. Надано визначення поняттю «адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку» як законодавчо закріпленій сукупності взаємопов'язаних заходів владного впливу компетентних органів держави організаційно-правового і спеціального характеру, що спрямовані на забезпечення захисту інформаційного правопорядку, інформаційної безпеки та інформаційних прав і свобод держави, суспільства, людини та громадянина.

5. Доведено, що усі визначені чинним інформаційним законодавством України адміністративно-правові заходи забезпечення інформаційного правопорядку за функціональною ознакою можуть бути розподілені на три основні групи: заходи адміністративного запобігання, припинення порушень інформаційного правопорядку, а також адміністративної відповідальності за них, що відповідає класичній опрацьованій в теорії адміністративного права класифікації заходів адміністративного примусу. Типізація в такий спосіб передбачених розрізненими положеннями інформаційного законодавства даного виду заходів може сприяти, по-перше, більш **ефективному** комплексному їх застосуванню у практиці державного управління інформаційною сферою і, по-друге, удосконаленню (проведенню систематизації) законодавчого регулювання інформаційної юрисдикційної діяльності.

6. Розкрито значення категорії «заходи адміністративного запобігання порушень інформаційного правопорядку» як застосовуваних суб'єктами владних повноважень на основі положень інформаційного законодавства, з метою недопущення, а також виявлення порушень інформаційного правопорядку,

управлінських дій.

8. Досліджено, що до універсальних, використовуваних за звичайних умов, заходів адміністративного припинення порушень інформаційного правопорядку належать: вимога припинити протиправні дії; призупинення дії та анулювання дозволу (ліцензії) на провадження певного виду діяльності в інформаційній сфері; огляд об'єктів (предметів) інформаційної діяльності; адміністративний арешт; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; обстеження.

9. Результатом теоретичного аналізу поняття і змісту категорії «правопорушення в інформаційній сфері» став висновок про те, що недотримання інформаційного правопорядку є порушенням сукупності певних інформаційних правовідносин, які за своєю суттю є однорідними, але згідно з певними особливостями поділяються на відкриті й закриті (з обмеженим доступом).

10. Визначено, що на нинішньому етапі розвитку держави поряд з традиційними загрозами, існуючими у сфері формування, зберігання й поширення інформації, зростає небезпека несанкціонованого втручання в роботу інформаційних систем не тільки для отримання закритої інформації, а й з метою порушення її цілісності і знищення, дезорганізації інформаційної системи держави, суб'єктів підприємництва тощо. Усе це вимагає не лише застосування традиційних, та перевірених на практиці заходів охорони інформаційного правопорядку, а й подальшого удосконалення нормативно правової бази забезпечення захисту відповідних інформаційних ресурсів.

11. Обґрунтовано необхідність удосконалено законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку, зокрема: необхідність обліку нових тенденцій при визначенні завдань законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку та його окремих напрямків; законодавча підтримка вільного доступу до інформаційних ресурсів і інформаційної інфраструктури, інформаційна відвертість; надмірність та одночасна сегментарність національної законодавчої бази.

12. Запропоновано напрямки вдосконалення забезпечення

інформаційного правопорядку в законодавчій сфері як-то:

а) розроблення нових законів, що доповнять сучасне законодавство в досліджуваній царині;

б) залучення інформаційних ресурсів, використання повного спектра інформаційної інфраструктури тощо;

в) узгодження чинних законодавчих актів у розглядуваній сфері із законодавством інших сфер життєдіяльності;

г) розроблення підзаконних актів і керівних матеріалів, що гарантують правозастосування чинного законодавства з питань забезпечення інформаційного правопорядку;

д) активну участь представників громадськості у вирішенні проблем застосування міжнародного законодавства у сфері інформаційних правовідносин;

е) узгодження національного законодавства з міжнародним щодо порушених питань.

13. Надано пропозиції щодо внесення деяких змін до чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме:

а) сформувати окремий розділ «Адміністративні правопорушення у сфері інформаційного правопорядку»;

б) Загальну частину необхідно доповнити поняттям «порушення у сфері інформаційного правопорядку»;

в) доповнити Особливу частину цього кодифікованого акта новими складами правопорушень, що посягають на інформаційну безпеку, інформаційний правопорядок, на інформаційні права та свободи людини і громадянина;

г) розділ IV «Провадження в справах про адміністративні правопорушення» бажано доповнити механізмом провадження у справах про інформаційні правопорушення;

д) запровадити Концепцію розвитку захисту інформації з обмеженим доступом.

14. Проведене дисертаційне дослідження не могло охопити усіх аспектів правового забезпечення інформаційного правопорядку. Проте, викладені

пропозиції й рекомендації можуть послужити підґрунтям для подальшого наукового розкриття таких питань, як-от:

а) міжнародні вимоги та стандарти забезпечення інформаційного правопорядку;

б) механізм охорони і захисту інформаційного правопорядку з урахуванням появи нових викликів і загроз в інформаційній сфері;

в) правовий статус об'єктів інформаційної сфери, їх правове регулювання;

г) юридична відповідальності за порушення інформаційного правопорядку, правових режимів доступу та використання об'єктів інформаційної сфери тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврутин Ю. Е. Правопорядок: Организационно-правовое обеспечение в Российской Федерации. Теоретическое административно-правовое исследование [Текст]: монография / Ю. Е. Аврутин, В. Я. Кикоть, И. И. Сыдорук. - М.: Юнити-Дана, 2003. - 456 с.
2. Административное право Украины : учеб. для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец. / Под ред. проф. Ю. П. Битяка. – харьков: Право, 2003. – 576 с.
3. Адміністративне право України. Посібник. - К.: Вид-во Паливода А.В., 2001. - 194 с.
4. Алексеев С. С. Право: Азбука - Теория - Философия. Опыт комплексного исследования - М.: Стат, 1999. – 710 с.
5. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация // Советское государство и право. - 1987. - № 6.- С. 12-19.
6. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации: учебник. – М.: Зерцало, 1997. – 672 с.
7. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М.: Монографія. - Харків, 2000. - 368 с.
8. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: дис. доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ірина Василівна Арістова. - Харків: НУВС, 2002. - 476 с.
9. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади: Автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. - Харків, 2002. - 39 с. - уКр.
10. Бандурка О. М. Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції : Дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківська юридична академія. - Х., 1994. - 158 с.

11. Бандурка О. М. Інформаційне суспільство та державна інформаційна політика / О. М. Бандурка, І. В. Арістова // Вісник Запорізького юридичного інституту. - 2000. - № 2. - С. 13-20.
12. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України : теорія, досвід, шляхи удосконалення. – Х. : Основа, 1996. – 398 с.\
13. Баранов А. А. Права человека и защита персональных данных / А. А. Баранов, В. М. Брыжко, Ю. К. Базанов. - Киев: Государственный комитет связи и информатизации Украины, 2000. - 280 с.
14. Баранов А. А. Интернет: объект правоотношений и предмет регулирования [Текст] : монографія / А. А. Баранов. - К.: Ред. журн. «Право Украины»; Х.: Право, 2013. - 144 с. - (Науч. сб. «Академічні правові дослідження». Прил. к юрид. журн. «Право Украины»; вып. 30).
15. Бахрах Д. Н., Ренов Э. Н. Производство по делам об административных правонарушениях. - М.: Знание, 1989. - 96 с.
16. Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право: Учебник для вузов. – М.: Норма, 2004. - 768 с.
17. Бахрах Д. Н. Административное право: ученик. – М.: БЕК, 1996. – 368 с.
18. Бахрах Д.Н. Административное право [Текст] / Д.Н. Бахрах. - М.: Юридическая литература. - 1996. - 95 с.
19. Бачило И. Л. Гражданское общество в зеркале информационной среды / И. Л. Бачило // Информационное право и становление основ гражданского общества в России: Материалы теоретического семинара по информационному праву. - Москва: Институт государства и права РАН, 2008. - С. 5-25.
20. Бачило И. Л. Меняются ли функции права в условиях информатизации? / И. Л. Бачило // Информационное право и становление основ гражданского общества в России: Материалы теоретического семинара по информационному праву. - Москва: Институт государства и права РАН, 2008. - С. 205-224.
21. Бачило И.Л., Лопатин В.Н., Федотов М.А. Информационное право.

Учебник для вузов. - СПб., Юридический центр Пресс. - 2005. - 725 с.

22. Бегма В. М. Концептуальні підходи до визначення категоріально-понятійного апарату інформаційної безпеки України / В. М. Бегма, В. П. Малінко, К. В. Рубель // Національна безпека: український вимір: щокв. наук. зб. / РНБО України, Ін-т пробл. нац. безпеки; редкол.: В. П. Горбулін (голов. ред.) [таін.]. - К.: ІПНБ РНБОУ, 2008. - №. 1-2 (20-21). - 160 с. - С. 81-86.

23. Безсмертний Є.О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ: дис. к.ю.н.: 12.00.07 [Текст] / Є.О. Безсмертний / Університете внутрішніх справ. – Х., 1997. – 140 с.

24. Бельский К. С. О системе административного права [Текст] / К. С. Бельский // Государство и право. – 1998. - № 3. – С. 78-89.

25. Беляков К. І. Знання про безпеку: проблеми визначення та методології [Електронний ресурс] / К. І. Беляков // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : науково-практичний журнал. -2008. - № 18. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/18text/g18_17.

26. Беляков К.І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення. Монографія. - К., 2008. - 576 с: іл.

27. Бесчастный В.М. Актуальні аспекти проблем кримінального права і кримінології // Актуальні проблеми кримінального права і кримінології: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 24 квітня 2009 р.) // Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Є.О.Дідоренка. - Донецьк, 2009. - 250 с. - С.3-6.

28. Белевцева В.В. До питання про визначення поняття адміністративно-правових заходів у сфері державної безпеки України [Текст] / В.В. Белевцева, Настюк В.Я. // Південноукраїнський правничий часопис. – Одеса, 2008. – № 2. – С. 154-157.

29. Белевцева В.В. Загально-правова характеристика адміністративної відповідальності за інформаційні правопорушення [Текст] / В.В. Белевцева, В.Я. Настюк // Інформатика і право. – Київ: НДПП НАПрНУ, 2013. - № 1(7). – С. 151-157.

30. Бєлєвцєвє, В. В. Адміністративно-правовє сутність режиму захисту державних інформаційних ресурсів, криптографічного і технічного захисту інформації [Текст] / В. В. Бєлєвцєвє // Юрист України. - Х., 2011. - № 1 (14). - С. 11-16.
31. Бєлєвцєвє, В. В. До питання про адміністративну відповідальність за порушення вимог та правил інформаційного законодавства: поняття та види [Текст] / В. В. Бєлєвцєвє // Прав. інформатика. - К. : НДІП НАПрН України, 2012. - № 3 (35). - С. 31-35.
32. Бєлєвцєвє, В. В. Правовий режим інформаційних ресурсів [Текст] / В.В. Бєлєвцєвє // Інформація і право. - К. : НДЦІП НАПрНУ, 2011. - № 3 (3). - С. 41-46.
33. Битяк, Ю.П. Адміністративне право України : конспект лекцій [Текст] / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. – Х. : Нац. юрид. акад.. України, 1996. – 160 с.
34. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку / [О. Г. Білорус, М. О. Гончаренко, В. А. Зленко та ін.] ; НАН України. - К.: КНЕУ, 2001. -733 с.
35. Боєр В. М. Информационное право : учеб. пособие. Ч. 1 / Виктор Матвеевич Боєр, Ольга Геннадиевна Павельєвє ; ГУАП. - Санкт-Петербург : ГУАП, 2006. - 116 с. - ISBN 5-8088-0215-6
36. Бондаренко В. О. Інформаційні впливи та інформаційні операції [Електронний ресурс] / В. О. Бондаренко, О. В. Литвиненко // Стратегічна панорама. - № 4. - 1999. - Режим доступу : http://www.niurr.gov.ua/ukr/publishing/panorama4_2000/bo_21.htm
37. Брижко В. М. е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право : Монографія / В. М. Брижко, М. Я. Швець, В. С. Цимбалюк ; За ред. М. Я. Швеця. - К.: НДЦШ АПрН України, 2007. -234 с.
38. Брижко В. М. Інформаційне право: нормативні та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин : Монографія / В. М. Брижко, М. Я. Швець. - К.: НДЦШ АПрН України, 2009. - 290 с.
39. Брижко В. М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Валерій Михайлович Брижко. -

Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. - 251 с.

40. Венгеров А.Б. Право и информация в условиях автоматизации управле-

ния (Теоретические вопросы) / А.Б. Венгеров. - М. : «Юридическая литература», 1978. - 206 с.

41. Винарик Л. С. Вхождение Украины в информационное общество / Л. С. Винарик, А. Я. Щедрин, Н. В. Васильева. - Донецк : ИЭП НАН Украины, 2001. - 151 с.

42. Волков Ю. В. Правовые режимы в сфере телекоммуникаций [Электронный ресурс] / Ю. В. Волков // Телекоммуникационное право : on-line журнал о праве и технологиях. - 2010. - № 0. - С. 4-7. - Режим доступа : http://telecomlaw.ru/journal/2010_1/pdf/telelaw2010_0.pdf

43. Волков Ю. В. Субъекты телекоммуникационного права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 „Административное право; финансовое право; информационное право" / Юрий Викторович Волков. - Екатеринбург: Уральская государственная юридическая академия, 2008. - 195 с.

44. Волков Ю. В. Телекоммуникационное право [Электронный ресурс] : Учебное пособие / Ю. В. Волков. - Екатеринбург, 2008. - 56 с. - Режим доступа: http://www.telecomlaw.rU/studyguides/UP_TLKLaw_08.htm#_Тoc208752149

45. Всеобщая декларация прав человека. (Принята на третьей сессии Генеральной Ассамблеи ООН резолюцией 217 А (III) от 10 декабря 1948 г.) / Организация Объединенных Наций. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України, 2003. - № 3.

46. Галатенко, В.А. Основы информационной безопасности : учеб. пособ. [Текст] / В.А. Галатенко / Под ред. акад. РАН Бетелина В. Б. - ИНТУИТ. РУ «Интернет-университет Информационных Технологий», 2006. - 208 с.

47. Галючек А. А. Проблеми взаємодії оперативних підрозділів ОВС з підприємствами, що надають послуги зв'язку: правовий аспект / А. А. Галючек // Взаємодія правоохоронних органів з провайдерами та операторами зв'язку в боротьбі з комп'ютерними злочинами : Матеріали регіонального наук.-практ.

семінару (м. Донецьк, 12 грудня 2008 р.). -Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2009. - 152 с. - С. 40-43.

48. Гарашук В. Н. Административно-правовые средства борьбы с бесхозяйственностью: Дис... канд. юрид. наук : 12.00.02 Харьковский юридический институт. - Х., 1989. - 257 с.

49. Гижевский В. К. Меры административного принуждения, применяемые органами внутренних дел на транспорте. - К. : Киевская высшая школа МВД СССР, 1986. - 76 с.

50. Гилка У. Л. Особливості конкуренції на ринку послуг телекомунікацій [Електронний ресурс] / У. Л. Гилка // Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. - 2009. - № 3 (11). - С. 95-103. -Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nzundiz/2009_3/Hylka.pdf

51. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії та поняття). Посібник. – К. : МАУП. - 1998. - 50 с.

52. Голубев О.В., Говловський В.Д., Цимбалюк В.С. Інформаційна безпека: проблеми боротьби зі злочинністю у сфері використання комп'ютерних технологій / За заг. ред. д.ю.н., професора Р.А.Калюжного. -Запоріжжя, 2001. - 257 с.

53. Горбулін В. П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : Монографія / В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде ; ШНБ при РНБОУ. - К.: Інтертехнологія, 2009. - 164 с.

54. Горшенев В. М. Способы и организационно-правовые формы правового регулирования в социалистическом государстве. - М. : Юрид. лит., 1972. – 258 с.

55. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект) : дис. ... канд. здерж. управління : спец. 25.00.01 / Олег Олександрович Григор. -Львів : Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, 2003. - 229 с.

56. Грищенко А. В. Правовий закон : питання теорії та практики в Україні

: дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – К., 2002. – 207 с.

57. Гурковський В. І. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки : дис. ... канд. наук з держ. упр : спец. 25.00.02 / Володимир Ігорович Гурковський. - К.: Національна академія державного управління при Президентіві України, 2004. - 225 с.

58. Гусакова, А.Н. Необходимость совершенствования информационного законодательства [Текст] / А.Н. Гусакова // Актуальные вопросы современной правовой науки : материалы Междунар. науч. конф. студентов, магистрантов и аспирантов и секции «Юрид. науки» Респ. науч. конф. студентов и аспирантов вузов Респ. Беларусь «НИРС — 2011», Минск, 4–5 нояб. 2011 г. / редкол. : О. И. Чуприс (отв. ред.) [и др.]. — Минск : Изд. Центр БГУ, 2012. – 247 с.

59. Даніліян О.В. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз): автореферат дис.... канд. філософ. наук: 09.00.03. - Харків, 2006. - 19 с.

60. Декларация принципов „Построение информационного общества - глобальная задача в новом тысячелетии". Міжнародний документ № 995_c57 від 12.12.2003 р. // [Електронний ресурс] Офіційний сайт Верховної Ради України / Режим доступу до ресурсу: // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

61. Декларация принципов «Построение информационного общества - глобальная задача в новом тысячелетии» [Электронный ресурс]. Всемирная встреча на высшем уровне по вопросам информационного общества. Женева, 12 декабря 2003 года. (ЦЫШЫ-03.ПУТУМФ.ВЩС.4)ю - Режим доступа: http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0009IR11PDF-R

62. Державне управління : теорія і практика / За ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

63. Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія / Дзьобань О.П. — Харків: Майдан, 2013. — 360 с.

64. Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти: Монографія / За заг. ред.. проф. В.Г.Пилипчука. - Харків: Майдан, 2011. - 244 с.

65. Директива 1985/577/ЕЭС Совета европейских сообществ о защите потребителя в отношении договоров, заключаемых вне помещения для осуществления предпринимательской деятельности. [Электронный ресурс] / Совет европейских сообществ. - Режим доступа: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/svob_peredv/svoboda_pered10.htm

66. Директива 2006/123/ЕС Европейского парламента и Совета от 12 декабря 2006 г. об услугах на внутреннем рынке [Электронный ресурс] / Европейский парламент и Совет. - Режим доступа: http://eulaw.edu.ru/documents/legislation/svob_peredv/directive_services_2006-123.htm#_ftn1

67. Директива 97/66/ЕС Европейського парламенту і Ради Європи від 15.12.1997 № 97/66/ЕС [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

68. Директива Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу про спільну базу для загальних дозволів та індивідуальних ліцензій в сфері телекомунікаційних послуг № 97/13/ЄС від 10 квітня 1007 року //Офіційний переклад нормативних Євросоюзу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. - К., 2002. - 219 с. - С. 50-68.

69. Директива Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу про правовий захист баз даних № 96/9/ЄС від 11 березня 1996 року // Офіційний переклад нормативних Євросоюзу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. - К., 2002. - 219 с. - С. 139-154.

70. Директива ЄС № 97/66/ЕС „Стосовно обробки даних і захисту права на невтручання у особисте життя у телекомунікаційному просторі" від 15.12.1997 р. № 994 243 [Електронний ресурс] Офіційний сайт Верховної Ради України / Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994>.

71. Директива Комісії Європейського Союзу № 96/19/ЄС від 19 березня

1996 року, якою вносяться поправки до Директиви 90/388/ЄЕС стосовно забезпечення повної конкуренції на ринках телекомунікацій // Офіційний переклад нормативних Євросоюзу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. - К., 2002. - 219 с. - С. 69-90.

72. Дихтиєвський П. В. Административно-правовое принуждение в механизме обеспечения личной безопасности : Автореф. Дис... док. юрид. наук : 12.00.14 / Московский университет внутренних дел. - М., 2004. – 63 с.

73. Дмитренко М. А. Розвиток України в контексті глобалізації / Микола Андрійович Дмитренко // Україна в глобалізованому світі : 36. наук. праць / Редкол.: О. Г. Білорус (голова), Ю. М. Пахомов, О. С. Онищенко [та ін.] ; НАН України ; Ін-т світової економіки і міжнародних відносин ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. - Київ, 2007. - 176 с. - С. 128-131.

74. Додин Е. В. Акты санкционированного вмешательства в сфере торгового мореплавания : Учеб. пособ. – Одесса : Юрид. лит., 2001. - 152 с.

75. Доктрина інформаційної безпеки України : затверджено Указом Президента України від 08.07.2009 № 514/2009 // Офіційний вісник України. - 2009. - № 50. - Ст. 1783.

76. Дотримання інформаційних прав і свобод українських громадян: нормативно-правове забезпечення і регулятивні важелі: Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку [Електронний ресурс] / С. Л. Гнатюк ; Національний інститут стратегічних досліджень. - 2010. -Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May2010/01.htm>

77. Дьяченко А. В. Административно-правовые средства борьбы с корыстными правонарушениями : Дис.. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Украинская юридическая академия. - Х.. 1992. - 219 с.

78. Европейская конвенция о защите прав человека и основополагающих свобод. // Вісник Верховного Суду України, 1997. - № 3.

79. Еропкин М. И. О классификации мер административного принуждения // Вопросы административного права на современном этапе. - М. : Госюриздат, 1963. - С. 60-68.

80. Єгупенко В. В. Заходи адміністративного запобігання та припинення адміністративних правопорушень на транспорті органами Державтоінспекції МВС України: Автореф. дис... к. ю. н. : 12.00.07 Нац. юрид. акад. України. - Х., 2002. - 20 с.

81. Желіховський В. М. Правові засади електронної комерції в Україні [Электронный ресурс]: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.М. Желіховський - К., 2008. - 218 с. - Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/340841.html>.

82. Журавлев, В. А. Военно-правовая политика российского государства и средства массовой информации (март-октябрь 1917 года) : Историко-правовой анализ [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В. А. Журавлев. - Санкт-Петербург, ун-т МВД России. СПб., 2000. – 20 с.

83. Загальна теорія держави і права / за ред. проф. В. В. Копейчикова. - К. : Юрінком, 1997. – 320 с.

84. Зайчук, О. В. Теорія держави і права : академічний курс. Підручник / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

85. Звід відомостей, що становлять державну таємницю : затверджено наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440 [Електронний ресурс] / Веб-сайт Верховної Ради України. - 2012. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z090205&p=1287562074797785>

86. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку адміністративного судочинства у 2012 році / Офіційний web-портал «Судова влада» / http://court.gov.ua/sudova_statystyka/fdhfgh/.

87. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку адміністративного судочинства у 2013 році / Офіційний web-портал «Судова влада»/ http://court.gov.ua/sudova_statystyka/55333/.

88. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку адміністративного судочинства у I півріччі 2014 року / Офіційний web-портал «Судова влада» / [http:// court.gov.ua/sudova_statystyka/52013/](http://court.gov.ua/sudova_statystyka/52013/).

89. Зіма І.І. Інформаційна війна та інформаційна безпека (огляд думок зарубіжних політологів та воєнних спеціалістів) / 1.1. Зіма, І. М. Ніколаєв // Наука

і оборона. - № 1. - 1998. - С. 56-58.

90. Інформаційна безпека України: сутність та проблеми : матеріали круглого столу [Електронний ресурс] // Стратегічна панорама. - № 3-4. - 1998. - Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/book/panorama/kr_stil.htm

91. Інформаційне право та інформаційна безпека / Редкол. : В. П. Філонов (відп. ред.), Р. А. Калюжний, Є. А. Тихонова [таін.]. - Донецьк-К.: ДІВС МВС України, Ін-т економіки та права „КРОК“, 2001. - 230 с.

92. Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних : Монографія / Авт. кол.: В. М. Брижко, М. В. Гуцалюк, В. С. Цимбалюк, М. Я. Швець ; За ред. М. Я. Швеця. - К.: НДЦГП АПрН України, 2006. - 450 с.

93. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. Пер. з англ. - К., 2006. - 256 с.

94. Кастельс М. Галактика Інтернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе. Под ред. В.Харитоновой / М. Кастельс. - Екатеринбург: У-Фактория. - 2004. - 328 с.

95. Керимов Д. А. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права. - : Аванта - 1000. - 560 с.

96. Клименко П.М. Інформація як об'єкт інтелектуальної власності, що потребує охорони // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Зб. матеріалів наук.-практ. конф., К., 16-17 травня 2001 року. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту. 2003. – С. 283.

97. Коваленко Л. П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища : Автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07/ Нац. юрид. акад. України. - Х., 2003 – 18 с.

98. Коваленко, Л. П. Суб'єкти інформаційних правовідносин [Текст] / Л.П. Коваленко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Т. 25 (64). – 2012. - № 2. – С. 376-379.

99. Коваленко, Л.П. Пути совершенствования информационного

законодавства / Л.П. Коваленко // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов, 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступа : <http://www.jurnal.org/articles/2013/uri132.html>.

100. Коваль, Л.П. Адміністративне право : курс лекцій [Текст] / Л.А. Коваль. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.

101. Кодекс адміністративного судочинства України / Верховна рада України // Відомості Верховної Ради України , 2005. - № 35. - Режим доступа: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2747-15>

102. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X із змінами [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

103. Кожевников, С. Н. Реализация права и законность в Российском обществе [Текст] : учеб. пособ. / С. Н. Кожевников. – Н.Новгород : Интелсервис, 2000. – 60 с.

104. Козинкин В. А. Использование в расследовании преступлений информации, обнаруживаемой в средствах сотовых систем подвижной связи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 „Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность" / Владислав Анатольевич Козинкин. - Москва : Московский ун-т МВД России, 2009. - 27 с.

105. Коломоець Т. Класифікація заходів адміністративного примусу // Право України. - 2003. -№ 6. - С. 105-110.

106. Коломоець Т. Щодо доцільності системного підходу при дослідженні потенціалу адміністративного примусу в публічному праві України // Право України. - 2003. - №5. - С. 122.

107. Коломоець, Т.О. Заходи адміністративного попередження як складова адміністративного примусу : аналіз сучасного стану в Україні та перспективи розвитку [Текст] / Т.О. Коломоець // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. - Вип. 18. – С. 155.

108. Колпаков В. К. Адміністративне право України : Підручник. - К. : Юрінком Інтер. - 1999. - 36 с.
109. Комаров С. А., Малько А. В. Теория государства и права. - М. : Норма, 2000. - 448 с.
110. Коментар до проекту Доктрини інформаційної безпеки України [Електронний ресурс], (м. Київ, 4 червня 2009 р.) / Офіційний веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України. - Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/942.html?PrintVersion>
111. Комзюк, А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції : поняття, види і організаційно-правові питання реалізації : монографія [Текст] / А.Т. Комзюк. – Х. : Нац. ун-т внутрішніх справ, 2002. – 336 с.
112. Комзюк, В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2003. – 173 с.
113. Константа О. В. Проблеми адміністративної відповідальності за порушення митних правил // Проблеми законності. – 2001. - Вип. 47. - С. 120-122.
114. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відом. Верх. Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
115. Копылов В.А. Информационное право / В. А. Копылов. - М. : Юристь, 2002. - 512 с.
116. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник / Б. А. Кормич. - К.: Кондор, 2008. - 384 с.
117. Кормич Б. А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 / Борис Анатолійович Кормич. -Харків : НУВС, 2004. - 427 с.
118. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. Посібник. - К.: Кодор, 2008. - 384 с.
119. Котюк, В. О. Теорія права : Курс лекцій. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.
120. Кохановська, О.В. Суб'єкти та об'єкти інформаційних правовідносин

у сучасній правовій доктрині [Текст] / О.В. Кохановська // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченко. Серія «Юридичні науки». – 2005. - № 67-69. – С. 51-54.

121. Крегул Ю. І. Організаційно-правові засади управління економікою України : навч. посіб. – К. : Київ. Нац. торг. екон. Ун-т, 2004. – 398 с.

122. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю.В.Баулін, В.І.Борисов та ін.; За ред.. професорів М. І. Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я.Тація. - Київ - Харків, 2002. - 416 с.

123. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 5 квітня 2001 рок/Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.

124. Кузнецов Ю. В. Правопорядок как экономическое благо // Отечественные записки. – 2003. - № 2. – С. 4-12.

125. Кулаков В. Г. Региональная система информационной безопасности: угрозы, управление и обеспечение : дис. ... доктора технич. наук: спец. 05.13.19 „Методы и системы защиты информации, информационная безопасность“, спец. 05.13.10 „Управление в социальных и экономических системах" / Владимир Григорьевич Кулаков. - Воронеж: Воронежский государственный технический университет, 2005. - 329 с.

126. Кулініч О. О. Інформація з обмеженим доступом як об'єкт цивільних прав : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Ольга Олексіївна Кулініч. -Одеса : Одеська національна юридична академія, 2006. - 200 с.

127. Куян І. Адміністративна відповідальність як інструмент правової держави // Право України. - 1998. - № 5. - С. 66-68.

128. Лалин Н.И. Отношения общественные. Новая философская энциклопедия [Электронный ресурс]: В 4 тт. Под редакцией В. С. Стёпина. - М.: Мысль. 2001. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/8838/

129. Левин, В.К. Защита информации в информационно-вычислительных системах и сетях [Текст] / В.К. Левин // Программирование. – 1994. - № 5. - С. 5-

18.

130. Литвиненко О. В. Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України : Монографія / О. В. Литвиненко, І. Ф. Бінько, В. М. Потіха. - К.: ІМВ КУ ім. Т. Шевченка, 1998. - 470 с.

131. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : Навчальний посібник / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко, В. М. Желіховський. - К.: КНТ, 2006. - 280 с. - (Серія : Національна і міжнародна безпека).

132. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки: підручник. - К.: КНТ, 2009. - 631 с. - С. 401.

133. Логінов О. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Олександр Володимирович Логінов. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. - 236 с.

134. Лошицький, М. В. Адміністративно-правові відносини в сферів охорони громадського порядку [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. В. Лошицький. - Нац. акад. внутр. Справ України. – К., 2002. – 17 с.

135. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. - М. : Норма, 2003.- 240 с.

136. Малько А. В. Правовые средства как общетеоретическая проблема // Правоведение. – 1999. - № 2. - С. – 6.

137. Маруховський О. О. Скептично-критичний аналіз концепцій інформаційного суспільства (за Ф. Уебстером) [Електронний ресурс] / Олег Олександрович Маруховський // Наукові записки. - К.: НаУКМА, 2005. -Том 45 : Політичні науки. - С. 17-22. - Режим доступу: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV45_2005_polityk/03_matukhovskyy_oo.pdf

138. Марущак А. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом: курс лекцій. – К. : КНТ, 2007. – С. 1-8.

139. Матвиенко Г. В. Административная ответственность за нарушения таможенных правил : Автореф. Дис... канд. юрид. наук / Саратовская

государственная академия права. - Саратов, 2001. - 26 с.

140. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / Кристофер Мей ; пер. зангл. М. Войцицька. - К.: К.І.С., 2004. - 220 с.

141. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет внутрішніх справ. - Х., 2002. - 19 с.

142. Мельников В. П. Информационная безопасность и защита информации : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. П. Мельников, с. А. Клейменов, А. М. Петраков ; под ред. С. А. Клейменова. - 3-е изд., стер. - Москва : Академия, 2008. - 336 с.

143. Мелюхин, И.С. Информационное общество: истоки, проблемы, тенденции развития [Текст] / И.С. Мелюхин. - М. : МГУ, 1999. – 208 с.

144. Митний кодекс України

145. Мінка, Т. П. Адміністративно-правові режими та їх забезпечення органами внутрішніх справ [Текст] : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Т. П. Мінка. - Дніпропетровськ, 2011. - 591 с.

146. Наказ Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України від 13.01. 2005 № 3 «Про затвердження Правил посиленої сертифікації» // Офіційний вісник України. -2005. - № 5. - ст. 288.

147. Наказу Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 26.01.2008 р. № 8/216 [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cg3>.

148. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій : Навч. посібник / (М. Т. Дзюба, Я. М. Жарков, І. О. Ольховой, М. І. Онищук) ; за заг. ред. В. В. Балабіна. - К.: ВІТІ НТУУ „КПІ”, 2006. - 132 с.

149. Настюк, В. Я. Адміністративно-правовий захист інформації : проблеми та шляхи вирішення [Текст] : монографія / В. Я. Настюк, В. В.

Белєвцева. - К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. – 128 с. – (Наук. зб. «Академічні правові дослідження». Дод. до юрид. журн. «Право України»; вип. 28.

150. Недільніченко В. Д. Проблеми забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури з урахуванням впливу сучасних інформаційних технологій / В. Д. Недільніченко // Національна безпека: український вимір : щокв. наук. зб. / РНБО України, Ін-т пробл. нац. безпеки ; редкол.: В. П. Горбулін (голов. ред.) [та ін.]. - К.: ІПНБ РНБОУ, 2009. - № 6 (25). - 152 с - С. 88-98.

151. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник / За заг. ред. П.В.Мельника, Н.Р.Нижник. - Ірпінь, 2000. - 304 с.

152. Окинавская хартия глобального информационного общества : рекомендации стран „восьмерки" о принципах и направлениях развития информационного общества, (Окинава, 22 июля 2000 г.) [Электронный ресурс] // Дипломатический вестник. - № 8. - 2000. - С. 51-56. - Режим доступа : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_163&p=1247747516744013

153. Олійник О. В. Організаційно-правові засади захисту інформаційних ресурсів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Олег Вікторович Олійник. - К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2006. - 22 с.

154. Організаційно-правові основи захисту інформації з обмеженим доступом / (А. Б. Стоцький, О. І. Тимошенко, А. М. Гуз та ін.) ; за заг. ред. В. С. Сідака. -К.: Європ. ун-т, 2006. - 232 с.

155. Організаційно-правові основи захисту інформації з обмеженим доступом: навчальний посібник / Стоцький А. Б., Гуз А. М., Марущак А. І., Макаренко В. В. та ін.; за заг. ред. Сідака В. С. - К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2006. - 232 с.

156. Основи інформаційного права України : Навч. посіб. / [В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко та ін.] ; За ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та П. В. Мельника. - К.: Знання, 2004. - 274 с.

157. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на

2007–2015 роки: затверджено Законом України від 09.01.2007 № 537Л[^] // Офіційний вісник України. - 2007. - № 8. - Ст. 273.

158. Пилипчук В.Г. Актуальні проблеми становлення і розвитку правової науки в інформаційній сфері / Інформація і право. - 2012. - № 1(4). -С. 15

159. Пітерзе Я. Н. Глобалізація як гібридизація / Ян Недервеен Пітерзе // Глобальні модерності / За ред. М. Фезерстоуна, с. Леша і Р. Робертсона ; пер. з англ. Т. В. Цимбала. - К.: Ніка-Центр, 2008. - 400 с. - (Серія „Зміна парадигми“; вип. 12). - С. 73-105.

160. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Офіц. вісн. України. – 2010. - № 92, - Т. 1. - С. 9, - Ст. 3248. - Код акту 53775/2010. Про науково-технічну інформацію: Закон України // Відом. Верхов. Ради України. - 1993. - № 33. – Ст. 345.

161. Положення Про Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 30.06.2011 р. № 717/2011 [Текст] // Офіц. вісн. України. – 2011. - № 21. – С. 4. – Ст. 878.

162. Попов, Л.Л. Управление, гражданин, ответственность (сущность, применение и эффективность административных взысканий [Текст] / Л.Л. Попов, А.П. Шергин. – Л. : Наука, 1975. – 250 с.

163. Проблемы общей теории права и государства : учеб. Для вузов / Под ред. В. С. Нерсесянца. – М. : Норма, 1999. – 832 с.

164. Построение информационного общества - глобальная задача в новом тысячелетии : Декларация принципов , принята на Всемирном саммите по вопросам информационного общества, (Женева, 12 декабря 2003 г.) [Електронний ресурс] / Веб-сайт Верховної Ради України. - 2011. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

165. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика: Навч. посібник. Ч. 1. / Г. Г. Почепцов, с. А. Чукут. - К.: УАДУ, 2002. - 88 с.

166. Про відповідальність керівників органів виконавчої влади та прокуратури в забезпеченні законності і правопорядку, додержанні прав і свобод громадян на території Одеської області : Указ Президента України від 28.08.2003

р. № 944/2003 // Урядовий кур'єр. – 2003. - № 161. – 30 серпня. – С. 3.

167. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.04.2002 р. № 3099-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. - № 32. – Ст. 225.

168. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : закон України Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23.02.2006 № 3475-IV [Електронний ресурс] / Веб-сайт Верховної Ради України. - 2012. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3475-15&p=1292253>

169. Про державну статистику: Закон України // Відом. Верхов. Ради України. - 1992. - № 43. – Ст. 608.

170. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. - № 16. – Ст. 93.

171. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. - № 10. – С. 29. – Ст. 446. – Код акту 54792/2011.

172. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 1, ст. 1.

173. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України 7 квітня 2011 року № 3206-VI // Відом. Верхов. Ради України. - 2011. - № 40. - С. 1750. – Ст. 404.

174. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 12, ст.64.

175. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 №80/94-ВР // Відом. Верх. Ради України, 1994. - № 31. – Ст. 286.

176. Про захист персональних даних : Закон України № 2297/71 від 1 червня 2010 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 34, ст. 481.

177. Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку. Охорони прав і свобод громадян : Указ Президента України від 18.02.2002 р. № 143/2002 // Офіц. вісн. України. – 2002. - № 8. – Ст. 331.

178. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 47, <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0>.

179. Про інформацію [Текст] : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. - № 48. – Ст. 650.

180. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР [Текст] // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. - № 27. – Ст. 182.

181. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII Відом. Верхов. Ради України. – 2015. - № 40-41. – Ст. 379.

182. Про науково-технічну інформацію: Закон України // Відом. Верхов. Ради України. - 1993. - № 33. – Ст. 345.

183. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс] / Веб-сайт Верховної Ради України. -2012. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgiin/laws/main.cgi?nreg=74>.

184. Про Національну систему конфіденційного зв'язку : Закон України від 10.01.2002 № 2919-III [Електронний ресурс] / Веб-сайт Верховної Ради України. - 2012. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2919-1>

185. Про обробку персональних даних та захист таємниці сектора електронних комунікацій (Директива про секретність та електронні комунікації) : Директива Європейського Парламенту та Ради від 12.07.2002 № 2002/58/ЄС [Електронний ресурс] / Офіційний переклад Центру європейського та порівняльного права Міністерства юстиції України ; Офіційне інтернет-представництво НКРЗ України. - 2011. - Режим доступу: http://www.nkrz.gov.ua/img/zstored/File/58_Ukr_Sekretnist.pdf

186. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV / Відом. Верхов. Ради України, 2003. - № 39. – Ст. 351.

187. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Текст] : Закон України від 10.11.1994 р. № 237/94-ВР / Відом. Верхов. Ради України. - 1994 . - № 46. - Ст. 415.

188. Про Службу безпеки України : Закон України [Текст] : Закон України від 25.03.1992 № 2229-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. - 1992. - № 27. - Ст. 382.

189. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, N 12, ст.155.

190. Протокол 1 до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі зв'язку від 28.08.2002 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

191. Протокол 1 до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в галузі зв'язку від 28.08.2002 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

192. Рабинович П. М. О юридической природе целей правовых актов// Правоведение. - 1971. - № 5. - С. 28-35.

193. Рассолов И.М. Право и Интернет. Теоретические проблемы. 2-е изд., доп. / И. М. Рассолов. - М.: Норма, 2009. - 383 с.

194. Розин Л. М. Проблемы классификации мер административного принуждения // Управление и право. - 1982. - Вып. 7. - С. 182-189.

195. Рубан Ю. Г. Україна як суб'єкт і об'єкт сучасних міжнародних інформаційних воєн / Ю. Г. Рубан // Стратегічні пріоритети. - № 2 (11). – 2009. - С. 5-9.

196. Рубанець О. М. Інформаційне суспільство: від технологічної й комунікативної парадигми до соцієнтальної / О. М. Рубанець // Практична філософія. - 2003. - № 3. - С. 28-33.

197. Савінова Н.А. Кримінально-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: теоретичні та практичні аспекти: Монографія. - Київ: ТОВ «ДКС», 2012. - 342 с.

198. Савінова Н.А., Ярошенко А.О. Литва Л.А. Правове забезпечення соціальної політики України в умовах розвитку інформаційного суспільства: монографія / Н.А.Савінова, А.О.Ярошенко, Л.А.Литва. - К: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. - 270 с. Сайт великого Білого Братства ЮСМАЛОС / <http://www.usmalos.com/>.

199. Савінова Н. А. Кримінально-правова політика та убезпечення інформаційного суспільства в Україні: монографія / Савінова Н. А. — К.: Ред. журн. «Право України» ; Х.: Право, 2013. — 292 с.

200. Севрюгин, В.Е. Проблемы административного права [Текст] : учебное пособие /В.Е. Севрюгин. – Тюмень : ТВШ МВД РФ, ТГУ. - 1994. - 110 с.

201. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник [Електронний ресурс] / Пер. з рос. / О. Ф. Скакун. - Харків: Консум, 2001. - 656 с. - Режим доступа: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1683.html>

202. Советское право административное право / Под ред. Р. С. Павловского. – К. : Вища школа, 1986. – 416 с.

203. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие [Электронный ресурс] / А.В. Соколов. — СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. - 461 с. - Режим доступа: <http://www.evartist.narod.ru/text16/077.htm>

204. Сорокин, Д. В. Проблемы правового обеспечения информационной безопасности России в условиях глобализации информационного пространства [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Д. В. Сорокин. - Санкт-Петербург, Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Северо-Западная академия государственной службы», 2006. – 196 с.

205. Соснін О. В. Проблеми розвитку комунікацій у контексті їх безпеки / О. В. Соснін, О. В. Корнейко, І. М. Шестак // Стратегічна панорама. - № 1. -2009. - С. 172-178.

206. Стахов А. Виды административного принуждения // Российская юстиция. - 2001. - № 9. – С. 27.

207. Тагиев А. С. Соблюдение законности и правопорядка в экономике // Гражданин и право. – 2001. - № 7. – С. 11-16.

208. Тагиев, А. С. Некоторые актуальные проблемы законности и право порядка в современной правовой науке [Текст] / А. С. Тагиев // Право и политика. – 2001. - № 8. – С. 10.

209. Тацій, В.Я. Основні напрямки розвитку науки конституційного права України та проблеми вдосконалення викладання конституційного права [Текст] / В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика // Проблеми активізації конституційно-правових досліджень і вдосконалення викладання конституційного права : зб. наук. статей. – Х. : Нац. юрид. академія України, 1999. – С. 3-18.

210. Тедеев А. А. Теоретические основы правового регулирования информационных отношений, формирующихся в процессе использования глобальных компьютерных сетей [Электронный ресурс] : Автореф. дис. на соискание ученой степени докт. юрид. наук : спец. 12.00.14 - «Административное право; финансовое право; информационное право». / А. А. Тедеев. - Москва, 2007. - 58 с. - Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?b>

211. Теория государства и права : курс лекций / Под ред. проф. М. Н. Марченко. – М. : Зерцало, 1999. – 475 с.

212. Теория государства и права [Электронный ресурс] / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. - 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юристъ, 2001. - 776 с. - Режим доступа: http://www.zipsites.ru/books/teoriya_gos_prava_lec/

213. Теорія держави і права : навч. посіб. / упоряд. Л. М. Шестопалова. – К. : Прецедент, 2004. – 224 с.

214. Тихомирв Ю. А. Публичное право : учеб. – М. : БЕК, 1995. – 496 с.

215. Тлумачний словник української мови / За ред. проф. В. С. Калашника. - Х. : Прапор, 2002. - 992 с.

216. Тюрин В. А. О понятии мер пресечения в административном законодательстве // Государство и право. - 2002. - № 7. - С. 23-29.

217. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про співробітництво в галузі технічного захисту інформації від 22 січня 2003 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Загол. з екрану.

218. Фіночко Ф. Д. Еволюція поглядів щодо класифікації адміністративного примусу // Правова держава Україна : Короткі тези доповідей та наукових повідомлень Республіканської науково-практичної конференції. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1995. - С. 134-138.

219. Фурашев В. М. Електронне інформаційне суспільство України: погляд у сьогодення і майбутнє / (В. М. Фурашев, Д. В. Ланде, О. М. Григор'єв, О. В. Фурашев). - К.: Інжиніринг, 2005. - 164 с.

220. Халфина Р. О. Право как средство социального управления. - М.: Наука. 1988. - 254 с.

221. Цивільний кодекс України / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - ст. 356.

222. Цимбалюк, В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія [Текст] / В.С. Цимбалюк. – К. : Освіта України, 2010. – 388 с.

223. Шергин А. П. К концепции механизма административно-правового регулирования // Административное и административно-процессуальное право. Актуальные проблемы. - М.: ЮНИТИ, 2004. - 480 с.

224. Шкарупа В. К. Доказування і докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції): Монографія. - К.: УВС, 1995. - 163 с.

225. Шульга М. Г. Адміністративний примус, його види // Адміністративне право : Підручник за ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрніком Інтер, 2004. - 544 с.

226. Юридический энциклопедический словарь / М.О.Буянов [и др.]; отв. ред. М.Н.Марченко. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. - С. 12.

227. Юридична енциклопедія. Т. 5. – К. : Українська енциклопедія імені М. П. Бажана. 2003. – 733 с.

228. Ярочкин, В.И. Информационная безопасность : учеб. пособ. [Текст] / В.И. Ярочкин. - М.: МГСУ. - 2000. – 400 с.

229. Castells M. and Cardoso G. The Network Society: From Knowledge to Policy. - New York: Center for Transatlantic Relations, Jhu-Sais, 2006. - 434 p.

230. Castells M. and Himanen P. The Information Society and the Welfare

State: The Finnish Model. - New York, 2004. - 216 p.

231. Castells M. The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society. - New York, 2003. - 304 p.

232. Castells M. The Power of Identity: The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume II (The Information Age) 2nd Edition. - Dual City, 2004. - 560 p.

233. Castells M., Fernandez-Ardevol M., Linchuan Qiu J., and Sey A.. Mobile Communication and Society: A Global Perspective (Information Revolution and Global Politics). - New York, 2006. - 345 p.

234. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. - № 22. – Ст. 303.

ПРОЕКТ КОНЦЕПЦІЇ
Розвитку системи захисту державної
інформації з обмеженим доступом

1. Загальні положення

Ця Концепція розвитку системи захисту інформації з обмеженим доступом (далі – Концепція) спрямована на реалізацію реформ у сфері національної безпеки України, передбачених: Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 р. за № 1678-VII; Хартією про особливе партнерство між Україною й Організацією Північно-Атлантичного договору, та Річними національними програмами співробітництва Україна – НАТО, підписаними 9 липня 1997 р.; Стратегією сталого розвитку “Україна - 2020”, схваленою указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5; Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 27/2015; Концепцією розвитку сектора безпеки й оборони України, затвердженою указом Президента України від 14 березня 2016 р., № 92/2016.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС накреслює стратегічні орієнтири для проведення системних реформ з метою адаптації вітчизняного законодавства до норм і правил ЄС, у тому числі й у сфері захисту інформації з обмеженим доступом. Утім, наявна фізична й моральна застарілість системи захисту всіх видів інформації з обмеженим доступом ускладнює процес досягнення Україною критеріїв, необхідних для набуття її членства в РЄ та НАТО, для досягнення повної єдності вітчизняного сектора безпеки з відповідними структурами держав-членів НАТО. Потребує реформування і Служба безпеки України, яка має трансформуватися на спеціальну службу, здатну ефективно забезпечити захист національних інтересів.

Метою Концепції є адаптація й гармонізація правових, організаційних і технічних засад вітчизняної системи захисту інформації з обмеженим доступом

до системи країн РЄ і НАТО, що полягає в поетапному прийнятті і впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням стандартів безпеки НАТО і ЄС.

2. Питання, які потребують правового врегулювання

Необхідність реформування національної системи захисту інформації з обмеженим доступом обумовлена передусім наявністю певних розбіжностей у підходах до визначення й захисту інформації з обмеженим доступом у державах РЄ, Євroatлантичної спільноти і в Україні.

Зокрема, згідно з порядком, установленим політикою безпеки інформації НАТО і ЄС, стандарти і процедури безпеки застосовуються до всієї інформації, доступ до якої обмежується в інтересах цих міжнародних організацій та їх держав-учасниць. У даному випадку йдеться про поняття «класифікована інформація», аналога якого бракує у вітчизняному у законодавстві. Брак адаптованого законодавства призводить до вжиття різної термінології, в міжнародних угодах України, що стосується визначення об'єктів охорони в цій царині, в яких держава фактично визнає існування такої інформації й погоджується з існуючою у країнах ЄС і НАТО еквівалентністю ступенів її секретності.

Відповідно до положень Законів України «Про інформацію» і «Про доступ до публічної інформації» до інформації з обмеженим доступом належить конфіденційна інформація, таємна і службова.

З огляду на те, що суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади АРК, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції, – виступають у ролі розпорядників секретної і службової інформації, а також з метою виокремлення вказаних категорій інформації з обмеженим доступом з-поміж інших у подальшому в цій Концепції використовуватиметься також конструкція «інформація, доступ до якої обмежується в інтересах держави». Саме така

інформація, є найбільш важливою з позиції її впливу на стале функціонування держави в різних сферах діяльності, а тому її витік створює реальні загрози національним інтересам і безпеці України.

На відміну від державної таємниці, законодавче тлумачення службової інформації, наведене у ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації», не містить чітких критеріїв її віднесення до інформації, доступ до якої обмежується. Згідно з положеннями цього Закону відомості, що становлять службову інформацію, визначаються у відповідних переліках, що складаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень. При цьому на законодавчому рівні єдині вимоги щодо таких переліків не встановлені, у зв'язку з чим розпорядники такої інформації відносять її на свій розсуд до службової. Водночас контроль за цим процесом не здійснюється жодним державним органом.

Указане створює передумови до безпідставного оприлюднення службової інформації, в тому числі зібраної у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності й у сфері оборони країни, витік якої може завдати шкоди її національним інтересам. Ось чому в першу чергу постає питання щодо запровадження поряд з державною таємницею поняття «службова таємниця» або іншого терміна для категорії інформації, яка нині визначена як службова. Цей підхід полягає в застосуванні встановлених НАТО і ЄС стандартів і процедур безпеки до всієї інформації, доступ до якої обмежується, у тому числі й до переданої в рамках співробітництва. Ступені обмеження доступу (важливості) такої інформації поділяються за рівнем шкоди, яка може бути заподіяна інтересам міжнародних організацій і держав-учасниць у разі розголошення класифікованих відомостей.

Закріплення на законодавчому рівні критеріїв для віднесення інформації до державної і службової таємниці з відповідними ступенями обмеження доступу дозволить демократизувати цей процес, забезпечити його прозорість відповідно до положень міжнародних нормативно-правових актів і рішень ЄСПЛ і

сприятиме оптимізації роботи по визначенню ступенів секретності матеріальних носіїв інформації.

З урахуванням міжнародного досвіду, потребує засекречування й розсекречування інформації, внесення змін процедура зокрема, в частині функціонування інституту державних експертів з питань таємниць.

Удосконалення вимагає й окреслення категорії громадян, яким може надаватися доступ до секретної інформації, порядок їх перевірки у зв'язку з допуском до державної таємниці, адже встановлені на сьогодні строки її проведення не дають можливості всебічно й об'єктивно вивчати питання, що ставляться перед цими органами. А тому, як вбачається, потрібно збільшити строк проведення такої перевірки залежно від форми допуску, її поглиблення, розширення переліку підстав, за яких допуск до державної таємниці не надається, та ін.. Слід зважати на вимоги стандартів безпеки НАТО і ЄС щодо важливості необхідності запровадження при вирішенні питань допуску громадян до секретної інформації критеріїв лояльності, ступеня довіри й надійності особи, а також її близьких родичів та оточення. Названі критерії обов'язково повинні брати до уваги вимоги фінансового, антикорупційного законодавства та інші чинники, що роблять людину особою вразливою для шантажу.

Потребує перезавантаження й вітчизняна система забезпечення захисту службової інформації. Ідеться про перерозподіл у цій царині повноважень, суто управлінського характеру, між СБУ та іншими державними органами, а також створення державного органу, який має забезпечувати облік класифікованої інформації та її документальний обіг.

Змін потребує й дозвільна система провадження підприємствами, установами й організаціями діяльності, пов'язаної зі службовою таємницею. Зокрема, треба врахувати, що суб'єктами режимно-секретної діяльності в більшості є державні органи, припинення чи скасування яким відповідного спецдозволу призведе до припинення їх діяльності. Наведене не узгоджується з необхідністю забезпечення сталого й безперервного функціонування певних галузей діяльності держави.

З метою зосередження основних зусиль на збереженні інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави, зони, де така інформація обробляється і зберігається, доцільно класифікувати відповідно до важливості останньої і встановити вимоги щодо її захисту залежно від класу зони. Це зональний принцип забезпечення фізичної безпеки інформації закріплено у стандартах безпеки НАТО і ЄС.

З реалізацією цієї Концепції вирішенню підлягатимуть також інші питання, що безпосередньо стосуються обігу інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави.

3. Основні завдання Концепції і шляхи реформування системи захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави

Основними завданнями цієї Концепції є:

- забезпечення гармонізації законодавства України з положеннями міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зі стандартами, встановленими міжнародними й національними актами іноземних держав у сфері безпеки інформації;

- подальший розвиток законодавства України у напрямку його адаптації до законодавства держав-членів НАТО і ЄС;

- удосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, відповідного термінологічного й понятійного апарату в рамках їх адаптації до стандартів безпеки НАТО і ЄС;

- надання пріоритету попередженню правопорушень, виявленню негативних тенденцій з метою своєчасного запобігання протиправним посяганням на національну Україну;

- поліпшення інформаційного забезпечення роботи з адаптації законодавства у сфері захисту інформації;

– упровадження нових форм і методів роботи з інформацією, орієнтованих на формування інформаційної бази для обґрунтованого прийняття управлінських рішень;

– покращення системи підготовки й перепідготовки спеціалістів, які відповідали б особливим кваліфікаційним вимогам, що ставляться до учасників процесу адаптації й гармонізації законодавства в царині захисту інформації;

– координація наукових досліджень, поширення позитивного вітчизняного й іноземного досвіду з питань захисту інформації.

Реформування системи охорони інформації, доступ і якої обмежується в інтересах держави, має здійснюватися з урахуванням досвіду і практики зарубіжних держав-членів НАТО і ЄС щодо створення систем забезпечення державної безпеки, сучасних загальносвітових тенденцій їх розвитку, а також вітчизняного досвіду у цій сфері діяльності шляхом:

– надання пріоритету запобіжним заходам і попереджувальним стратегіям;

– посилення ролі державних органів та інститутів у гарантуванні безпеки і протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам національній безпеці у сфері державної безпеки, зміцнення співпраці із зарубіжними державами;

– удосконалення режиму захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави;

– концентрації інтелектуальних, фінансових та інших ресурсів на пріоритетних напрямках забезпечення захисту зазначеної інформації;

– реформування СБУ шляхом концентрації її зусиль на захисті службової таємниці, сприяння швидкому й ефективному обміну інформацією з державами-членами НАТО і ЄС на засадах взаємної довіри;

– забезпечення передачі більшості правоохоронних функцій у сфері захисту інформації від СБУ до правоохоронних органів;

– створення державного органу, який має забезпечувати облік класифікованої інформації та її документальний обіг;

– прийняття закону про захист класифікованої інформації, який має передбачити режим обігу інформації, що належить не лише державі, а й

недержавним органам, фізичним особам і відповідно, не лише державної, а й службової таємниці.

4. Принципи реформування системи захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави

Основними принципами реформування системи охорони інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави є:

- верховенство права, конституційність і законність;
- пріоритетність захисту прав та свобод людини і громадянина в інформаційній сфері;
- своєчасність і адекватність заходів захисту життєво важливих національних інтересів України від реальних і потенційних загроз інформаційній безпеці;
- свобода збирати, зберігати, використовувати й поширювати відкриту інформацію;
- обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону;
- гармонійне поєднання особистих, суспільних і державних інтересів, відповідальність всього Українського народу за забезпечення інформаційної безпеки;
- розмежування повноважень, взаємодія й відповідальність державних і недержавних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки;
- пріоритетність розвитку й поширення національних інформаційних технологій, ресурсів, продукції й послуг, а також політика постійного поліпшення кількості й технічної якості каналів передачі інформації;
- можливість задіяння в інтересах забезпечення інформаційної безпеки України систем і механізмів міжнародної й колективної безпеки;
- гармонізація інформаційного законодавства з нормами міжнародного права і правовими актами держав євроатлантичної спільноти;

– захист інформаційного суверенітету, державного суверенітету, конституційного ладу й територіальної цілісності України.

5. Суб'єкти реалізації Концепції

Суб'єктами реалізації Концепції є:

Верховна Рада України, яка приймає закони й у визначених Конституцією межах, здійснює парламентський контроль за додержанням прав та свобод людини і громадянина;

– Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, здійснюючий парламентський контроль за приведенням вітчизняного законодавства про права та свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України та міжнародними стандартами в цій галузі;

– Президент України, який, забезпечуючи національну безпеку, видає укази й розпорядження з питань охорони інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави, віднесених законодавством до його повноважень;

– Рада національної безпеки й оборони України як орган, спеціально уповноважений здійснювати координацію й контроль за забезпеченням інформаційної безпеки як складника національної безпеки й оборони, в межах його компетенції та покладених на нього функцій;

– Кабінет Міністрів України, як вищий орган у системі органів виконавчої влади, спрямовує який й координує роботу міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення проведення державної політики у сфері захисту інформації;

– Служба безпеки України, як спеціально уповноважений державний орган у сфері забезпечення охорони державної таємниці яка контролює додержання у сфері оборони країни порядку обліку, зберігання й використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової й контррозвідувальної діяльності;

– центральні органи виконавчої влади, і які здійснюють державну політику

у сфері охорони державної таємниці в межах своїх повноважень, передбачених законом, та визначені розпорядниками службової інформації;

– наукові установи, освітні й навчальні заклади України, які, проводять наукові дослідження й підготовку фахівців у галузі інформаційної безпеки за різними напрямками інформаційної діяльності.

Головні завдання з реалізації цієї Концепції покладаються на Службу безпеки України, уповноважену залучати до роботи з реформування системи охорони інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави, представників інших вітчизняних державних органів та наукових установ за погодженням з їх керівниками, а також на зарубіжних експертів, громадські організації, що забезпечують демократичний (цивільний) контроль над правоохоронними органами.

Кабінет Міністрів України, у свою чергу, Рада національної безпеки та оборони України, інші центральні органи виконавчої влади сприяють внесенню у встановленому порядку законопроектів, спрямованих на реалізацію положень цієї Концепції.

6. Напрямки реформування системи захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави

З урахуванням значимості для інтересів держави питань забезпечення належного функціонування інформаційних ресурсів, адаптація і гармонізація системи захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави, проходять відповідно до вимог і стандартів РЄ та євроатлантичної спільноти і потребує ретельного аналізу положень зарубіжного та національного законодавства, а також дослідження практики їх застосування.

У перебігу такої роботи основні зусилля варто акцентувати за наступними напрямками діяльності, а саме:

– запровадження встановлених політикою безпеки інформації НАТО і ЄС стандартів і процедур безпеки щодо визначення ступенів обмеження (важливості)

інформації, доступ до якої обмежується в інтересах цих міжнародних організацій та їх держав-учасниць, тобто класифікованої інформації;

- урегулювання функцій державних органів у сфері охорони зазначеної інформації;

- удосконалення порядку перевірки осіб у зв'язку з допуском їх до службової таємниці;

- віднесення відомостей до інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави, її засекречування й розсекречування;

- процедури надання, зупинення і скасування спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної зі службовою таємницею;

- можливості застосування вимог стандартів НАТО і ЄС щодо фізичної безпеки – поділу на відповідні зони залежно від рівня секретності інформації;

- поліпшення державного контролю діяльності державних органів з питань технічного захисту інформації тощо.

Порушені в розглядуваній Концепції питання можуть бути внормовані шляхом упровадження нових законів або внесення як альтернативного варіанту змін і доповнень до чинного законодавства.

З огляду на неврегульованість на законодавчому рівні питання щодо забезпечення належного захисту службової інформації, оптимальним вважається перший варіант, який полягає в поетапному впровадженні передового зарубіжного досвіду у сфері захисту інформації.

Зважаючи, що передбачені цією Концепцією заходи безпосередньо стосуються питань національної безпеки України, конкретні строки її виконання визначатимуться після проведення певної підготовчої роботи.

7. Етапи реалізації Концепції

Етапи реформування системи захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави, доцільно гармонізувати з відповідними етапами

реформування Служби безпеки України й розвитку інших суб'єктів сектора державної безпеки. Реалізувати Концепцію передбачається у два етапи.

Перший (до 2017 р.) є підготовчим, передбачає здійснення таких заходів організаційного характеру, як-от:

- визначення переліку зарубіжних держав і міжнародних організацій, досвід яких може бути враховано в подальшій роботі, і зведення аналізу впроваджених ними стандартів захисту інформації;

- здійснення порівняльного аналізу законодавства України із міжнародними стандартами й національним законодавством зарубіжних держав у сфері захисту інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави;

- проведення нарад, консультацій, конференцій з питань захисту інформації;

- установа переліку, обсягу і змісту змін, які планується внести до нормативно-правових актів України, що стосуються.

На другому етапі (до 2018 р.) передбачається формування інформаційної бази і вжиття правових та організаційних заходів, а саме:

- розроблення оновлених редакцій та змін до законів України;

- здійснення комплексу заходів з погодження розроблених у рамках цієї Концепції нормативно-правових актів і проведення антидискримінаційної і громадської антидискримінаційної експертизи;

- апробація розроблених удосконалень у практичній діяльності;

- визначення матеріальних, фінансових та організаційних умов для впровадження змін, які вноситимуться до національного законодавства;

- внесення на розгляд в установленому порядку та забезпечення належного супроводу у Верховній Раді України змін до законодавчих актів України;

- створення і розвиток державних механізмів, а також належних умов для функціонування суспільних інституцій, здатних забезпечити адекватний захист інформації, доступ до якої обмежується в інтересах держави;

- переопрацювання програм підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які у ході виконання покладених на них завдань потребують ознайомлення з інформацією, що обмежена у доступі;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з громадськістю;
- здійснення таких заходів технічного характеру:

8. Очікувані результати

Практична реалізація цієї Концепції надасть змогу досягти повну сумісність вітчизняної системи захисту інформації з провідними структурами держав-членів ЄС і НАТО, що має забезпечити у майбутньому можливість набуття членства в ЄС і НАТО з метою отримання дієвих гарантій державного суверенітету та територіальної цілісності України.